

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

2019. gada 26. februārī

turpinājums

2019. gada 27. februārī

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietniece

Sanita Osipova

S. Osipova.

Labrīt! Sēdieties, lūdzu!

Tiesa turpina lietas Nr. 2018-12-01 izskatīšanu.

Šorīt mēs sākam ar pieteikuma iesniedzēja Cileviča kunga pieteiktajiem vakar lūgumiem.

Tā. Viens lūgums bija saistīts ar tiesai vakar iesniegtajiem materiāliem. Un arī Saeimas pārstāvei, Tralmakas kundzei, vakar tika iesniegti šie materiāli.

Lūdzu, Tralmakas kundze, jūsu viedoklis.

I. Tralmaka.

Jā, paldies.

Es esmu iepazinusies ar šiem materiāliem. Jāsaka, ka, atskaitot stenogrammu, kas ir tā kā no ieraksta, kā es saprotu, izrakstīta... šie materiāli ir publiski pieejami. Mums nav iebildumu, ka viņi tiek iekļauti lietas materiālos, bet pēc tiesas ieskatiem, vai tas ir vajadzīgs, jo šie materiāli ir pieejami internetā visā apmērā.

S. Osipova.

Paldies par jūsu viedokli.

Tiesa apspriedās un nolēma, ka mēs pievienojam lietas materiāliem tikai šo publiski nepieejamo 5. februāra sēdes stenogrammu, par cik pārējie materiāli ir tiesai pieejami, nepievienojot viņus lietai.

Tālāk. Jūs izteicāt lūgumu par prejudiciālā lūguma pieteikšanu Eiropas Savienības tiesai.

Saeimas pārstāve, jūsu viedoklis par prejudiciālo...

I. Tralmaka.

Es vakar jau izteicos. Šobrīd neredzu īsti saistību lietai ar šo te direktīvu. Un ņemot vērā, ka šis jautājums... minoritāšu jautājums... šī direktīva skan pastarpināti... Otrkārt, direktīva ir jāievieš nacionālajā likumā un tas ir vienmēr rīcības brīvības jautājums valstī. Es īsti neredzu to pamatojumu, kādēļ šajā lietā būtu absolūti nepieciešams... kur būtu tā neskaidrība, kuras dēļ tiesai būtu vajadzīgs klarificēt šīs netiešās diskriminācijas koncepta saturu, kas nebūtu skaidrs tiesai... Manuprāt, šī netiešā diskriminācija ir visai... vispārzināms tās saturs un piemērošana. Paldies.

S. Osipova.

Paldies.

Tiesa ņems vērā jūsu lūgumu tad, kad lieta būs izskatīta pēc būtības un mēs ķersimies pie sprieduma sagatavošanas. Tad mēs analizēsim arī šo jūsu lūgumu. Šobrīd nav īsti tas laiks, kad tas būtu izlemjams.

Un vakar jūs tiesai iesūtījāt vēl vienu lūgumu par tiesas sēdes laika mainīšanu. Mēs redzēsim, kā mums šodien veiksies ar darbiem un dienas beigās mēs to izlemsim.

Vai jums ir vēl kaut kas? Vai mēs kaut ko neesam palaiduši garām?

B. Cilevičs.

Nē, paldies. Vairāk nav.

S. Osipova.

Paldies.

Tātad, turpinām ar pieaicināto personu viedokļu uzklaušīšanu.

Aicināsim profesori Brigitu Zepu. Lūdzu, Zepas kundze, vārds jums.

B. Zepa.

Godājamā tiesa! Tā kā es esmu socioloģe, tad es vairāk runāšu par tiem jautājumiem, kas izriet no manas pieredzes. Tie ir pētījumi par izglītības metodiku un arī manas tās galvenās atziņas.

Nu, un visu pēc kārtas.

Mazliet sākumā es pieskaršos tādām vispārējām politiskajām, sociālajām kontekstam, kādā ir tikusi aizsākta veidot izglītības politika. Pēc tam es pieskaršos un nedaudz pastāstīšu par dažiem pētījumiem, manām atziņām, ko es esmu guvusi. Un visbeidzot nedaudz es pieskaršos tādām jautājumiem, kā cilvēka attieksmes... cik dažreiz ir dinamiskas, bet dažreiz ne tik dinamiskas ir šīs attieksmes un galu galā tās lielā mērā nosaka mūsu uzvedību.

Tā... sākumā... Latvijas Republikas īstenotā izglītības politika pēc valsts atjaunošanas nav vērtējama no abstrakta sociālās vienlīdzības principa. Izglītības politikas pamatā ir padomju okupācijas seku likvidēšana un uz kopīgām vērtībām balstītas integrētas sabiedrības veidošana. Tātad divi uzdevumi.

Kā zināms, padomju okupācijas režīma izveidotā migrācijas politika, kā arī vardarbīgās iedzīvotāju deportācijas, bija radījusi radikālas izmaiņas Latvijas iedzīvotāju etniskajā sastāvā.

Detalās es šeit nenoskaitīšu šos skaitļus. Es vienīgi varu pieminēt demogrāfa Pētera Zvidriņa veiktos apkopojumus par migrācijas procesiem, kur viņš raksta, ka katros piecos pēckara gados Latvijā iebrauca ap 500 tūkstošiem cilvēku, un vairāk kā 400 tūkstoši izbrauca.

Protams, ka šajā kontekstā arī veidojās latviešu valodas lietošanas paradumi. Šos migrācijas procesus atviegloja tas, ka oficiālā saziņas valoda bija krievu valoda, savukārt latviešu valodas apguve krievu skolās bija formāla, rezultātā slāvu tautības jaunieši latviešu valodu apguva ļoti zemā līmenī, pielietot praksē latviešu valodu nebija neieciešams, jo visās publiskās dzīves sfērās kā saziņas līdzeklis dominēja krievu valoda. Savukārt latviešu skolās krievu valodas apguvei tika veltīta īpaša uzmanība. Rezultātā bija izveidojusies valodu zināšanu un lietošanas asimetrija.

Nu, tas ir konteksts, no kura bija jāsāk, veidojot izglītības politiku.

Vēl es gribu piebilst... tas ir interesanti, ka iepriekšējās sarunās, ziņojumos netika pieminēta... tā maz tika runāts par tādu jēdzienu kā valsts uzdevumi. Un es gribu piebilst, ka, atgūstot valstisko neatkarību, Latvijai kā nacionālai valstij viens no tās leģitīmajiem uzdevumiem bija stipras un integrētas nācijas veidošana. Nācija ir pilsoņu kopums, kam piederības sajūtas savai valstij balstās uz kopēju vēsturisko atmiņu, teritoriju, kultūru, valodu, ekonomiku un pilsonību. Latvijas nācijas veidošanai kalpo pilsonības, valsts valodas un izglītības politika. Tātad es saprotu, ka izglītības politika kalpo šim ļoti nozīmīgajam valstiskajam uzdevumam.

Šo politiku mērķis ir vienlīdzīga tiesību nodrošināšana visām sabiedrības grupām, tajā skaitā mazākumtautībām: iegūt izglītību un īstenot savas sociālās un ekonomiskās intereses, bet tajā pašā laikā šai politikai bija jānodrošina latviešu valodai stabilas valsts valodas statuss. Tas nozīmē: latviešu valodas lietojumu visās dzīves sfērās un latviešu valodas prasmes apguvi visu sabiedrības grupu, tajā skaitā mazākumtautību, vidū.

Vienīgā valsts, kur latviešu valoda var pastāvēt un attīstīties, ir Latvija un Latvijas tauta ir vienīgā, kas var nodrošināt latviešu valodas pastāvēšanu.

Nu, attiecīgi pilsonības politika nosaka katram Latvijas pilsonim ir latviešu valodas prasmes un latviešu valodas politika, valodas politika regulē valsts valodas lietojumu dažādās sociālās, ekonomiskās, radošās dzīves sfērās. Bet izglītības politika īsteno valsts valodas prasmju apguvi visiem sabiedrības locekļiem.

Nu, tas tā. Tas iezīmē kontekstu, kādā veidojās arī izglītības politika.

Nu, bija jau šeit minēts, es varu vienīgi tā ļoti īsi atgādināt, ka, tātad, izglītības politikas galvenie soļi – 1991. gads, 1995. un 1998. gads.

1991. gadā tiek noteikts ar likumu, ka latviešu valodas apguve ir obligāta visās mācību iestādēs. Pēc tam konstatējām, ka valodas apguve nelatviešu jauniešu vidū tomēr ir ļoti vāja, latviešu valodas apguve, tāpēc 1995. gadā ir atkal jauni grozījumi un tie paredz, ka noteikti priekšmeti ir jā māca latviešu valodā. Pamatskolā vismaz divi priekšmeti un vidusskolā vismaz trīs priekšmeti.

Un nākamais posms ir 1998. gads, kad ir ļoti skaidri nosprausti soļi un mērķis pāriet uz latviešu valodu kā mācību valodu vidusskolās, bet tam tiek sagatavoti pakāpeniski soļi, piedāvājot četrus modeļus, kā izglītību bilingvālā ceļā var īstenot pamatskolā.

Jā... vienlaicīgi kā sociologe esmu sadarbojusies ļoti cieši ar toreizējo latviešu valodas apguves valsts programmu un es ceru, ka arī no šīs institūcijas būs ziņotāji, kas konkrēti parādīs skaitļus un resursus, kādi ir ieguldīti. Un es tikai gribu pieminēt, ka es redzēju, kā tas notika, cik ļoti daudzi latviešu valodas kursi skolotājiem tika organizēti, multiplikatoru kursi, tātad tie skolotāji, kas var vēl citiem mācīt latviešu valodu, mācību līdzekļi, kādi interesanti tika sagatavoti un daudzi, mācību grāmatas speciāli skolēniem, kas mācās un tālāk mācīsies bilingvāli... ļoti aizraujoši, interesanti un daudz vēl dažādi pasākumi... Tāpēc ieguldījums izglītības reformas norisē un īstenošanā ir vienkārši nepārvērtējams.

Un tāpēc es dažbrīd brīnos, no kurienes nāk šīs domas, ka nav sagatavoti skolotāji, nav resursu, nav metodikas... Man kaut kā liekas... un rodas jautājums, kur tad ir palikuši šie milzīgie veikumi.

Bet ejam tālāk. Sadarbībā ar latviešu valodas valsts apguves programmu, mēs īstenojām ārkārtīgi interesantu pētījumu, tas ilga 12 gadus, katru gadu tika atkārtots. To var nosaukt arī socioloģiskā valodā, to mierīgi var nosaukt par monitoringu... un no 1996. līdz 2008. gadam mēs ik gadu veicām šo pētījumu un tā pētījuma galvenais uzdevums bija parādīt, kā ir izmainījušās latviešu valodas zināšanas to cilvēku vidū, kam latviešu valoda nav dzimtā. Nu, paralēli mēs arī latviešiem pajautājām, kā viņiem iet ar krievu valodu, bet tas bija tāds sekundārs salīdzinošs jautājums. Un tad mēs konstatējām: 1996. gadā skaits ir pavisam mazs – 22 procenti... no tiem, kam latviešu valoda nav dzimtā, 22 procenti valodu nezina nemaz, savukārt 36 procentiem ir vai nu labas vai daudz maz vidējas zināšanas. Pēc tam, pēc 12 gadiem, 2008. gadā, kad jau daudz kas ir noticis mūsu valstī un arī izglītības reforma ir attīstījusies, skaitļi ir tādi. Labas latviešu valodas prasmes ir 57 procentiem, tātad bija 36, tagad ir 57 procenti... bet tādu, kam nav nemaz zināšanu... bija 22, bet tagad ir 7. Tas nozīmē, ka šajos gados ir ievērojami izmainījušās un uzlabojušās latviešu valodas prasmes Latvijas sabiedrībā, bet vēl jo īpaši ir jāuzsver tas, ka sevišķi uzlabojās latviešu valodas

prasmes... izmainījās un uzlabojās jauniešu grupā. Un te mēs redzam, ka 90. gadu sākumā, 1996. gadā, bija ap 40 procentiem jaunieši minēja, ka viņiem latviešu valodas prasmes ir vai nu vājas vai nu tādas daudz maz vidējas, tad 2008. gadā tie jau bija 73 procenti. Tātad te ir acīmredzama zināšanu uzlabošanās novērojama, un es no tā izsecinu, ka izglītības reforma ir devusi labus rezultātus.

Tiesa, vakar tika pieminēti, šķiet, vēl citi skaitļi, kas arī to pašu apliecināja, tur bija rezultāti jaunāki no pēdējiem gadiem, kas līdzīgas tendences apliecināja, ka jauniešu latviešu valodas prasmes strauji acīmredzami uzlabojas.

Bet, protams, visu laiku ir jautājums par to, kā reforma ir ietekmējusi priekšmetu apguvi. Tas ir jautājums, kuru daudzkārt uzdod un daudz tiek diskutēts. Nu, no maniem pētījumiem, kuros es piedalījos, es varu teikt, ka neiztur kritiku politiķu iebildumi, ka pasliktinājušies ir mazākumtautību skolēnu zināšanas mācību priekšmetos. Un šeit man ir rezultāti, kas ir manā atskaitē nodoti par 2006., 2007., 2008., 2009. gadu, un te ir redzams, ka tik tiešām, it īpaši eksaktajos priekšmetos mazākumtautību skolēnu rezultāti centralizētajos eksāmenos daudzos gadījumos ir labāki. Humanitārajos tie ir līdzīgi, angļu valodā nedaudz zemāki, bet tas ir vērā ņemams fakts.

Vakar es dzirdēju arī no Saeimas pārstāves, ka arī tādi paši rezultāti ir vērojami pēdējos gados, tātad, šī tendence ir visai stabila, un mēs varam redzēt, ka šie rezultāti priekšmetos ir apsveicami.

Tālāk es mazliet runāšu par attieksmēm. Un, protams, tas ir ļoti spēcīgs arguments... šīs attieksmes un tās izmanto pieteikuma pieteicēji. Viņi arī pievienojuši ir nelielu socioloģisku pētījumu par Rīgas pilsētu un tur mēs skaidri varam lasīt, tur ir parādīts, ka iedzīvotāji jau nemaz tik ļoti neapsveic to priekšmetu mācīšanu latviešu valodā un te ir minēti arī skaitļi. Daļa iedzīvotāju... ir tā, ka... visi mācību priekšmeti, izņemot latviešu valodu, būtu jā māca dzimtajā valodā. Un 44 procenti no aptaujātajiem to attiecina uz 1.-3. klašu skolēniem, 28 procenti – uz 4.-6. klašu skolēniem un 23 – uz 7.-9. klašu skolēniem. Nu, te mēs redzam, ka tā attieksme ir tāda, kāda tā ir un nevar sagaidīt, ka sabiedrība uzreiz vienas dienas laikā... sociālie procesi tā nenotiek, ka vienas dienā laikā visi pagriezīsies. Tā var notikt tikai totalitārā sabiedrībā, kur viss tiek regulēts no zināmām institūcijām. Demokrātiskā sabiedrībā attieksmes veidojas pakāpeniski, zināšanu prasmes nostiprinās pakāpeniski un arī attieksmes. Ir svarīgi konstatēt, kādā virzienā tās attieksmes attīstās.

Un tad es vēl gribu padalīties ar kādiem pētījumu rezultātiem... ko mēs veicām pirms dažiem gadiem, tas bija liels nacionālās identitātes projekts un arī mēs, sociologi, tur piedalījāmies. Un mēs mēģinājām tur izpētīt tos procesus, kā notiek nacionālās identitātes veidošanās, tātad, kā veidojas stāsti par savu piederību savai valstij latviešu vidū un krievu vidū. Un cits projekts bija par mazākumtautībām. Bet šajā gadījumā es te gribu pieminēt, ko mēs ieraudzījām, kad runājām ar krieviem. Te

mēs redzējām un sastapāmies atklāti ar krievu nespēju un nevēlēšanos izprast, samierināties ar sava statusa maiņu no majoritātes uz minoritāti, kā arī uz pret latviešu statusa maiņu no minoritātes uz majoritāti. Mēs saprotam, ka padomju laikā krievi bija pamatnācija un majoritāte un tā tas izpaudās arī visās republikās... mainoties valstiskajam statusam, mēs, latvieši, esam majoritāte un tas ir arī jāapzinās. Bet pārējie ir minoritāte. Bet šo statusa maiņu bija diezgan grūti saprast, un sevišķi to diezgan grūti ir saprast lielām, skaitliski lielām minoritātēm un to, ka krievi ir skaitliski liela minoritāte, mēs jutām vakar diezgan labi no Cileviča kunga teiktā.

Un arī līdzīgs process ir atklāts Igaunijā, arī pētot jēdzienu par nacionālo identitāti.

Nu, jā, un tādā interviju tekstos par tādiem nozīmīgiem valsts nacionālās politikas jautājumiem kā pilsonība un valsts valoda, atklājas nostāja, kuru mēs, pētnieki, nosaucām par neatzītās minoritātes statusa diskursu. Un tas izpaudās tā, ka daudzi krievi iestājās par otru valsts valodu un tas arguments bija tāds: “bet mēs esam daudz”. Un tie bija cienjami vienkārši cilvēki Latgalē... nu, *нас так много...* Un tik labi bija padomju laikos, kad mēs visi varējām runāt krieviski, nu kāpēc tagad ir tādas dīvainas pārmaiņas notikušas...

Un te mēs redzam, ka krieviski runājošo skaitliskais īpatsvars Latvijas iedzīvotāju vidū, kā arī šo cilvēku sadzīviskās ērtības ikdienas komunikācijā lietojot savu dzimto valodu, nu... tas noved pie šādas domu gaitas: norobežošanās no plašāka valstiska konteksta, fokusēšanās uz tuvāko vidi un sadzīviskām ērtībām, atklāj sadzīviski pragmatisku valsts valodas politikas izpratnes diskursu.

Nu, tāds bija mūsu slēdziens... Protams, tas nav totāls, bet šāds diskurss pastāv un, kad mēs runājam ar krievu cilvēkiem, tad mēs to atklājam.

Un tas, neapšaubāmi, kalpo kā bremzes un veido nelabvēlīgu vidi valodas un izglītības politikas īstenošanā. Bet tajā pašā laikā jāuzsver, ka vispārējās attieksmes līmenī, kad mēs uzdodam tādus jautājumus, “kāda ir jūsu attieksme... vai visiem vajadzētu zināt latviešu valodu...” tad, protams, mēs lielāko tiesu saņemam atbildes, ka visiem vajadzētu zināt un prast valsts valodu, latviešu valodu.

Nu, jā... nu tādas ir šīs attieksmes... tāds ambivalentas, divējādas... šīs attieksmes, šie noskaņojumi. Un šajā kontekstā valsts uzdevums ir valstiskās piederības sajūtas stiprināšana, saliedētas nācijas veidošana. Tā ir nācijas tēla veidošana, izmantojot dažādus paņēmienus.

Jā, vēl es gribētu piebilst par to nostāju, ka krievi ir daudz un nu tāpēc vairāk vajadzētu izplatīt dot iespēju runāt krieviski... un ka tas arī varētu būt arguments tam, ka mums varētu otra valsts valoda. Tādā ikdienas atziņas līmenī šis viedoklis pastāv, un patiesībā es šeit arī redzu šajā viedoklī... es saredzu risku, ka tas kavē, ka tas bremzē latviešu valodas apguvi, attieksmi pret latviešu valodas apguvi. Tāpēc, ka ir tāds fenomens kā... pastāv tāds fenomens kā krievu valodas pašpietiekamība. Un

pēdējos gados es neesmu to nomērījusi, bet vēl 2012. gadā nu vismaz kādi 20 procenti, ja mani neviļ atmiņa, bija tādi, kas teica, ka viņiem pietiek ar krievu valodu, viņiem nav vajadzīga ikdienā latviešu valoda. Tātad valodas pašpietiekamība. Tas savā ziņā ir tātad daudzums, kvantitāte. Zināmā mērā var to interpretēt kā bremzes.

Tā... vēl man ir daži izteikumi varbūt par skolēnu attieksmi pret izglītības reformu. Tur es esmu konstatējusi, ka tomēr, neskatoties uz to, ka ar zināmām problēmām šī reforma īstenojas, tomēr skolēnu vidū attieksme mainās un palielinās to skaits, kas atzīst, ka šādi mācīties ir... pozitīvi vērtē.

Jā... tad ir svarīgi... nu, viena no tādām tēzēm, kāpēc ir vajadzīga izglītības reforma, tā ir sekmēt jauniešu iekļaušanos darba tirgū un spēja mācīties augstākajās... studēt augstākajās izglītības iestādēs, kur ir valsts valoda.

Un te mēs redzam, mums bija neliels pētījums par studentiem... un studenti ir ļoti pozitīvi par to, ka viņiem bija iespēja mācīties bilingvāli un latviešu valodas zināšanas ir būtiskas viņu karjeras veidošanā un iespēja mācīties... un studenti arī uzsver, ka latviešu valoda ir viens no piederības aspektiem Latvijai un tas ir pamats kopīgas piederības veidošanai.

Studenti arī raksturo tās grūtības un problēmas, kādas ir bijušas izglītības reformā mazākumtautību izglītības programmas īstenošanā. Tās ir skolotāju nepietiekošās latviešu valodas zināšanas. Mums ir daudz pētījumi bijuši un šajos pētījumos ir atklājušies visdažādākajos veidos... ir atklājuši, ka skolēni daudz ātrāk apgūst latviešu valodu un viņiem ir dažreiz neērtības sajūta, dažreiz viņi tā kā izsmej skolotājus... Bet šī problēma ir tā, ka skolotāji ievērojami atpaliek savās latviešu valodas zināšanās un prasmēs no skolēniem. Tas tiešām ir fakts, un to mēs daudzkārt novērojam.

Bez tā, mēs novērojam, vismaz pēc 90. gadu reformas soļiem, ka ļoti izplatīta bija dubultā grāmatvedība. Kad atnāk ministrija, tad viss tur spīd un laistās, visi runā tā, kā vajag, un, tikko durvis aizveras, tā mēs turpinām pa vecam. Es ceru, ka tagad tā vairs nav un ka tas ir jau aizgājis etaps, bet tā bija.

Nu, tie visi ir apstākļi, kas, protams, kavē šo reformas īstenošanu.

Tad mums bija iespējams arī pētīt mazākumtautību direktorus. Un viņi uzsvēra, ka ir divi apstākļi, kas ir kavējuši reformas īstenošanu.

Pirmkārt, tā ir skolas vadības un skolotāju attieksme pret izglītības reformu. Nu, te es arī no pētījumiem varu teikt, ka vismaz trīs lielās grupās mēs varam dalīt šos te skolas un direktorus... vadības... Vienas ir ļoti pozitīvas, tās parasti balstās ļoti labās latviešu valodas zināšanās skolotāju vidū, kolektīvā un tad ir otrs skala gals, kur ir ļoti negatīva un visbiežāk tur ir ļoti vājas latviešu valodas zināšanas, līdz ar to arī tas parasti korelē ar negatīvu attieksmi pret reformu un tā vien liekas, ka izvēlētie bilingvālās izglītības modeļi liecina par to, ka, iespējams, ka cilvēki gaida, ka gan jau aizies, ka gan jau pēc pāris gadiem viss noies un uz mums tas neattieksies.

Nu, jā... bet līdz ar to tas ievērojami kavē... Un mēs esam arī redzējuši, ka ja pamatskolā nepietiekami ir īstenota mācīšana latviešu valodā... ir bijuši tādi priekšmeti, kuros... kur students arī saka, ka viss notika latviski... un tad viņš aiziet uz vidusskolu un viņam tiešām ir grūtības.

Jā, tā kā pozitīva attieksme un pedagogu profesionalitāte – tie ir divi momenti, kas ietekmē ļoti reformas gaitu.

Bet es arī šeit beigšu. Es domāju, ka nav vajadzības visu pēc kārtas nolasīt...

Paldies par uzmanību.

S. Osipova.

Paldies. Tiesnešiem ir jautājumi. Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Jā... Zepas kundze, jūs arī faktiski pieskārties šai problēmai, ka valodas prasme nenozīmē automātiski valodas lietošanu ikdienā. Balstoties varbūt arī uz jūsu pētījumiem, kā jūs raksturotu, ja jūs varat no datiem tādu kaut kādu atziņu mums dabūt... kā jūs raksturotu tieši valodas lietošanas dinamiku, tieši runājot par iepriekšējo izglītības reformas posmu 2004. gads tāpat un līdz šim brīdim, kad ir šis reformas posms, par kuru mēs runājam.

B. Zepa.

Es nerunāju par šo jautājumu, bet mūsu valodas pētījumā, tajā monitoringā otrs nozīmīgākais jautājums bija par latviešu valodas lietošanu. Es diemžēl tagad nevaru atcerēties tieši konkrētus skaitļus, bet es atceros...

I. Ziemeļe.

Tādu dinamiku...

B. Zepa.

Atmiņā vairāk ir palikušas tādas sakarības... Un tad es pamanīju to vienu sakarību. Uzlabojoties valodas zināšanām arī plašāk tiek praksē pielietota latviešu valoda, mums pat bija tāds jautājums: “vai jūs ar prieku runājat latviski, vai jūs tikai piespiedu kārtā runājat latviski” un tur bija interesantas atbildes. Tā dinamika... Bet kas bija interesants... Tad, kad saasinājās jautājums par to, kā īstenot un turpināt izglītības reformu 2004. gadā, un, kad tur bija tāda ļoti aktīva pilsoniskās sabiedrības līdzdalība, daudzi izgāja ielās... un mēs visi priecājamies... jā, ka tā ir demokrātijas izpausme, šajā kontekstā pazeminājās vēlme un tā pozitīvā attieksme pret latviešu valodas lietošanu. Tas nozīmē, ka tā lietošana – tā ir arī kaut kas tāds emocionāls, ne

tik viegli izskaidrojams un atkarībā no tā, kāds veidojas konteksts valstī, tāda ir valodas vēlme valodu lietot.

I. Ziemeļe.

Skaidrs. Tas ir arī saistīts ar tādām dažādām būtiskām aktivitātēm.

B. Zepa.

Jā. Man nav datu, teiksim, kā tas ietekmēja tieši tajā laikā, kad tika organizēts referendums par otru valsts valodu. Tur man nav datu, bet es pieņemu, ka arī tas apstākļi... Bet interesanti, ka arī šīs attieksmes ir dinamiskas un arī pēc tā 2004. gada atkal mēs redzējam, ka pieaug pozitīvās attieksmes.

I. Ziemeļe.

Nu, lūk, tad mans nākamais jautājums... Pilnīgi loģiski šajā brīdī un šajā kontekstā parādās... Kā jūs vērtējat, ja jūs runājat par vienotas politiskās nācijas veidošanas šo procesu, kurš, protams, ir ļoti sarežģīts process, kā jūs arī uz to norādījat... Kā jūs skatāties, tātad, uz apstrīdētajām likuma normām, proti, šo izglītības reformas stadiju, posmu, tādā izpildījumā, kā tas ir iepļānots. Vai tas, jūsuprāt, sekmēs šo vienotās politiskās nācijas veidošanās procesu? Tātad šī izglītības reforma. Un, ja sekmēs, tad kāpēc jūs tā uzskatāt?

B. Zepa.

Nu, jā, tas jau ir atkal institūtam jautājums... Es speciāli nelietoju "politiskā nācija"... es vienkārši lietoju "stipra nācija", jo tur jau atkal ir gara diskusija. Bet, droši vien jau, ka būtu vietā tiešām lietot "politiskā nācija".

Un vai šī reforma... Jā, es domāju, ka jā... Es domāju, ka pamatos pēc visiem šiem rezultātiem mēs redzam, ka pamatos reforma pilda savu uzdevumu valstī, sevišķi, jauniešu vidū, nostiprinās latviešu valodas, valsts valodas, prasmes. Gluži nemanot arī tās pielietojšanas iespējas paplašinās, ļoti daudzi krievu jaunieši strādā valsts iestādēs un mēs jau pamazām aizmirstam pieminēt, kādas tautības cilvēks ir un jebkurā institūcijā... Manu doktorantu vidū ir spīdoši jaunieši. Tāpēc es domāju, ka reforma iet pareizo ceļu un ir spēcīgs līdzeklis nācijas stiprināšanā un veidošanā. Tā es uzskatu.

Tas, ka ir pa starpām diezgan daudz iebildumu, kritikas, neapmierinātības... nu, tad tas ir saprotami tāpēc, ka apgūt valodu nav vienkārši. Nu... pat apbrīnojami sarežģīti... dažreiz man liekas, ka trīsdesmit gadu laikā vēl joprojām ir cilvēki un ir skolotāji, kas nav apguvuši... Bet, nu tā nav šī vieta, lai es par to brīnītos... Bet tas tiešām ir sarežģīts process.

Un visu laiku ir viedokļi... pastāv viedokļi... arī politiķi šeit savu lomu īsteno, jo viņiem ir jābūt to radikālāko viedokļu paudējiem. Un tad, kad mēs veicam dažādas intervijas ar dažādām sabiedrības grupām, tad viņi kā mantru atkārto... viņi saka: mums sabiedrībā nav problēmu, mēs varam apgūt valodu un mēs varam iekļauties šajā sabiedrībā. Bet ļoti bieži... nu, šeit es citēju un es atsaucos uz sabiedrības viedokli... bet ļoti bieži mums... nu, ir tāda mierīga ikdienas līdzāspastāvēšana, bet tā ir tā sadzīvīskā līdzāspastāvēšana... ka to mums traucē politiķi.

Protams, es negribu te iebilst pret politiķiem, viņiem ir savi uzdevumi un viņi tos veic... bet es tikai gribu parādīt to sarežģītību, sabiedrības struktūras sarežģītību, dažādu subjektu esamību... ka ir ļoti normāli, ka tāds sarežģīts process, kas skar patiesībā katru valsts ģimeni, katru valsts ģimeni gandrīz skar... nu, vismaz nelatviešu vidē, šī izglītības reforma un varbūt pat vairāk... Tas nevar noritēt tā gludi, kā pa sviestu un mierīgi. Un ka visi būtu sajūsmā. Tā būtu totalitāra sabiedrība. Mēs dzīvojam demokrātiskā sabiedrībā un tāpēc ir pilnīgi saprotami, ka šobrīd mēs arī šeit spriežam par šo jautājumu, ka tas ir spilgts demokrātijas apliecinājums.

I. Ziemeļe.

Un man pēdējais jautājums. Jūs tā kā teicāt, ka jūs negribētu to tā varbūt attīstīt... bet dzirdot arī vakar skolu direktorus, kuri pilnībā apliecināja to, ko jūs teicāt, ka ir, tāpat, pedagogi, arī vēl arvien 2004. gada reformas ietvaros, kuriem latviešu valoda nav spēcīga. Un izkristalizējās arī vecuma grupa, manuprāt, tika pateikts, ka tie ir tie, kam ir 50-60 gadi... tāpat, tuvojas pensijas vecums, kamēr jaunākiem pedagogiem, kuri gan diemžēl neienāk Latvijas skolu sistēmā, šīs problēmas nav. Vai tiešām ir tas jautājums? Jūs pieminējāt tos trīsdesmit gadus... un arī jums jautājums kā zinātniecei.. Kā tas ir izskaidrojams, ka pedagogs – tāpat, Latvijas intelektuālās elites tomēr sastāvdaļa, tomēr šajos trīsdesmit gados nav iemācījies valodu tādā līmenī, valsts valodu, ka varētu vienalga kuru mācību priekšmetu pasniegt? Kas ir tie faktori, jūsuprāt?

B. Zepa.

Nu, klausoties jūsu jautājumā man nāca prātā tā doma, kuru es jau minēju... Man liekas, ka tas ir tas sindroms, ka mūsu ir daudz un ka krievu valoda ir pašpietiekama. Mēs aizejam mājas, mēs runājam krieviski, bet tas saprotami, ka mēs runājam krieviski. Es aizbraucu uz Ameriku, mēs arī ar saviem tuviniekiem runājam latviski. Tas ir pilnīgi saprotami. Bet tas fakts, ka krievu valoda ir tik izplatīta, tā mazina vēlmi, motivāciju un padara iespējamu dzīvot un pat strādāt, un pat strādāt par skolotāju ar diezgan pavājām latviešu valodas prasmēm. Tas ir viens skaidrojums.

Otrs ir tāds prozaisks skaidrojums, es skaitļus negribu minēt... Bet vismaz deviņdesmitajos gados mums bija tāds jautājums mazākumtautību pārstāvjiem,

kuriem latviešu valoda nav dzimtā, “kā jūs ieguvāt to papīru par prasmēm” un tad tur bija ievērojama daļa, kas skaidri un gaiši pateica, ka tas papīrs ir iegūts negodīgā ceļā. Nu, tas arī paver tās slūžas, kā mēs varam izdzīvot ar negodīgā ceļā iegūtu apliecību vai dokumentu par latviešu valodas prasmi. To paši atzina... to mēs neizgudrojām... Bet es pieņemu, ka tas ir mainījies un ka tā vairs nav, bet deviņdesmitajos gados tā tas bija. Un tas arī ir viens no faktoriem.

Nu vēl... Nu, tas padara šo mūsu situāciju, šo valodas situāciju, tiešām ļoti ne visai komplicētu... man liekas, kā šeit vakar jau arī Ina Druviete minēja to valodu konkurenci... neskatoties uz to, ka latviešu valoda ir valsts valoda, tai ir visai skarba valodu konkurence tomēr. Un ejot pa Rīgas ielām, mēs nemaz tik brīvi nejūtamies, ka mūs kāds uzrunā un ka mēs mierīgi varam atbildēt latviski... Es arī atbildu latviski, bet pēc tam es saprotu, ka uz mani skatās ar neizprastošām acīm. Nu, tā kā tomēr šī... nu, tā ir valodu konkurence šajā situācijā. Un kā nu kurš šajā situācijā ir iegājis... Bet vienmēr ir tendence meklēt vieglākus ceļus.

S. Osipova.

Tiesnesim Laviņam ir jautājums.

A. Laviņš.

Zepas kundze, jautājums arī reflektējot par to, kas vakardienas tiesas sēdē bija dzirdēts, šķiet, no pieteikuma iesniedzēju pārstāvja teiktā. Varēja saprast, ka Satversmes 112. panta tvērumā ietilpst arī iegūstamās izglītības kvalitātes aspekts. Tā es redzu, ka... un vakardien, uzklusot divu skolu direktorus, varējām dzirdēt informāciju par to, ka ir pedagogu trūkums, kas lietotu valsts valodu tādā līmenī, lai brīvi varētu pasniegt dažādus priekšmetus valsts valodā, kā arī pašu skolēnu šībrīža zināšanas, es domāju to skolēnu, kuriem nav dzimtā valoda valsts valoda, viņu zināšanas valsts valodā... valsts valodas zināšanas izskanēja informācija, ka vēl ir nepietiekamas. Un tas vairāk vai mazāk secinājums, ko varēja dzirdēt no skolu direktoriem, ir tas, ka tāda strauja pāreja uz mācībām valsts valodā varētu negatīvi ietekmēt šo skolēnu iegūstamo izglītību, izglītības kvalitāti... tā būtu pareizāk teikt... Mani interesē jūsu viedoklis... Tātad, respektīvi, tā doma bija pateikt, ka ne pati reforma ir ar defektiem, bet gan tās izpildījums, ka, iespējams, ir vajadzīgs, vismaz kā skolu direktori teica, vismaz 7 gadu pārejas posms ir vajadzīgs, lai varētu veiksmīgi pāriet uz šo reformu. Es ar interesi dzirdētu jūsu domas par šo jautājumu, vai, jūsuprāt, ciestu šīs reformas īstenošana tā, kā tā šobrīd tiek īstenota? Ciestu izglītības kvalitāte noteiktai skolēnu grupai?

B. Zepa.

Nu, tas ir globāls... tas ir atsevišķs jautājums globālu jautājumu kontekstā. Un tas ir jautājums par situāciju Latvijā, cik spēcīgi emigrācijas procesi ir ietekmējuši mūsu darbaspēku. Tā ir totāla problēma gandrīz visos Latvijas reģionos, ka mums trūkst skolotāju. Jebkuru skolotāju. Un tajā skaitā šī problēma atspoguļojas arī uz skolotājiem, kas ir iesaistīti šajā izglītības reformā. Neapšaubāmi, ka tie kopējie apstākļi ietekmē... neapšaubāmi. To nevar izslēgt, jo šī reforma nenotiek kaut kādos ideālos apstākļos. Un tāpēc tās situācijas kā vienīgā pētniece es varu teikt, ka tā situācija ir jāpēta, jāseko līdzi... bet nu uzreiz jau septiņi gadi... nu, tas tā kā simboliski liekas mazliet pārspīlēti... Bet tā situācija ir jāpēta, jā. Jo mums vispār izglītības sistēma ļoti cieš šobrīd no darbaspēka deficīta. Tās ir skolotāju algas, skolotāja prestižs un viss kopā. Tas ir ļoti nopietns jautājums. Un no tā es neizslēdzu, ka no tā neciestu arī šie reformas pasākumi. Bet es nekādi neatbalstu atkal kādas neizdarības pagarinājumus...

A. Laviņš.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Čileviča kungs, jūsu jautājumi.

B. Čilevičs.

Jā, paldies, godātā tiesa, man ir daži, vairāki jautājumi.

Godātā profesore! Jūs savā viedoklī minat vairākus no 2004. līdz 2010. gadam pētījumu datus, kas liecina par mazākumtautībām piederošu skolēnu attieksmes uzlabošanu pret bilingvālo izglītību. Bet gan viedoklī, gan runā jūs nenodalāt 2004. gada reformu, ar ko tika ieviesta bilingvālā izglītība, ar apstrīdētajām normām, kas faktiski radikāli sašaurina bilingvālās izglītības iespējas pamatskolu un vispār likvidē šādu bilingvālo izglītību vidusskolas līmenī. Vai, jūsuprāt, šī pozitīvā attieksme ir attiecināma automātiski arī uz apstrīdētajām normām?

B. Zepa.

Nu, es varēju minēt tādus rezultātus, kādi bija manā rīcībā. Par 2004. gadu... jā, uz ko jūs atsaucāties... es kaut kā...

B. Čilevičs.

Varbūt es precizēšu. Tātad attieksme ir pozitīva un kļūst arvien pozitīvāka attiecībā uz esošo bilingvālās izglītības sistēmu. Vai jūs uzskatāt, ka to var

automātiski attiecināt arī uz skolnieku attieksmi pret jauno reformu, kas faktiski būtiski sašaurina bilingvālo izglītību?

B. Zepa.

Paldies... skaidrs jautājums... Jā, nu ka automātiski... es negribētu to attiecināt. Ir jāseko procesiem līdzī, ir jāveic mērījumi un jāseko. Bet nu es redzu tikai to, ka attieksmes mainās un attieksmes pārmaiņas nosaka arī konkrēti apstākļi. Tas, kā skolā tiek īstenota reforma, kāda ir skolas vadības attieksme un kāds ir noskaņojums sabiedrībā.

B. Cilevičs.

Nu jā... bet es tomēr gribētu precizēt...

B. Zepa.

Bet es nevaru tādu prognozi... tādu ekstrapolāciju es uz attieksmēm un mērījumiem to tā nevaru izdarīt... to var demogrāfijā izdarīt, kur piedzima tik un pēc divdesmit gadiem būs tik...

B. Cilevičs.

Skaidrs. Nu attieksmē pret ko... to es gribēju precizēt. Labi. Paldies.

Un jūs, vērtējot šīs reformas rezultātus, atsaucāties uz 2010. gada pētījumu rezultātiem. Vai ir kādi svaigāki dati? Tomēr deviņu gadu laikā daudz kas mainās.

B. Zepa.

Jā... nu ir Valsts valodas aģentūras rīcībā pētījumi... es domāju, ka aģentūra runās... Tur ir. Un vakar es dzirdēju, ka Seima minēja kādus pētījumus tieši no pēdējiem trīs gadiem... Tātad pētījumi ir, bet tie laikam nebūs bijuši manā rīcībā.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies.

Jūs runājāt par krievvalodīgo nespēju un nevēlēšanos izprast un samierināties ar sava statusa maiņu. Es gribētu atgādināt, ka šo apstrīdēto normu mērķauditorija ir jaunieši, kas dzimuši jau desmit gadus pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas. Vai jūs uzskatāt, ka viņiem patiešām ir tik labas atmiņas par to zaudēto statusu, jo viņi auga neatkarīgā Latvijā? Un vai arī to valodu asimetriju arī pārstāv to jauniešu grupa, un vai jūs uzskatāt, ka vēlme mācīties dzimtajā valodā jāinterpretē vienīgi kā nespēja un nevēlēšanās izprast sava statusa maiņu. Vai tomēr tā ir tāda dabiska vēlme tām visām mazākumtautībām visur?

B. Zepa.

Jā... Nu, jautājums jau netika uzdots tāds: kāda ir jūsu attieksme pret jūsu statusu un kā jūs izjūtat sevi kā majoritāte un kā minoritāte... Mēs lasām tekstus un no tekstiem mēs iegūstam zināmu jēgu un nozīmi. Un tā jēga un nozīme ir viņu runām un arī jaunieši to pašu atgādina... “nu, mūsu ir tik daudz, nu kāpēc tāda netaisnība... nu kāpēc latviešu piedzimst un viņi runā savā valsts valodā un kāpēc mums ir jāmacās speciāli cita valoda?” Tā kā šī ir tāda kā iekšējā neapmierinātība, tāda it kā neizpratne... ka mūsu ir tik daudz, bet kāpēc mums ir jāmacās latviešu valoda... Tā kā šis sindroms, tas iet cauri valodai... neatkarīgi no tā, cik mums spēcīgi strādā arī tā vēsturiskā atmiņa. Bet vēsturiskā atmiņa arī diezgan spēcīgi strādā. Mums arī ir bijušas sarunas ar skolēniem un viņi ir stāstījuši: bet mani vecāki man stāsta to un skolas grāmatā ir tā... un kas tad īstenībā ir...? Tā kā tā vēsturiskā atmiņa arī diezgan spēcīgi strādā.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Paldies.

Jūs rakstāt, ka attiecībā uz skolām par 2004. gadu, ka respektējot krievvalodīgo iedzīvotāju negatīvo reakciju, tika precizētas... priekšmetu proporcijas tika ieviestas un tā tālāk... Tātad, vai... kā mēs noskaidrojām, tās attieksmes ir pozitīvas attiecībā uz esošo sistēmu. Vai, jūsuprāt, tagad vairs šīs negatīvās reakcijas nav? Vai vienkārši šoreiz ar to negatīvo reakciju var nerēķināties?

B. Zepa.

Nē, nu šobrīd... attiecībā par valodas lietošanu...?

B. Cilevičs.

Nē, es par apstrīdētajām normām. Jo toreiz bija līdzīgas reformas, kaut gan daudz saudzējošākā veidā, daudz mazāk ierobežojošas normas, un toreiz tā negatīvā reakcija tomēr tika ņemta vērā. Šoreiz šīs normas ir daudz vairāk ierobežojošas. Vai, jūsuprāt, šoreiz negatīvās reakcijas nav vai šī negatīvā reakcija ir, bet tā nav jāņem vērā.

B. Zepa.

Jā... mana prognoze... Nē, ir jārunā, tas ir valsts uzdevums runāt ar saviem pilsoņiem un pārliecināt viņus. Tas ir valsts uzdevums. Un, ja valsts to neizdara, tad valsts ir bijusi vāja savā uzdevumā. Es to tā atbildētu.

B. Cilevičs.

Paldies. Un pēdējais jautājums.

Jūs uzsvērāt, ka kopumā mazākumtautību skolu skolēniem ir labāki centralizēto eksāmenu rezultāti kā latviešu skolu skolēniem... Nu, tas gan attiecas tikai uz eksaktajām zinātnēm... un, ka vislielākā mērā latviešu valodas prasmes ir uzlabojušās jauniešu vidū, jūs par to arī runājat. Tātad, var secināt, ka esošā bilingvālās izglītības sistēma nodrošināja gan valsts valodas, gan priekšmetu kvalitātvu apgūšanu. Kāpēc tad nepieciešams noteikt vairāk ierobežojošo regulējumu? Varbūt, ka esošā sistēma tomēr pildīja savus uzdevumus?

B. Zepa.

Nu, kā mēs to uzskatām... Vai tie ir ierobežojoši, vai tie ir atbrīvojoši... Nu, patiesībā, mūsu mērķis, tas lielākais mērķis, ir pāriet uz vienotu izglītības sistēmu. Un, lai mēs nekādi nediferencējam un atšķirīgi neietekmējam šīs jauniešu plūsmas, tas ir tas lielais uzdevums un tāpēc pāreja uz latviešu valodu vidusskolās ir ļoti dabisks solis. Es domāju, ka tas saskan arī ar izglītības satura reformu. Tad gan latviešu, gan krievu jauniešiem un citu mazākumtautību jauniešiem ir iespējas izvēlēties vidusskolas, kas atbilst viņu interesēm, viņu profilam un tad viņi nav ierobežoti kaut kādos divu valodu rāmjos.

B. Cilevičs.

Tātad jūs...

Vai es pareizi saprotu... tātad jūsu atbilde ir, ka jūs uzskatāt, ka izglītības vienota izglītības sistēma tikai vienā valodā ir ideāls, pēc kā ir jātiecas un jātiek vaļā no daudzvalodības izglītības sistēmā.

B. Zepa.

Jā... vienota izglītība, cik es saprotu, tad tā ir šobrīd vidusskolā un, tātad, vidusskolā brīva vidusskolas izvēle atbilstoši savām interesēm, kuru neierobežo krievu vai latviešu valoda.

B. Cilevičs.

Paldies. Vairāk jautājumu nav.

S. Osipova.

Paldies. Nebēdziet, lūdzu, prom... Vēl mums ir otra puse, kas šajā procesā piedalās... Tralmakas kundze, lūdzu!

I. Tralmaka.

Paldies. Man patiešām ir tikai viens jautājums.

Mēs vakardien dzirdējām no skolu direktoriem, ka pastāv tāda situācija un es saprotu, ka ne retums, ka pirmajā klasē atnāk mazākumtautības skolēni, kuri nezina latviešu valodā ne vārda un vispār nav saskārušies savā ikdienas vidē, kas droši vien visticamāk ir sašaurināta, ar latviešu valodu. Un Druvietes kundze uz to pirms tam izteica tādu tēzi, ka valsts pienākums būtu skolā vismaz radīt to vidi, kur valsts valodas lietošana ir norma un kur aizstājot to, kas varbūt nav ikdienas dzīvē. Sakiet, vai jūs piekristu tādai tēzei, ka tas tomēr būtu vismaz skolā, valstij jārada iespēja šiem bērniem, kas ikdienas dzīvē acīmredzami līdz 7 gadu vecumam nav saskārušies ar valsts valodu, ka tas būtu jādara...

B. Zepa.

Nu, mans viedoklis varbūt ies tajā pašā gultnē. Mums bija arī viens pētījums par bērnudārziem. Un tie jautājumi, ko mēs tur pētījām, tie bija tā kā citi... uz citām problēmām virzīti... bet pa starpām mēs apmeklējām bērnudārzus, runājām ar vadību un konstatējām, ka ļoti daudzos gadījumos tie bija cilvēki... vadītāji, audzinātājas, kas ne vārda nesaprata latviski. Un tā, man liekas, ir problēma, ka izglītība sākas no pirmsskolas izglītības un tā kā pirmsskolas izglītība ir pašvaldības pārziņā, programmas tam veido valsts, tad tas ir valsts un pašvaldības uzdevums, domājot jau par pirmsskolas izglītības līmeni... veikt kādu sagatavošanu latviešu valodā, lai bērns neaizietu kā balta lapa uz pirmo klasi. Tā ir mana svēta pārliecība. Un es te zināmā mērā gribētu paust arī tādu neizpratni un sašutumu, ka tas netiek darīts, jo 90. gados mēs ļoti intensīvi runājām, bija ļoti spēcīgs viedoklis par to, ka jāsāk valodas mācīšana no bērnudārza. Nu, var iebilst... bet es arī domāju, ka tā ir laba prakse un divvalodu ģimenes to apliecina, ka nekas nenotiek ar bērnu, gluži otrādi. Ir pierādījumi, ka mācoties divās valodās, runājot divās valodās, tas veicina intelekta attīstību.

I. Tralmaka.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies jums Zepas kundze.

Tā. Kā nākamo aicināsim viedokli paust Reini Āboltiņa kungu.

R. Āboltiņš.

Labdien, godātā tiesa! Pieteicēji, atbildētāji!

Daudz ir dzirdēts šodien un vakar, un ir secinājumi pārklājušies ar manu rakstiski sniegto viedokli un es, protams, vēlos uzsvērt to, ka manā rakstiski iesniegtajā viedoklī, kas ir pieejams visām pusēm, esmu izklāstījis, manuprāt, tās

lietas un to viedokli un attieksmi, kādu es varētu dot šīs lietas izskatīšanā ar labāku pievienoto vērtību, tāpat kā citi pieaicinātie un iesaistītās puses par savām specifiskajām atbildības jomām.

Šeit es nepārstāvu, es vēlos uzsvērt... nepārstāvu Vispārējās nacionālo minoritāšu aizsardzības konvencijas Konsultatīvo komiteju, es esmu bijis šīs komitejas eksperts četrus gadus, un mans eksperta statuss beidzās 2018. gada maija beigās. Šīs komitejas darbs... es vēlos mazliet ieskicēt to, pēc kādiem principiem komiteja darbojas un kā notiek lēmumu pieņemšana. Neejot pārāk lielās detaļās, bet, manuprāt, te būtu svarīgi saprast, kāda veidā tie lēmumi top un kas tiek ņemts vērā.

Proti, Konsultatīvā komiteja neapšaubāmi veic monitoringa šo te funkciju, uzrauga, kā valstis pilda no Vispārējās konvencijas izrietošās personām, kas pieder pie nacionālajām minoritātēm, tiesības, tiesību ievērošanu Konvencijas dalībvalstīs un protams, ka tur ir vairākas metodes, kā to var darīt.

Viena metode ir skatīties, protams, kā valstis sagatavo savus pieteikumus... es atvainojos, ziņojumus par Konvencijas normu izpildīšanu un kas šajos ziņojumos ir rakstīts.

Otra lieta ir monitoringa vizītes, kas tiek saskaņotas, protams, arī ar attiecīgajām valstīm monitoringa vizītes mērķi, uz vietas saprast, kāda ir faktiskā situācija, cik liela ir sakritība ar to, kas ir rakstīts, saprast, vai ir kādas nianse, ko valstis varbūt nav ietvērušas savā ziņojumā, un komunicēt, protams, ar tiešajām kontaktpersonām, kur ietilpst gan amatpersonas, oficiālās personas, politiķi, akadēmiķi, nevalstiskās sektora pārstāvji, arī personas, kas pieder pie nacionālajām minoritātēm, šo personu veidoto organizāciju pārstāvji, respektīvi, katrā šādā vizītē tiek apzināts ļoti plašs personu loks. Ja nepieciešams, tiek prasīta arī papildus informācija pēc vizītes rakstiski gan valstu oficiālajām iestādēm, lai precizētu kaut kādus jautājumus un, protams, notiek arī saziņa ar visiem pārējiem iesaistītajiem, kurus angļu valodā sauc par *interlocutors* jeb personas, ar kurām ir bijusi faktiski komunikācija, ko Konsultatīvā komiteja ir uzskatījusi par svarīgu, teiksim, konsultēties ar šiem cilvēkiem.

Secinājumi tiek apkopoti un attiecīgi cilvēki, kuri ir bijuši iesaistīti monitoringa vizītē, sagatavo ziņojumu un šis ziņojums tālāk jau koleģiālā veidā tiek apspriests Konsultatīvajā komitejā, respektīvi, tas, kas pēc tam nāk ārā pēc intensīva darba, pēc monitoringa vizītes un valsts ziņojuma izpēti, tie lēmumi, kas kļūst publiski, tie ir koleģiāli lēmumi. Protams, ka diskusiju laikā viedokļi mēdz atšķirties, dažkārt ļoti būtiski starp komitejas locekļiem, un gadījumos, kad viedokļi būtiski atšķiras un kad ir domstarpības par kādu situācijas interpretāciju vai formulējumu, ļoti specifisku formulējumu, tad notiek balsošana. Šādi gadījumi gan nedominē, taču tie arī nav retums. Ar to es vēlos teikt, ka Konsultatīvās komitejas sagatavotie viedokļi, respektīvi, kas kļūst publiski pieejami, lai arī tiek uzskatīti par kolektīvu darba

rezultātu, un to tā arī uzskata paši komitejas locekļi, protams, ka darba procesā ir dažādas viedokļu atšķirības, Līdz ar to ir nianse, ko katrs individuāls komitejas loceklis domā par kādu specifisku jautājumu.

Līdz ar to arī tas, ko es šodien teikšu, nebūtu interpretējams kā komitejas kolektīvais viedoklis. Es centīšos, protams atsaukties uz tiem lēmumiem un tām interpretācijām, ko komiteja ir kolektīvi paudusi, bet vienlaikus es paturu tiesības, protams, arī teikt, ka daļa no tā, ko es teikšu, būs, protams, mana personīgā individuālā interpretācija, nevis pārstāvēt pat bijušo komiteju. Jo komitejā locekļi mainās regulāri un līdz ar to arī attiecīgā sastāva interpretācijas var iegūt kādas nianse. Līdz ar to es teiktu, ka manis teiktais nav jāuztver kā absolūta patiesība. Tā ir mana... tas ir mans viedoklis.

Tas, ko es novēroju no man pieejamiem materiāliem, informācijas šajā konkrētajā lietā, ir vairākas lietas. Es nemēģināšu tagad caurlasīt visu savu viedokli, tas nav nepieciešams, bet varbūt uzkavēšos pie vairākiem punktiem, Es mēģināšu tagad no galvas atsaukties uz dažām lietām, kas arī vakar izskanēja un šodien. Bet tā kopumā, ja man vienā teikumā pajautātu, kāds ir mans viedoklis, tad es teiktu, ka nav strīda par apstrīdēto normu filozofisko jēgu un mērķi, proti, panākt to, ka skolu beigušie jaunie cilvēki spēj absolūti pilnvērtīgi iekļauties Latvijas dzīvē. Un es speciāli nesaku, kādā dzīvē, jo dzīve Latvijā iekļauj pilnībā visas jomas. Nezinu, sākot ar privāto dzīvi, ar personīgajām interesēm, iesaistīšanos dažādās nevalstiskā sektora aktivitātēs, beidzot ar ekonomisko aktivitāti, sociālajām lietām un, protams, arī politiku. Nevienam nav izolēts šajā valstī un nedzīvo izolēti, tādēļ arī, manuprāt, ir nepareiza pieņemt, ka cilvēki šeit dzīvo izolēti tikai vienā kādā jomā.

Tas ir šis mērķis. Un no man pieejamas informācijas es redzu, ka ne pieteicējs, ne citas iesaistītās personas neapšauba to, ka izglītības sistēmas mērķis un līdz ar to arī labākas valsts valodas pārvaldīšanas mērķis ir panākt labāku sabiedrības saliedētību, mazināt atšķirības, ko izraisa personu piederība... varētu izraisīt personu piederība pie kādas konkrētas etniskās grupas, proti, veidot saliedētu sabiedrību, kur visi pārvalda vismaz vienu valodu, valsts valodu, tik pietiekamā līmenī, lai justos paši ērti un lai spētu sekot līdz informācijas aprītei, kas notiek sabiedrībā, lai spētu piedalīties sabiedrības procesos. Tajā skaitā veicot ekonomiskās aktivitātes un pēc nepieciešamības un pārlicības īstenot arī savas politiskās un pilsoņa tiesības.

Par šo, tāpat, konflikta nav. Vēl vairāk. Skatoties to, kā ir formulēta šī filosofija gan pieteicēju iesniegtajos dokumentos, gan arī atbildētāja atbildes rakstā, manuprāt, nav arī konflikta par to, ka... par uzskatu, ka tā pati Konsultatīvā komiteja, Eiropas Padome plašāk un, starp citu, arī Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, kā organizācija uzskata, ka valsts valodas zināšanas ir fundamentāli svarīgas saliedētas sabiedrības veidošanai, sabiedrības integrācijas procesu veicināšanai un nevienā brīdī šīs starptautiskās institūcijas un organizācijas neapšauba valsts valodas

lomu un funkciju šajā sakarā. Tas, kur, protams, parādās nianse, ir tālāk skatoties konkrētu tiesību īstenošanu konkrētās situācijās, konkrētās valstīs un tur atšķirības, protams, ka parādās.

Bet viena svarīga lieta, ko es secinu arī no vakardienas un šodienas debatēm, ir... un it īpaši tas, manuprāt, iezīmējās pēc vakardienas debatēm, pēc vairāku pieaicināto personu iztaujāšanas un uzstāšanās, ka ļoti svarīgs jautājums ir izglītības kvalitātes jautājums. Arī Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja ir vairākkārt, es pat teiktu, ka daudzkārt, teju katrā viedoklī, kas ir sagatavots to četrus gadus laikā, ko man bija gods būt kā ekspertam šajā komitejā, vienā vai citā veidā atsaucās uz to, cik ļoti liela nozīme rezultāta un mērķa sasniegšanā... izglītības sistēmas mērķa sasniegšanā ir izglītības kvalitātei. Un šis tiek teikts neatkarīgi no atziņas, ka valsts valodai ir jāvirza visi izglītības sistēmai cauri izgājušie uz spēju strādāt saliedētā sabiedrībā. Proti, tajās situācijās, kur ir vai nu notikušas kaut kādas pārmaiņas vai notiek pārmaiņas, vai ir plānotas pārmaiņas, Konsultatīvā komiteja ir norādījusi, ka ir ārkārtīgi svarīgi, lai pārmaiņu rezultātā neciestu izglītības kvalitāte. Šeit pat nav runa tikai par šādu vērtējumu vai ieteikumu atkarībā no tās minoritātes skaitliskajiem izmēriem, par kuru ir konkrētajā situācijā vai ziņojumā vai viedoklī par valsti ir runa, jo, protams, ka dažādās valstīs minoritāšu grupas ir atšķirīgas, citās tās ir skaitliski lielākas, citās tās ir izteikti mazas un nelielas, vienās valstīs ir minoritātes, kuru valodā runā kaimiņvalstīs, kur tā ir vairākuma valoda, angļu valodā tiek lietots jēdziens *key states*, lai gan Konsultatīvā komiteja cenšas izvairīties no šī jēdziena izmantošanas un pieiet pēc būtības. Bet ir arī tādas mazākuma grupas, kuras ir skaitliski nelielas un kuru identitāte un valoda patiešām būtu apdraudēta, ja Vispārējā konvencijā ietvertās tiesības netiktu pilnvērtīgi īstenotas un ja šīm personām būtu liegtas iespējas un tiesības... un arī praktiskās iespējas *de facto* īstenot šīs tiesības pilnvērtīgi. Respektīvi, situācijas ir ļoti atšķirīgas.

Viena svarīga nianse, ko būtu varbūt jāņem vērā, ir visās... Situācijas Eiropas Padomes dalībvalstīs... Vispārējās konvencijas dalībvalstīs ir atšķirīgas, un no manas pieredzes izskatot valstu ziņojumus un viedokļus par valstīm, ir jāsecina, ka Latvijai vistuvākā un līdzīgākā situācija ir mūsu kaimiņvalstī Igaunijā attiecībā uz izglītības sistēmu, tās problēmu cēloņiem un sekām, un arī uz veidiem, kā ar šīm sekām tiek mēģināts tikt galā. Šeit tika pieminētas arī atsauces uz citām konvencijas dalībvalstīm. Es teiktu, ka ir jābūt ļoti uzmanīgiem, skatoties uz citām konvencijas dalībvalstīm, jo salīdzināšana var būt ļoti relatīva. Tiesām, katrā valstī situācija atšķiras, lai arī ir zināmas līdzības.

Igaunijas gadījumā, un es te atsaucos uz savu iepriekš pausto par izglītības kvalitāti, Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja gan trešajā viedoklī par Igauniju, gan ceturtajā viedoklī īpaši norādīja uz šo izglītības kvalitātes jautājumu. Un ceturtajā viedoklī, aplūkojot tieši šīs izglītības sistēmas izmaiņas Igaunijā, kas ir

līdzīgas, bet ne identiskas, kādas notiek Latvijā, norādīja, ka ir no intervijām monitoringa vizītes laikā ir secināts, ka ir situācijas, kurās to bērnu vecāki, kuri nenāk no igauņu ģimenēm, bet no citu tautību ģimenēm, no minoritāšu ģimenēm, arvien vairāk un daudzos gadījumos izvēlas sūtīt savus bērnus skolās ar igauņu mācību valodu, nevis skolās ar mazākumtautību mācību valodu, argumentējot, ka viņiem ir bažas, ka tā izglītības kvalitāte, kuru nodrošina minoritāšu skolas, nav vai varētu nebūt pietiekama un atsaucoties arī šajā kontekstā uz izmaiņām izglītības sistēmā. Šis ir interesants novērojums, jo tas savā ziņā sakrīt, vai vismaz sasaucas ar vairāku pieaicināto personu vakardien teikto par to, ka tas ir fakts, tas ir vienkārši fakts, neatkarīgi no tā, kādas ir mūsu emocijas vai sajūtas par šo faktu, ka ir daļa pedagogu, kuri atbilstoši dokumentiem, un iespējams pat praksē, pārvalda valsts valodu kā valodu pietiekamā līmenī, tātad augstākajā līmenī, viņu spēja no metodoloģijas viedokļa pareizi pasniegt konkrētus mācību priekšmetus, varētu nelīdzināties šai spējai komunicēt valodā, kas viņiem, protams, nav dzimtā, bet ko viņi pārvalda augstākajā līmenī un tas ir nostiprināts viņiem izsniegtajos sertifikātos, valodu zināšanu sertifikātos.

No šī te, neejot tālāk varbūt pārāk lielās detaļās un vēl citām situācijām un komentāriem par izglītības kvalitāti un izglītības sistēmas pārmaiņām Igaunijā, teiksim, var izdarīt divus secinājumus. Un tos esmu norādījis savā viedoklī rakstiski. Viens. Bažām par to, ka izmaiņas izglītības sistēmā var izraisīt ietekmi uz izglītības kvalitāti, uz pieejamo izglītības kvalitāti, un līdz ar to var ietekmēt izglītības sistēmas mērķa sasniegšanu, ir leģitīmas. Tas ir ļoti svarīgs jautājums, ļoti svarīgs aspekts un tas ietekmē personu izvēli izglītības sistēmā. Un otrs, kas ir ne mazāk svarīgs secinājums, ir, ka personas, kas pieder pie nacionālajām minoritātēm, ģimenes, uzskata, ka viņu bērni spēj mācīties arī skolās, kurās tiek pasniegts Igaunijas gadījumā, protams, mācību valoda ir igauņu valoda.

Tas nozīmē, ka nevajadzētu arī pārspīlēt pie mazākumtautībām piederošu personu spēju apgūt mācību vielu citā valodā, kas nav viņu dzimtā valoda. Ir divējādi šie te secinājumi: viens ir bažas par kvalitāti un otrs par spēju apgūt mācību vielu valodā, kas nav dzimtā valoda. Protams, katrs indivīds ir atšķirīgs, tāpat kā mēs šajā telpā katrs esam atšķirīgi un spēja apgūt vielu var būt atkarīga ne tikai no valodas zināšanām, no tās valodas vides, bet arī tīri no citām personības īpašībām.

Tādēļ, es, protams, neabsolutizētu šo jautājumu, bet es uzskatu, ka ir jāvērtē situācijas pēc fakta un, lai arī mums, iespējams, ir jāsecina, ka 28 gadus pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas ir situācijas, kurās dažādu vecuma grupu personas nemaz nepārvalda valsts valodu vai vāji pārvalda valsts valodu, ka šī situācija ir ļoti dīvaina un nesaprotama. Tas ir fakts, ka tā situācija tāda joprojām ir. Situācija ir stipri uzlabojusies, un, kā es arī sapratu no profesores Zepas teiktā, tad tendence ir bijusi pozitīva šos gadus un to var arī ikdienā novērot, ka tendence ir pozitīva un latviešu

valoda objektīvi tiek lietota daudz vairāk, nekā tā ir bijusi lietota pat pirms desmit gadiem. Es nedomāju, ka šeit ir problēmas ar pašu jaunāko paaudzi. Tas, kur problēmas varētu būt... izdarot izmaiņas Latvijas izglītības sistēmā, tās izmaiņas ir sāktas piemērot, manā skatījumā, no otra gala, proti, sākot ar vecākiem bērniem, jauniešiem un beidzot ar jaunākiem. Pēc tās loģikas, kas ir mana loģika, būtu nepieciešams sākt ar jaunākajiem, integrējot viņus vienotā izglītības sistēmā, kuras nozīmi uzsver arī EDSO un arī Konsultatīvā komiteja, būtu jāsāk ar jaunāka gadu gājuma bērniem un pēc tam, kad šie bērni ir attiecīgi aklimatizējušies un pilnībā adaptējušies, nevis pēc tam... tas ir process, tas nav pēc tam, te nav kaut kādas beigas un sākums. Tas ir process un līdz ar to varbūt es paturu tiesības šeit uz atrunu... Tātad, šajā procesā ir adaptējušies, ir spējīgi pilnīgi bez aizķeršanās turpināt mācības jau valodā, kas nav viņu dzimtā valoda. Šāda pieeja ir arī atzīmēta, kā jau es teicu, arī EDSO dokumentos un arī Vispārējās konvencijas Konsultatīvajā komitejā, norādot, ka izmaiņām ir jābūt loģiskām, īstenotām pareizā secībā un tām, protams, ir jāņem vērā minoritāšu tiesības mācīties savu valodu primāri un vienlaikus norādot, ka nekas neaizliedz valstīm arī savā izglītības sistēmā paredzēt tādu risinājumu, kas ļauj apgūt izglītību arī minoritāšu valodā.

Šeit mans novērojums no man pieejamiem dokumentiem bija tāds, ka pieteicēji uzsvēra to, ka šīs iespējas, šīs divas tiesības, kas ir iekļautas Vispārējās konvencijas 14. pantā, nav pretnostatītas un savstarpēji izslēdzošas, un tādā ziņā pieteicēju viedoklis ir tuvāks Konsultatīvās komitejas pieejai: nefokusējot uzmanību tikai uz absolūtu tiesību minimuma ievērošanu, bet skatīties tālāk, vadīties no objektīviem faktiem un pēc principa, ka izglītības sistēmai ir jādod izglītojamajam, jebkuras tautības izglītojamajam, maksimāli kvalitatīva izglītība, kas arī ir izglītības sistēmas mērķis. Savukārt atbildētāji vairāk, manā skatījumā, bija uzsvēruši to, ka valstij nav pienākuma, valstij ir tikai minimāli pienākumi, valstij nav jāuzņemas nekādas papildus saistības. Un abām pusēm ir taisnība. Šajā gadījumā ir nianse, protams, kas vienkārši ir jāņem vērā gan izglītības sistēmas reformas plānošanā, gan īstenošanā. Tātad būtībā ir tāda neinterpretējama... neskatāties tikai pēc burta, bet skatāties tikai pēc faktiem un pēc būtības.

Ko es vēl gribētu šobrīd pateikt...

Ir viena interesanta nianse, kas parādās arī pieteicēju lietā, uz ko atbildētājs arī ir norādījis un tas arī izskanēja šeit tiesas debatēs, proti, tas, kādā veidā ir noritējusi lēmuma pieņemšana par konkrēto apstrīdēto normu pieņemšanu, virzīšanu uz priekšu un īstenošanu.

Jāatzīst, ka no manas kā politologa pieredzes un tādas personas pieredzes, kas seko līdzīgi daudziem politiskajiem procesiem lēmumu pieņemšanā par daudziem tematiem valstī, mani, godīgi sakot, izbrīnīja tas, cik ļoti raiti šīs apstiprinātās izmaiņas nonāca no Izglītības ministrijas kā atbildīgā resora līdz izsludināšanai pie

Valsts prezidenta. Un tas mans secinājums ir... es teiktu, ka tas ir neraksturīgi raiti, patiešām rekordātros tempos. Un šeit man ir arī jāatsaucas uz principu, uz kuru atsaucas Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja un arī EDSO dokumentos šis ir pieminēts, ka lēmuma pieņemšanai ir jābūt tādai, kurā jēgpilni tiek iesaistītas personas, uz kurām pieņemamie lēmumi attieksies.

Protams, šeit ir viens "bet". Un tas skar lēmuma pieņēmēju, kas ir likumdevējs, likumdevēja tiesības pieņemt lēmumus arī... teiksim tā, nevarētu teikt vārdu "ignorējot", bet tādus lēmumus, kādus likumdevējs vēlas. Un šeit ir labs formulējums, manuprāt, arī... es mēģināšu citēt... tāpat, atbildes rakstā atbildētājs atsaucas uz Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2014-11-0103, kam gan tematiski nav sakara ar šo izskatāmo jautājumu, bet šajā lietā, cita starpā Satversmes tiesa ir arī norādījusi, ka... nevis Satversmes tiesa, bet spriedumā ir teikts, ka "norādot, ka tiesību normas adresātu viedoklis par šo normu projektu nevar liegt Saeimai pieņemt lēmumu". Un tas, ko es papētot šo lietu un izlasot spriedumus, secināju, ka šajā pašā spriedumā 18.1. punktā minēts, ka Saeimas pārstāvis ir norādījis, ka jautājums par to, vai likumprojekts virzāms izskatīšanai, ir politisks un ir atkarīgs no likumdevēja gribas.

S. Osipova.

Es atvainojos... Jūs šobrīd domājat, ka Satversmes tiesa ir piemirsusi savus argumentus un judikatūru?

R. Āboltiņš.

Nē, es absolūti tā nedomāju. Es domāju, ka arī citiem, kuri šeit ir iesaistīti, varbūt ir vērts pieminēt šo te, bet es nekādā ziņā neapšaubu Satversmes tiesas...

S. Osipova.

Jo primāri jūs runājat šobrīd ar tiesu. Tiesa ir tā, kurai jūsu viedoklis ir būtisks.

R. Āboltiņš.

Labi. Jā, es pateikšu tūlīt tuvākajos teikumos, kāpēc es šo pieminu. Proti, Saeimas pārstāvis iznāk, ka taisnīgi ir norādījis, ka neatkarīgi no jebkuras citas ieinteresētās personas gribas, argumentācijās un apsvērumiem, Saeima kā likumdevējs var pieņemt jebkādu tai nepieciešamo lēmumu, ja vien šāda lēmuma pieņemšanai ir nodrošināts pietiekams politiskais atbalsts. Manuprāt, tā ir svarīga norma, kas nodrošina divas lietas. Vienu, ka personas, kas varbūt nav tieši iesaistītas likumdevēja darbībā vai likumdevēja gribas ietekmēšanā, izmantojot likumīgas lobēšanas metodes, nesabotēs lēmuma pieņemšanu svarīgos jautājumos. Tādēļ šis princips ir noteikti svarīgs. Tāpat ir iespēja izvairīties no situācijām, kad kāds mērķtiecīgi mēģina

nepieļaut likumdevēja gribu. No otras puses, šai situācijai, protams, ir savas blaknes un tā blakne ir tāda, ka ir iespējams likumdevējam pieņemt tādus lēmumus, kas, iespējams, nav pietiekami izdiskutēti vai kuros joprojām ir lielas domstarpības, ja vien šāda lēmuma pieņemšanai ir nodrošināts... lēmuma pieņemšanai nepieciešamais vairākums. Tā, protams, ir demokrātijas blakne. Parlamentā ir ievēlētas politiskās partijas, vēlēšanās vēlētāji ir izvēlējušies, izdarījuši noteiktas izvēles, līdz ar to, protams, mēs varam teikt, ka demokrātija ir ievērota un vēlētāju griba ir izpildīta, pieņemot lēmumus. Bet tomēr, protams, ja mēs skatāmies faktiski, tad ir situācijas, kurās, iespējams, būtu bijis lietderīgi veikt šo plašāku izpēti vai padziļinātu izpēti, lai nodrošinātu to, ka pieņemtie lēmumi būtu balstīti pierādījumos vai plašākās konsultācijās.

Es domāju, ka šajā brīdī es varbūt beigšu savu uzrunu un esmu gatavs atbildēt uz jautājumiem.

S. Osipova.

Paldies. Tiesnese Ziemeļe, lūdzu.

I. Ziemeļe.

Paldies par jūsu sniegto informāciju, arī par to, kādā veidā komiteja darbojas.

Sakiet, lūdzu, man uzreiz tāds jautājums arī kā cilvēkam, kurš ir gan studējis, gan praktiski darbojies ar mazākumtautību izglītības jautājumiem un vispār mazākumtautību tiesībām. Vai jūs uzskatāt, ka Latvijā pastāv segregēta izglītības sistēma?

R. Āboltiņš.

Ja man būtu jāatbild vienā vārdā, tad es teiktu, ka jā.

Bet tur ir nianse un mēs arī dzirdējam no debatēm, ka tas cēlonis šai situācijai ir tāds, ka pirms 1991. gada, pirms Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas, izglītības sistēma faktiski bija segregēta, tā bija dalīta. Šajā situācijā, kāda tā bija, faktiski bija zināma loģika, bet tā noteikti neveicināja to, ka pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas sabiedrība varētu veidoties saliedēti, jo tās personas un tie cilvēki, kuri pabeidza izglītības sistēmu padomju laikā, kā Zepas kundze teica, padomju okupācijas laikā, viņiem vai nu nebija iespējas gūt tās zināšanas, tās šajā gadījumā valsts valodas zināšanas, kādas būtu veicinājušas labāku iekļaušanos sabiedrībā pēc 1991. gada neatkarības atjaunošanas. Līdz ar to šobrīd mēs esam visus šos gadus cīnījušies ar šīs iepriekš eksistējošās izglītības sistēmas nepilnībām. Tas ir vienkārši fakts, tas mums var nepatikt... kādam var patikt, kādam var nepatikt, tas vienkārši ir fakts, kas nozīmēja to, ka mums ir jāatrisina šis jautājums. Un es jau arī piebildu, ka manā skatījumā tas būtu bijis pareizi sākt ar.. ņemt vērā vecuma grupu attīstības īpatnības

un sākt ar jaunāka gadu gājuma bērniem, tas arī atvieglotu viņu integrāciju pēc tam sabiedrībā. Diemžēl personām, kuras beidza izglītības iestādes vēl pirms 1991. gada, šis process vairs nav iespējams un nebija iespējams, līdz ar to, protams, arī tās valsts valodas zināšanas, kādas tās bija 90. gadu sākumā, kā profesore Zepa norādīja, bija ārkārtīgi sliktas vidēji. Bet situācija ir radikāli mainījusies.

I. Ziemeļe.

Tātad, paturpinot par segregāciju. Vai jūs uzskatāt, ka tādā izpildījumā, kā tas pašreiz ir pieejams, ka, tātad, pašreiz pieņemtā reforma tomēr iet tajā virzienā, lai novērstu šo segregācijas problēmu?

R. Āboltiņš.

Reformas mērķis, protams, ir nodrošināt tādu izglītību, izveidot tādu izglītības sistēmu, kas palīdzētu iekļauties... Es neatkārtošos, to jau es pateicu. Vai konkrētās normas tādā veidā, kā tās šobrīd ir pieņemtas un ko vajadzēs īstenot, vai tas ir pareizākais... es neesmu pedagogs pēc izglītības un neesmu speciāli studējis pedagogijas zinātņi, līdz ar to man ir grūti spriest. Es varu vienīgi subjektīvi savu viedokli sniegt, kas tiešām ir tāds, ka, manuprāt, būtu bijis pareizi sākt ar jaunākiem bērniem...

I. Ziemeļe.

Jā, to jūs jau pateicāt. Sakiet, lūdzu... es runāju mazliet plašāk... proti, vai tas mērķis pāriet uz izglītības sistēmu valsts valodā valsts un pašvaldību skolās... vai tas ir veids, kādā novērst segregāciju?

R. Āboltiņš.

Tas ir veids, jā. Un principā to apstiprina arī Konsultatīvās komitejas pieeja lietām, vērtējot situācijas mazākumtiesību ievērošanā Konvencijas dalībvalstīs... protams, ka mazākumtiesību īstenošana izglītības sistēmā ir jāīsteno bez aizspriedumiem pret valsts valodas mācīšanu vai izglītības nodrošināšanu valsts valodā. Ideālā gadījumā dažādas etniskās izcelsmes bērni mācītos skolās, neatkarīgi no dalījuma kādās etniski specifiskās skolās, ja vien šādas skolas nebūtu izveidotas Konvencijas 13. panta tvērumā, proti, tās nebūtu privātās skolas, kuras, protams, ir tiesības personām izveidot un uzturēt, vienlaikus gan atzīstot, ka valstij tas nerada nekādu finansiālo pienākumu. Tāda arī ir izplatītākā prakse Konvencijas dalībvalstīs. Tieši tādēļ es atzīmēju, ka Latvijā un Igaunijā šī situācija ļoti būtiski atšķiras no jebkuras citas Konvencijas dalībvalsts un tādēļ grūti būtu salīdzināt Latvijas situāciju ar citām valstīm. Varbūt...

I. Ziemele.

Es līdz tam vēl nonākšu... līdz tām citām valstīm...

Man ir jautājums. Sakiet, lūdzu, jūsu skatījumā un pieredzē... Vai tas, ka segregācija ir problēma, ir kopumā valstī saprotams dažādām etniskajām grupām?

R. Āboltiņš.

Nu, tas ir ļoti plašs jautājums, man jāatzīst... To drīzāk varētu sociologi... Zepas kundze jau daļēji atbildēja uz to. Es neesmu piedalījies pētījumos, kuri specifiski zinātniski pierādītu, vai vienas vai citas personas uzskata... ka segregācija ir lielāka vai mazāka, vai nav. Es domāju, ka tas ir katra personīgs uzskats, vadoties no novērojumiem savā ģimenē, ģimenei tuvāko cilvēku lokā un tajā vidē, kas veido šo personu paplašināto identitāti, tiekoties ar draugiem vai cilvēkiem izglītības iestādē, komunicējot ar darbabiedriem. Un, manuprāt, ir ļoti dažādas pieredzes, uz kurām es arī atļaušos atsaukties.

Esmu strādājis gan valsts iestādēs, gan daļēji valsts iestādēs, gan privātās, un etniskais sastāvs ir bijis ļoti dažāds. Mana nesenākā pieredze ar ļoti lielu uzņēmumu, ar vienu no lielākajiem uzņēmumiem Latvijā, valsts kapitālsabiedrību daļēji, SIA "Lattelekom" parāda... mani, godīgi sakot, izbrīnīja šī darba vide, ka, lai arī visa darbība, protams, notiek valsts valodā, tur ir vismaz piecu dažādu etnisko grupu cilvēki, kā es to secināju, kuru dzimtā valoda, proti, nav valsts valoda. Viņi visi pārvalda valsts valodu pietiekamā līmenī, lai veiktu darba pienākumus un komunicētu. Bet vienlaikus šajā pašā vidē neviens šīm personām un darba kolēģiem neaizliedza izmantot savu dzimto valodu savstarpējā komunikācijā. Līdz ar to valodas tika lietotas gan angļu valoda, gan krievu valoda un cita starp izskanēja arī hindu valoda un citas valodas. Tā kā praksē situācijas ir ļoti atšķirīgas. Tam var būt ģeogrāfiski, teritoriāli priekšnoteikumi, lai šie te faktori, kuru rezultātā mēs sakām, ka sabiedrība ir segregēta vai segregācijas situācija varētu atšķirties... un mēs zinām, ka Austrumlatvijā šī situācija ir izteiktāka. Arī Rīga kā Latvijas galvaspilsēta nav viendabīga teritoriāli. Un tas nav nekāds noslēpums, ka ir arī apkaimes Rīgā, kur latviešu valodu dzirdēt ir samērā liels retums un tas, neapšaubāmi, var ietekmēt personu spēju komunicēt vai spēju uzturēt arī valsts valodas zināšanas. Manuprāt, tā ir objektīva realitāte. Tas ir vienkārši fakts, un tas ir jāņem vērā un to arī nedrīkstētu ignorēt. Tas, manuprāt, ir vienkārši jautājums par to, kādā veidā šīs situācijas optimāli atrisināt. Protams, ka izglītības sistēmai ir jāveicina to, ka lai cilvēki, jaunie cilvēki, kuri beidz skolu, lai viņi ideālos apstākļos varētu izmantot valodu un šī valoda neaizietu zudībā vai netiktu aizmirsta.

Arī godātai tiesai norādīšu, ka es, pabeidzot skolu, diezgan raiti runāju četrās svešvalodās, taču laika gaitā divas svešvalodas tika lietotas stipri mazāk un rezultātā esmu tās gandrīz pilnībā aizmirsis un manas spējas lietot šīs svešvalodas, konkrēti

vācu valodu, ir ierobežotas, lasīt es varu, zviedru valodā es arī šo to varu pateikt, bet krievu un angļu valodu es aizmirsis neesmu, jo mana darba gaita vēlākajos gados ir radījusi nepieciešamību šīs valodas aktīvi izmantot un tās es pārvaldu ļoti labi.

Līdz ar to, protams, ka videi ir nozīme, to es varu apliecināt un šīs situācijas ir atšķirīgas.

Bet pie vārda “segregācija” es vēlētos vēl piebilst vienu lietu. Arī Lūbenas vadlīnijas etniski daudzveidīgu sabiedrību integrācijai vai integrācijai šādās sabiedrībās cita starpā atzīmēja arī, ka būtu jāizvairās no situācijām, kad personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, īsteno pašsegregāciju vai tādas tendences, kas īsteno pašsegregāciju, proti, aizstāv tās tiesības uz savu identitāti un valodas lietošanu tiktāl, ka tas vairs nav līdzsvarā ar, teiksim tā, plašākas saliedētas sabiedrības varbūt mērķi vai interesēm, jo tam arī var būt savas blaknes, ja šāda te pieeja un attieksme tiek īstenota.

Līdz ar to, protams, ka ir jāvērtē ļoti līdzsvaroti, ļoti uzmanīgi, kur ir tā šaurā līnija, kurā brīdī kādas grupas tiesības jau nerezultējas šādā pašsegregācijā un jāskatās, kā var palīdzēt pie šādas grupas piederošām personām īstenot Vispārējā konvencijā ietvertās tiesības, kas varbūt nesniedzas tik tālu, kā vēlēšanās vai *de facto* pašizolācija no apkārtējās vides.

Tas ir tikai risks. Es neapgalvoju, ka tas tā ir, bet tāds risks ir un uz šādu risku tiek norādīts.

I. Ziemeļe.

Lūk. Un tad turpinot par komitejas darbu, mēs esam tā ļoti plūstoši nonākuši līdz tam... kā jūs dzirdējāt, tā tad, vakar un šorīt arī mēs runājam par vienu etnisko grupu, kas Latvijas kontekstā vēsturisku iemeslu dēļ ir pašpietiekama. Un kā... man ļoti interesētu zināt... kā komitejā, runājot gan par Latvijas ziņojumu, gan par Igaunijas ziņojumu, kādā, teiksim... kādā veidā, kādās koncepcijās tiek runāts par situāciju, kur vēsturiski un skaitliski ir viena etniskā grupa, kas ir pašpietiekama, faktiski dominējošā un runāt par mazākumtautībām klasiskā izpratnē ir ļoti sarežģīti. Kā... vai ir kaut kādas, teiksim, es nezinu... veids, kā jūs par šādu situāciju... kā jūs šādu situāciju analizējat...

R. Āboltiņš.

Lēmumi Konsultatīvajā komitejā tiek pieņemti... protams, ka tad, kad nonāk situācija līdz kaut kādu jutīgu un iespējami pretrunīgu jautājumu izlemšanai...

I. Ziemeļe.

Nē, man taisni interesē, teiksim... nu ir klasiskā situācija, paņemsim, vienalga, kuru valsti, salīdzinot ar citām valstīm, kā Vācija, ir skaidrs, kas Vācijā ir vēsturiskās

minoritātes, to vācieši ir definējuši. Teiksim, šādā ziņā runājot par mazākumtautībām tā, kā Vispārējās konvencijas autori to bija domājuši, rakstot šo konvenciju, viņi jau ņēma zināmu klasisku situāciju. Kā jūs runājat par neklasiskām situācijām?

R. Āboltiņš.

Par neklasiskām situācijām... Pirmkārt, patiešām Konsultatīvā komiteja vienmēr uzsver, ka katra situācija katrā valstī ir jāvērtē atsevišķi. Tai pilnīgi noteikti vienmēr ir specifiski cēloņi, specifiskas potenciālas sekas, vai senāki cēloņi un senākas sekas, ar kurām ir jātiek galā. Līdz ar to, protams, ka netiek izdarīti tādi plaši vispārinājumi, runājot par valstu situāciju salīdzināšanu. Protams, ka šis ir ļoti svarīgs jautājums par to, kas ir vēsturiskās minoritātes un kas ir jaunās minoritātes. Kopš Vispārējās konvencijas sagatavošanas, pieņemšanas un stāšanās spēkā ir pagājis ļoti ilgs laiks, situācija ir mainījusies ne vien pasaulē, bet arī Eiropā, tajā skaitā Eiropas Padomes dalībvalstīs, tajā skaitā Vispārējās Konvencijas dalībvalstīs, un arvien biežāk Konsultatīvajai komitejai ir nepieciešamība atsaukties vai skatīt situācijas, kurās pretenzijas šī vārda neitrālā nozīmē uz mazākumtiesību izmantošanu piesaka arī grupas, kuras nosacīti varētu dēvēt par nesenajām minoritātēm vai jaunajām minoritātēm.

I. Ziemeļe.

Imigranti... tas ir tas, ko jūs esat sajaukuši...

R. Āboltiņš.

Bet imigrācijai... šiem procesiem ir savas sekas, un ne vienmēr šīs situācijas ir vienkāršas, jo mēdz būt situācijas, kurās vecā minoritāte, tā saucamā vēsturiskā minoritāte, kura tur ir bijusi vienmēr, tiek papildināta ar jaunu personu skaita pieplūdumu, kuri pārstāv šo pašu etnisko grupu. Un mēs zinām, ka ir tāda specifiska pieeja, kā šos jautājumus risināt gan Norvēģijā, gan arī Zviedrijā un arī Somijā, kur valsts institūcijas nelabprāt atzīst vai nevēlas atzīt, ka uz šīm te jaunajām, nesenās imigrācijas rezultātā valstīs ieceļojušām personām, ka uz tām arī būtu attiecināmi Vispārējās konvencijas nosacījumi.

Attiecībā uz Latviju un Igauniju šī situācija... atkal jāatkārto... ir būtiski atšķirīga no citām situācijām. Tādēļ es teiktu, ka Konsultatīvā komiteja ir centusies saglabāt līdzsvarotu pieeju, skatot situāciju Latvijā un Igaunijā. Komiteja ļoti labi apzinās gan tos cēloņus, kamdēļ šī situācija ir izveidojusies, gan arī tās sekas, ar kādām šobrīd ir jātiek galā un nav līdz ar to devusi viennozīmīgu slēdzienu, ja es nekļūdos... bet, manuprāt, nav bijis nekur viennozīmīgs slēdziens nevienā no viedokļiem tieši attiecībā uz vēsturiskajām un jaunajām minoritātēm un...

I. Ziemele.

Vai tas tika piedāvāts...? Es atvainojos... Vai valdība savos ziņojumos ir kvalificējusi korekti... situāciju...

R. Āboltiņš.

Nē, šeit runa ir mazliet par citu niansi, proti, kā mēs zinām, arī pirms Latvijas okupācijas, pirms Otrā pasaules kara, Latvijā bija gana liela etniskā grupa, proti, krievi, kuri šeit jau dzīvoja ar tai pienākošām tādām pašām tiesībām, kā citām mazākumtautībām, un protams, ka padomju okupācijas īstenotās demogrāfijas un industrializācijas politikas rezultātā šīs proporcijas mainījās. Līdz ar to tā ir situācija, kurā, lai arī pirms daudziem desmitiem gadu, bet faktiski notika demogrāfiskās izmaiņas diezgan straujas. Bet Konsultatīvā komiteja nav specifiski dalījusi šo situāciju personās... nav mēģinājusi attiecināt šo tiesību īstenošanu uz personām, kuras dzīvoja jau gadsimta sākumā valstī un kuras dzīvo tagad, drīzāk, kur patiešām ir bijis daudz jūtīgākas debates, tās ir bijušas par pilsonības faktora izmantošanu minoritāšu tiesību īstenošanā. Bet attiecībā uz etnisko grupu kā tādu šāds te dalījums nav bijis, drīzāk Konsultatīvajā komitejā... es atkal uzsveru... vadās no tā, kāda ir faktiskā situācija un kā būtu objektīvi jācensas tikt galā ar šo situāciju.

I. Ziemele.

Un tad man vēl tāds pēdējais jautājums, jo tas, ko jūs sakāt, ir absolūtā kazuistika. Un es tagad gribētu saprast, kādā veidā mēs varam atsaukties uz Vispārējās konvencijas ekspertu komitejas, teiksim, secinājumiem, jo... redziet valstu prakse jau tomēr veido arī eventuāli... ja mēs runājam par kaut kādu paražu tiesību normu mazākumtiesību jomā vai kaut kādu konsensusu vispār... kādā veidā izmanto secinājumus komitejas, kā kaut kāda minimālā standarta definēšanu.

R. Āboltiņš.

Minimālie standarti... atsaucies uz minimālajiem standartiem, neapšaubāmi ir ietvertas arī Konsultatīvās komitejas viedokļos par valstīm. Tas, ko es vēlējos pateikt... varbūt, ka esmu pārprasts, ir tas, ka patiešām ļoti liela nozīme tiek likta uz valstu konkrētajām situācijām. Ja mēs atskatāmies uz Vāciju, tad par nesējumiem imigrantiem Vācijā... teiksim tā... jārunā ir ļoti piesardzīgi, līdzīgi kā es atsaucos uz Skandināvijas valstīm... Piemēram, par tiesībām izglītībā un uz izglītību Vācijas ziņojuma gadījumā Konsultatīvā komiteja pievērsa uzmanību visām tradicionālajām vai vēsturiskajām minoritātēm, skatoties specifiski uz šo minoritāšu situāciju. Un ne tikai Vācijā, bet arī citās, es teikšu, daudzās Konvencijas dalībvalstīs, par kurām ir gatavots viedoklis, īpaša uzmanība tika pievērsta personām, kas pieder pie romu tautības un pie sinti, kuri var tikt uzskatīti noteiktās situācijās par nesējiem

imigrantiem. Un šajos gadījumos gan, protams, Konsultatīvā komiteja ir norādījusi, ka šīm personām ir jāpievērš... šo personu tiesību ievērošanai un nodrošināšanai ir jāpievērš īpaša uzmanība, jo tās ir īpaši ievainojamā situācijā.

Es domāju, ka jūs.. es tikai pieminu, es domāju, ka jūs varbūt mani pārpratāt, ar kazuistiku es cenšos nenodarboties, jo ir ļoti svarīgi ņemt vērā gan to, kas ir rakstīts Konvencijā, gan faktus uz vietas un šī katra situācija tiek izvērtēta. Protams, ka komiteja nepārkāpj savu mandātu, izdomājot jaunas normas. Tas, kas ir Vispārējā konvencijā ierakstīts, un tematiskajos ziņojumos un skaidrojošajā ziņojumā, tas tiek ņemts vērā un uz to notiek atsaukšanās.

I. Ziemeļe.

Atgādiniet man, vai komiteja arī skatīja turku stāvokli Vācijā?

R. Āboltiņš.

To es pašreiz nevaru pilnībā apgalvot. Tad man būtu jāskatās ziņojums. Bet, protams, ka izvērtējot situāciju katrā valstī, tiek skatīta faktiskā situācija, un attiecīgi tiek vērtēts, vai kaut kas ir jāiekļauj ziņojumā vai nē. Respektīvi, nevis ziņojumā, bet viedoklī.

I. Ziemeļe.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnesis Laviņš.

A. Laviņš.

Tātad, no plašākiem procesiem uz konkrētākiem. Jautājums būtu tāds... Jūs savā viedoklī minējāt, ka likumprojekts tādā rekordātrā tempā ir ticis pieņemts un likumprojekta apspriešanas laikā ir ignorēti dažādi aspekti. Es gribētu zināt, uz kādiem faktiem jūs balstāties. Protams, mēs faktus katrs varam vērtēt dažādi, bet es gribētu zināt, kas ir tie fakti, uz kuriem jūs esat balstījušies un līdz ar to mēs tālāk varēsim izvērtēt, vai tas tiešām liecina par rekordtempu vai kā savādāk.

R. Āboltiņš.

Gluži tā nav, ka es būtu apgalvojis... manuprāt, es nerakstīju, ka tiek ignorēti... Viens no principiem, uz ko arī Vispārējā konvencija atsaucas, ir jēgpilna minoritāšu iesaistīšana lēmuma pieņemšanā, gatavojot un pieņemot lēmumus, kas attiecas uz šīm personām. Un te es šo pieminu nejauši. Es papētīju arī dažādus, teiksim, kā tika skatīti dažādi sarežģīti jautājumi Saeimā, kas nav saistīti varbūt ar

izglītības reformu, bet, kas pēc būtības ir pietiekami sarežģīti un es secināju, tas ir mans absolūti personīgs subjektīvs secinājums, ka šīs izmaiņas tik tiešām... piedāvātās izmaiņas ir veikušas likumdošanas ceļu no izpildvaras līdz lēmuma pieņemšanai salīdzinoši ātri. Varbūt “rekordātrs” ir neveiksmīgi lietots vārds, bet salīdzinoši ātri, ļoti raiti, bez aizkavēšanās un no tā es kā politologs izdaru secinājumu, ka bijis politisks konsensus par to, ka šādas izmaiņas ir nepieciešamas. Tas ir leģitīmi, un to es esmu arī norādījis. Šādas tiesības likumdevējam ir absolūti leģitīmi, un likumdevējs strādā sazobē ar izpildvaru un, protams, arī nodrošina konsultāciju procesu. Es arī apzinos un izmantoju to informāciju, kas bija minēta pieteicēja argumentācijā un arī atbildētāja argumentācijā. Vienalga, mans secinājums bija tāds, ka šis patiešām ir ļoti ātrs laiks, ļoti plūstošs veids, kādā šis lēmums ir pieņemts. Un tas nav vienkāršs lēmums par vienkāršām lietām. Protams, mēs zinām, kāds tam visam ir vēsturiskais fons, bet konkrētais lēmums ir diezgan ātri, manā skatījumā, mērojis ceļu no sagatavošanas līdz izsludināšanai.

A. Laviņš.

Un jūs arī minējāt, ka konsultācijas ir bijušas ar zināmiem trūkumiem. Ko jūs ar to bijāt domājis? Likumprojekta apspriešanas gaitā...

R. Āboltiņš.

Vai jūs varētu lūdzu pateikt, kurā paragrāfā es to esmu minējis?

S. Osipova.

Šobrīd runā...

G. Kusiņš.

Es to varu pateikt... tas ir jūsu pēdējais teikums: “līdz ar to līdzdalības process izpildvaras līmenī un parlamentārās demokrātijas ietvaros vērtējams kā formāls, bez patiesa nodoma pieļaut jebkādas izmaiņas”.

R. Āboltiņš.

Nu, varbūt vārda “jebkādas” lietojums ir mazliet pārspīlēts... bet šis ir jāskata sasaistē ar manu argumentāciju par... nevis uz argumentāciju, bet uz manu atsaukšanos uz likumdevēja tiesībām pieņemt normas neatkarīgi no to personu gribas, uz kurām šīs normas vēlāk attieksies. Es jau noargumentēju un izskaidroju, ka es labi saprotu, kādēļ šāda pieeja ir un tiek īstenota un kāpēc tas tiek nodrošināts. Tas, kas šeit... uz ko es šeit norādu, atkal ir vairāk politoloģisks vērojums, ka principā tas ir viens no demokrātijas varbūt trūkumiem vai blaknēm, ka ja vairākums, piemēram, mažoritārā sistēmā kaut vai neliels, minimāls vairākums pieņem lēmumu, tad

pārējiem ar to ir jārēķinās. Bet pēc būtības tas nozīmē to, ka varbūt citas lielas daļas viedoklis šajā rezultātā netiek atspoguļots. Bet tā ir demokrātija. Protams, es nesaku, ka nav ievēroti likumdošanas principi un demokrātijas principi. Vienkārši, tas ir novērojums par to, ka demokrātijai ir blaknes un šajā gadījumā, iespējams, tādas ir bijušas.

A. Laviņš.

Un tad beidzamais jautājums. Jūs, atsaucoties uz loģiku, minējāt, ka reforma, jūsaprāt, būtu jāveic tādā veidā, ka jāsāk ar jaunāko klašu skolēniem un tad vecāko klašu skolēniem. Vai, jūsaprāt, tas ir sava veida alternatīvs līdzeklis tam, kā mazāk ierobežot tiesības uz kvalitatīvu izglītību šajā visā reformas kontekstā?

R. Āboltiņš.

Es domāju, ka nav vienkāršas atbildes uz jūsu jautājumu. Un, kā jau es teicu, man nav zinātniskas darbības fona pedagogijā. Taču personīgā pieredze, uz kuru es pilnīgi noteikti varu atsaukties... man ģimenē ir tāda, ka ja bērni mācās valodas, kuras nav dzimtās valodas, pēc iespējas agrāk, viņiem nav vairāk nekādu šķēršļu un būtisku problēmu iekļauties mācību plūsmā un vēlāk izmantot šīs valodas mācību procesā. Un to es ar pilnu atbildību saku no savas personīgās pieredzes, kur viens no maniem bērniem pilnībā apguva pirmsskolas izglītību trīsarpus vai pat četrus gadus franču valodā un tā bija situācijas spiesta rīcība, kad viņš to darīja. Un jāatzīst, ka pēc tam šim bērnam neradās nekādas problēmas ne ar dzimto valodu, gluži otrādi, ne ar svešvalodām, gluži otrādi, vienkārši tā bija vēl viena papildus priekšrocība konkurencē.

Līdz ar to es teiktu, ka es būtu ļoti uzmanīgs šajā atbildē un teiktu, ka pareizāk, neapšaubāmi, būtu bijis sākt ar jaunāka gada gājuma bērniem un virzīties secīgi uz priekšu tādā veidā, bet Latvijas situācija, protams, mums ir diezgan sarežģīta un nav vienkārša. Un es arī neizslēdzu to, ka ir iespējams panākt pienācīgu kvalitāti, īstenojot reformas tādā secībā, kā tas ir šobrīd ar nosacījumu, ja tiek nodrošināti visi tie apstākļi, kuri nodrošina kvalitatīvu... izglītības kvalitāti un kvalitatīvu izglītošanas procesu, kas nav sasteigts, kur ir izdarīti visi mājasdarbi.

A. Laviņš.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnese Rezevska.

D. Rezevska.

Paldies.

Man ir viens precizējošs jautājums, runājot par likumdošanas procesa ātrumu jūsu pieminēto. Sakiet, lūdzu, tas, kā jūs nokomentējāt to likumdošanas procesa ātrumu jūsu ieskatā, vai jūs uzskatāt, ka arī skatoties no izglītības reformas ilguma skatpunkta, jūsu ieskatā, arī varētu analizēt un vērtēt, ka šis likumdošanas process ir bijis ātrs? Skatoties no tā, ka izglītības reforma sāka 1990. gados?

R. Āboltiņš.

Es sapratu jūsu jautājumu. Es faktiski atbildi uz jūsu jautājumu esmu ietvēris arī savā rakstiskajā viedoklī, kā, neapšaubāmi, tas atskaites punkts ir tāds. Kopš 1991. gada, kad Latvija atguva valstisko neatkarību, ir pagājis pietiekami ilgs laiks, lai mēs vēlētos sagaidīt, ka personas, kuras saprata, ka dzīvo teritorijā un savu dzīvi saista ar teritoriju, kurā pirms tam nebija neatkarīga valstiskuma, bet tajā brīdī kļuva... nevis kļuva, bet atjaunoja neatkarīgu valstiskumu, šīm personām būtu bijis jāsaprot, kādas tas izraisa sekas. Man personīgi, ja es dodos dzīvot uz kādu valsti, kurā valsts valoda ir valoda, kas nav mana dzimtā valoda, būtu pašsaprotami apgūt šo valodu, ideālā gadījumā pirms es ierodos šajā valstī. Protams, mēs zinām, ka tā tas gluži nebija 1991. gadā. Līdz ar to nu var pieņemt, ka personas labticīgi uzskatīja, ka tā situācija turpināsies un šīm personām bija tiesības tā uzskatīt. Neko nevar pārnest. Bet pēc tam ir pagājis pietiekami ilgs laiks. Protams, ka plašāku izmaiņu izglītības sistēmā kontekstā es domāju, ka tas nav nekāds pārsteigums un tas nevarēja nākt kā pārsteigums, ka šādas izmaiņas būs tām personām, uz kurām šīs izmaiņas šobrīd attiecas. Tādā ziņā es, protams, neapšaubu šādu izmaiņu leģitimitāti nekādā gadījumā. Gluži otrādi, tādas izmaiņas bija nepieciešamas. Par niansēm, protams, es esmu jau izteicies.

D. Rezevska.

Un tad, kad jūs sakāt, ka personām bija tiesības labticīgi uz to paļauties. Vārds "tiesības" ir ļoti stiprs vārds. Kā jūs to domājat?

R. Āboltiņš.

Jā, es to droši vien domāju kā politologs vairāk nevis kā jurists, jo mana bakalaura izglītība ir politikas zinātne un pēc tam ir starptautiskās tiesības. Šajā gadījumā es to lietoju politoloģiskā nozīmē.

S. Osipova.

Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Jā, Āboltiņa kungs, man būs vismaz četri jautājumi divās daļās.

Pirmie tikai precizējot tās atbildes, ko jūs jau sniedzāt uz tiesneša Laviņa kunga jautājumiem.

Vai es pareizi jūs sapratu, ka jūsu rīcībā nav tādu faktu, kas pateiktu, ka tajā procesā ir notikuši pārkāpumi, kas nav saderīgi ar Vispārējās konvencijas ievērošanu?

R. Āboltiņš.

Jā, pareizi. Manā rīcībā nav tādu faktu. Un arī šis komentārs bija atbilstoši manai politoloģiskajai izglītībai, kur specifiski tiek runāts, protams, ļoti gari un plaši par to, kā demokrātijā norit dažādi procesi un lēmumu pieņemšana. Man nav nekādu iemeslu apšaubīt, ka process ir bijis likumīgs. Ja arī ir bijuši kādi fakti... bet, respektīvi, manā rīcībā šādu faktu nav.

G. Kusiņš.

Paldies. Otrs jautājums. Precizējot atbildi uz citu jautājumu. Jūs teicāt... mēs jau runājām, ka no nepareizā gala, nepareiza secība... jūs sakāt, ka... jūs lietojāt tādu vārdu kā “pareizāk” būtu no kāda cita gala... Sakiet, lūdzu, vai tā secība, kas šobrīd ir noteikta, izslēdz iespēju ievērot tās prasības, kas izriet no Minoritāšu konvencijas?

R. Āboltiņš.

Nē. Un, manuprāt, es jau daļēji esmu atbildējis...

G. Kusiņš.

Tikai, lai precizētu jūsu pozīciju.

R. Āboltiņš.

Tas neizslēdz, bet tam ir zināmi kvalificējoši nosacījumi un to es esmu norādījis saistībā ar izglītības kvalitāti.

G. Kusiņš.

Paldies. Tad trešais jautājums būtu... Izglītības reforma jau ir tāds ilgstošs process, jāatzīst.. un mēs šobrīd atkal esam kaut kādā procesa stadijā un neesam nonākuši pie procesa gala rezultāta. Savukārt, attiecībā uz gala rezultātu jūs norādījāt, ka tas kritērijs būtu, lai pārmaiņu rezultātā neciestu kvalitāte. Sakiet, lūdzu, šobrīdējā situācijā, mēs atkal esam tādā posmā... Kādi šajā tieši brīdī būtu tie pārbaudāmie kritēriji, ka mēs varētu pateikt, ka šajā posmā ir kaut kas neatbilstošs... ja tas gala kritērijs vismaz manās acīs izskatās tāds: lai pārmaiņu rezultātā neciestu kvalitāte?

Vai ir kaut kādi kritēriji šajā posmā, ka mēs šobrīd varētu pateikt – šobrīd cieš kvalitāte vai šobrīd necieš?

R. Āboltiņš.

Es tagad uzreiz neatradīšu savā viedoklī, bet, manuprāt, es runāju par riskiem, kur kvalitāte varētu ciest. Protams, ka tie, kuri ir iesaistīti... tās personas un tās institūcijas, kuras ir iesaistītas izglītības procesa nodrošināšanā, ir primārā mērķgrupa, kura varētu pateikt, vai tie riski tādi jau ir, vai nav, vai tādi riski varētu īstenoties. Un no debatēm, ko es dzirdēju vakardien, es saprotu, ka šādi riski pastāv, bet tā ir tikai mana reakcija uz dzirdēto un izskanējušo tiesas debatēs. Es pats uz skolām neesmu gājis un skolotājus neesmu aptaujājis, bet, manuprāt, būtu nepareizi ignorēt, ka šādi riski potenciāli pastāv, un tie atkal, kā jau es teicu, ir saistīti ar valodas lietojumu no pedagogu puses, proti, ka tas, ka pedagogam ir sertifikāts, kas apliecina pedagoga valsts valodas zināšanas augstākajā līmenī, nenodrošina vai negarantē, ka šis pedagogs būs spējīgs faktiski īstenot mācību procesu valsts valodā specifiskā mācību priekšmetā.

Un es atļaušos piebilst divos teikumos. Arī man ir pašam pedagoģiskā darba pieredze, pasniedzot lekcijas augstskolās, un es esmu pasniedzis lekcijas gan latviešu valodā, gan angļu valodā, gan arī man ir gadījusies situācija, kurā angļu valodā pasniedzamā kursā man pēkšņi ir pirmās lekcijas vidū jāpāriet uz krievu valodu, jo diemžēl auditorija ļoti klusi un uzmanīgi klausās, līdz es secinu, ka viņi vienkārši nesaprot, ko es stāstu. Un tas ir ļoti grūti.

Ar to es gribu pateikt, ka, ja pedagogs, teiksim, ir sagatavojis kursu kādā vienā valodā, tad pārprofilēties varētu būt sarežģīti, bet...

S. Osipova.

Es atvainojos, vai mēs šobrīd runājam par bērnu tiesībām uz labu izglītību vai par pedagogu tiesībām uz darbu? Tas, ko jūs šobrīd pamatojat, vairāk norāda uz pedagogu tiesībām uz darbu.

R. Āboltiņš.

Nē, nē... Nepārprotiet mani... Es domāju, ka pedagogi strādā skolā, un viņi strādā tiešā sasaistē ar audzēkņiem, protams, ka pedagoga spēja pasniegt kādu mācību priekšmetu tiešā veidā var ietekmēt izglītojamā zināšanas.

G. Kusiņš.

Es saprotu, ka jūs tad argumentējat, ka pastāv riski un jābūt kaut kādiem mehānismiem, ka valsts ņemtu vērā šos riskus, lai gala rezultātā nonāktu pie tās situācijas, lai pārmaiņu rezultātā neciestu kvalitāte. Bet pašu tādu risku... nu, man

negribas lietot tādu žargonvārdu kā “uzpeldēšana”... bet parādīšanās uzreiz automātiski nenozīmē, ka te ir kaut kāda neatbilstība?

R. Āboltiņš.

Nē, nu, protams, ka vienmēr ieviešana ir svarīga, jo likumus var pieņemt ar labiem nodomiem, bet ieviešana var atšķirties no tā, ko likumdevējs ir nodomājis un tā tas arī notiek...

G. Kusiņš.

Paldies. Un pēdējais jautājums. Sakiet, lūdzu, šobrīd apstrīdētās normas... un arī vakardienas diskusijā mēs vairāk runājām par valsts un pašvaldību finansētajām skolām. Sakiet, lūdzu, vai Vispārējās konvencijas gaismā ir svarīgi, vai tā ir valsts vai pašvaldības finansēta skola, vai tā ir privātā izglītības iestāde? Jo šobrīd arī privātās izglītības iestādēm ir tādas pašas prasības.

R. Āboltiņš.

Jā... es, protams, vēlētos abstrahēties no šīs konkrētās lietas izskatīšanas jautājumā par privātajām skolām. Privātās skolas vismaz Vispārējās konvencijas Konsultatīvās komitejas skatījumā... tas sakrīt, protams, arī ar Vispārējās konvencijas skaidrojošo ziņojumu, privātās skolas ir nosacīti atsevišķs žanrs, tās ir skolas, kuras, pirmkārt, minoritātēm ir tiesības izveidot un uzturēt, otrkārt, tas neuzliek valstij finansiālas saistības atšķirībā no izglītības sistēmas, kas ir pašvaldību un valsts izglītības sistēma, un treškārt, arī uz šādām privātām skolām tiek attiecināti noteikti izglītības standarti. Tas arī ir skaidrots skaidrojošajā ziņojumā Vispārējā konvencijā.

Līdz ar to es būtu ļoti piesardzīgs vispārināt un attiecināt šo situāciju uz privātajām skolām un es teiktu, ka tas ir atsevišķs jautājums, kas pelnītu atsevišķu uzmanību. Bet minimālie standarti... tā kā valstij ir tiesības attiecināt minimālos standartus izglītības kvalitātes nodrošināšanai arī uz privātajām skolām, tad...

Es varbūt nesapratu jūsu jautājumu līdz galam... jūsu jautājuma mērķi, bet...

S. Osipova.

Apstrīdētais regulējums ietver arī privātās skolas. Tas, par ko mēs šobrīd runājam, nav tikai valsts skolas.

R. Āboltiņš.

Jā... Tieši šī iemesla dēļ es norādīju, ka attiecībā uz minimālo prasību piemērošanu, protams, ka arī Vispārējās konvencijas kontekstā tādas ir paredzēts piemērot arī privātajām skolām.

G. Kusiņš.

Tātad, ja šīs privātās izglītības iestādes izsniedz šos valsts atzītos izglītības dokumentus, tad viņas būtu... šīs skolas būtu tādā līdzvērtīgā situācijā ar valsts vai pašvaldību... ņemot vērā, ka tā izglītības sistēma ir vienota... Ja valsts izsniedz dokumentu, tad tām prasībām jābūt vienādām jeb tās var atšķirties?

R. Āboltiņš.

Es, iespējams, nepārzinu visas skolu sertificēšanas nianse un visas izglītības programmas sertificēšanas nianse, tādēļ es pieņemu, ka es varētu kaut kur kļūdīties. Bet pēc man pieejamās informācijas un pēc man saprotamās procesa loģikas izglītības iestāde nevar būt izglītības iestāde, ja tā nav akreditēta un neizsniedz izglītības dokumentu, kas ir valsts atzīts. Lai šādu akreditāciju izglītības iestāde saņemtu, ir jāizpilda noteikti kritēriji. Mans pieņēmums ir, ka, ja privāta izglītības iestāde ir saņēmusi akreditāciju no valsts puses, neatkarīgi no tā, kādu izglītības programmu šī iestāde īsteno, vai kādu no valsts piedāvātajiem modeļiem, ko tā piedāvā arī valsts un pašvaldības skolās, vai kādu savu modeli, kas ir akreditēts, manuprāt, ja tas nodrošina izglītības kvalitāti, tad šajā gadījumā es problēmu īsti nesaskatu. Protams, var būt problēma, uz ko ir norādījis arī, manuprāt, pieteicējs savā pieteikumā par to, vai principā un cik lielā mērā valstij ir tiesības regulēt izvēles iespējas attiecībā uz mācību procesa un satura organizēšanu privātajās izglītības iestādēs.

G. Kusiņš.

Tad varētu būt tā, ka, ja privātās izglītības iestādes piedāvā kaut kāds citas iespējas, tādu interešu izglītību vai kaut kas citādāks, tad te varētu būt arī daudz plašāka un brīvāka rīcības brīvība šīm privātajām skolām.

R. Āboltiņš.

Es pieņemu, ka jā. Uz to arī norāda gan Eiropas Padomes dokumenti, šo tiesību īstenošanas sakarā, gan arī EDSO dažādas vadlīnijas. Tā kā tas tā ir patiešām... ka privātajām izglītības iestādēm būtu jābūt plašākai rīcības brīvībai tāpēc, ka tās ir privātas iestādes, bet minimālie standarti joprojām tiek piemēroti tām.

G. Kusiņš.

Jā, paldies.

S. Osipova.

Tā... cik es saprotu, tad tiesai šobrīd vairāk jautājumu nav. Lūdzu, Čileviča kungs, vārds jums.

B. Cilevičs.

Jā, paldies.

Mani jautājumi lielā mērā ir saistīti ar ļoti interesantajiem tiesnešu uzdotajiem jautājumiem.

Āboltiņa kungs, jūs teicāt, ka esošā sistēma ietver dažus segregācijas elementus, teiksim tā... Kā zināms, šobrīd reforma neparedz nekādus pasākumus, lai savienotu latviešu un nelatviešu bērnus kopā vienā skolā. Tātad vienīgais mērķis ir mainīt izglītības vadību, cik tas ir iespējams... nu, tad ļoti nopietni ir jāmaina regulējums, jāatceļ tiesības izvēlēties skolu, jāatceļ skolu pienākums uzņemt skolniekus, kas dzīvo tās apkaimē un tā tālāk.. bet nekas tamlīdzīgs nav paredzēts. Tātad reformas rezultātā vienalga saglabāsies skolēnu demogrāfiskais un arī etniskais sastāvs. Es nedomāju, ka pēkšņi Bolderājā kaut kur parādīsies skolās vide ar latviešu vairākumu, jo vienkārši to latviešu iedzīvotāju tur ir ļoti maz. Tātad reformu rezultātā var izveidoties skolas ar latviešu mācību valodu latviešiem un skolas ar latviešu mācību valodu mazākumtautībām. Tātad pazudīs tas lingvistisko īpatnību elements, ko izdala UNESCO konvencija par diskriminācijas novēršanu izglītībā. Vai, jūsuprāt... kāda situācija būs tuvāka segregācijai? Šobrīd esošā vai tā situācija, ko es uzmetu, kas, pilnīgi iespējams, var izveidoties reformas rezultātā?

R. Āboltiņš.

Dodiet man trīs sekundes padomāt...

Es domāju, ka vēl joprojām šī situācija, ka pastāv ne pēc satura, nevis pēc priekšmetu un mācību satura, atšķirīgas sistēmas izglītības, bet divas vides... jāsaka tā... un šīs vides atšķirīgais galvenais raksturojošais elements ir mācību valoda, manuprāt, atbilst vārdam "segregācija". Varbūt... ja mēs skatāmies nevis tādā ar politisku piegaršu tādā... ka tas ir kaut kas nenormāli slikts vai tāds, kas pilnībā izposta sabiedrību, un te es runāju kā politologs... bet drīzāk kā faktu konstatāciju, kur ir liela daļa izglītības sistēmas, kur liela daļa audzēkņu vēsturisku cēloņu dēļ mācās citā valodā nekā valsts valoda.

Un šeit ļaujiet man mazliet improvizēt un nezinu, varbūt pat uzdot pretjautājumu... vai situācija... ja situācija ar mācību valodu un ar etnisko sajaukumu dažādās skolās, kura ir bijusi citādāka un piemēram nebūtu veidojušās etniski, teiksim tā... atšķirīgas skolas, kurās dominē, piemēram, tikai tādi audzēkņi, kuru ģimenē pirmā valoda ir krievu valoda, pat ja viņi varbūt nav etniski krievi, un varbūt pa kādam retam latvietim, ja mēs runājam par etniskajām grupām, tad droši vien, ka... ja šis maisījums, etniskais maisījums vai sastāvs, būtu bijis daudzveidīgāks šajās skolās, es domāju, ka mēs diez vai mēs runātu par kādu situāciju, kāda tā ir šobrīd. Es domāju, ka nē. Es domāju, ka tās izmaiņas būtu gājušas uz priekšu ātrāk un būtu pieņemts, ka izglītības sistēmā pamatvaloda tomēr ir valsts valoda. Tajā pat laikā es

domāju, ka tiktu nodrošināta arī mazākumtautību valodu mācīšana. Es domāju, ka tā izglītības sistēma Latvijā šobrīd atšķirtos.

Un atbildot uz jautājumu, vai tā izglītības sistēma, vai tā situācija, kāda varētu būt nākotnē, salīdzinot ar to, kas ir šobrīd... un ja šobrīd mēs uzskatām, ka tur ir segregācijas pazīmes... vienkārši šī vārda neitrālā nozīmē, vienkārši ir atšķirības un kas ir balstītas noteiktos faktoros, tad nākotnē, es domāju, ka ilgtermiņā segregācija būtu mazāka. Jautājums ir – cik ilgam laikam būs jāpauz, lai kvalitatīvi īstenotu tās izmaiņas. Es domāju, ka tas jebkurā gadījumā samazinās šādas te segregācijas iespējas. Jautājums ir, es domāju, ir par procesu un ieviešanu.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Tad es varbūt noformulēšanu savādāk... Tātad, vai jūs uzskatāt, ka tā izglītības sistēma, kas pastāvēja Latvijā no 19. līdz 34. gadam iepriekšējā gadsimtā, arī būtu uzskatāma par segregāciju?

R. Āboltiņš.

Es domāju, ka tad bija citi apstākļi, kuros šī izglītības sistēma, pirmkārt, veidojās, otrkārt – darbojās... līdz ar to salīdzināšana var būt ļoti relatīva, manuprāt. Es zinu šo argumentu, esmu pazīstams ar šo argumentu, un to var, manuprāt, tikai daļēji izmantot, teiksim, salīdzinot tās situācijas. Tas ir piemērs, kā konkrētā situācijā pirms simt gadiem tika izveidota konkrēta izglītības sistēma, kuru var uzteikt kā piemērotu un labu konkrētajā situācijā. Manuprāt, tā bija ļoti piemērota un laba. Noteikti bija iemesli, kādēļ tas tā bija, taču situācija 91. gadā būtiski mainījās un, protams, arī demogrāfiskā situācija bija mainījusies. Līdz ar to es būtu piesardzīgs viens pret viens salīdzināt šīs situācijas, lai arī, protams, ka ir elementi no toreiz izveidotās izglītības sistēmas... starp citu, ir elementi, kādi šobrīd starptautiskajās cilvēktiesībās tiek uzskatīti par pieņemamiem un īstenojamiem.

B. Cilevičs.

Paldies. Kaut gan jūs negribētu, bet piedodiet, es tomēr uzdošu jautājumu par 13. panta 1. punktu... Vai jums ir zināma, kāda ir Konsultatīvās komitejas šīs normas piemērošanas prakse, pirmkārt, attiecībā uz vārda “standarti” interpretāciju? Cik man zināms, vārds “standarts” tiek attiecināts uz izglītības rezultātu, tātad, uz tām zināšanām un iemaņām, ko izglītojamie iegūst izglītošanas gaitā, nevis uz konkrētām programmām, mācību sarakstu, valodu un pārējām lietām. Galvenais, kontrolēt rezultātu un arī UNESCO konvencija runā to pašu. Vai Konsultatīvā komiteja tomēr to interpretē kā iespēju daudz sīkāk reglamentēt pašu izglītības procesu mazākumtautību privātās mācību iestādēs?

R. Āboltiņš.

Tik, cik mana vēsturiskā atmiņa sniedzas, no tā, ko es esmu lasījis no viedokļiem par valstīm, un tik, cik es pats esmu piedalījies viedokļu sagatavošanā un izskatīšanā... es domāju, ka es nekļūdos... Konsultatīvā komiteja ir bijusi piesardzīga vērtēt regulējumu attiecībā uz privātajām skolām un tiekusies vairāk... teiksim tā... skatīties uz privāto skolu sistēmu minoritātēm to formulējumu ietvaros, kas ir precīzi pašā konvencijā definēti un kādi ir skaidrojošajā ziņojumā. Es teiktu, ka Konsultatīvā komiteja nav gājusi plašāk un specifiski iztirzājusi valstu tiesības regulēt saturu vadoties no tā, ka vienkārši privātās izglītības iestādes var būt atšķirīgas, bet attiecībā uz rezultātu... es jau to nokomentēju, atbildot godātajai tiesai, ka tur, protams, runa ir vienotiem standartiem, kas ir jāievēro visiem. Par pārējo, tā ir privātas izglītības iestādes īpašnieku izvēle.

B. Cilevičs.

Paldies. Atgriežoties pie tās vienotās skolas idejas, pret ko pieteikuma iesniedzēji neiebilst un uzskata to par patiešām ļoti labu gala rezultātu. Bet strīds ir par to, cik lielā mērā tai vienotai skolai būtu jāņem vērā skolēnu daudzveidība un atšķirību identitāte? Kā, jūsuprāt, būtu iespējams izpildīt attiecīgās Konvencijas normas, kas vērstas uz identitātes garantēšanu tādā vienotā skolā, ja vienīgā mācību valoda ir vairākuma valoda.

R. Āboltiņš.

Vispārējā konvencija, protams, runā par minimālajiem standartiem. Arī Konsultatīvā komiteja vienmēr cenšas pieturēties pie principa, ka minimālie standarti – tā ir obligātā lieta, kas ir jāievēro. Tālāk ir jau situācijas dažādas un, protams, ka arī Konsultatīvā komiteja nepasaka valstīm priekšā, un nekad nav rakstījusi, kas un kādā veidā valstīm būtu jāmaina savā izglītības sistēmā, lai... es atvainojos... lai visi laimīgi un visi būtu apmierināti, visi iesaistītie, tajā skaitā arī personas, kuras pieder pie mazākumtautībām.

Nu, es pat nezinu, vai es varu īpaši iet tālāk šajā te... es domāju, ka es neinterpretēšu tālāk. Jo tiešām tad, kad runa ir bijusi par mācību saturu, tas ir katras valsts ziņā un Konsultatīvā komiteja norāda uz tiem vispārīgajiem principiem, kuri būtu jāņem vērā un tas var ietvert arī atsauci uz konsultēšanos par to, attiecībā... konsultēšanos par to, kādā veidā optimāli organizēt izglītības procesu, lai tiktu ievēroti gan valsts izglītības sistēmas prasības, standarti un kvalitāte, gan vienlaikus tas ievēro pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības saglabāt un attīstīt savu identitāti un valodu, kā tas ir Konvencijā ierakstīts. Es teiktu, ka nav tādi izšķiroši lēmumi, ko varētu vispārināti šajā gadījumā attiecināt... Runa ir par minimālajiem standartiem.

B. Cilevičs.

Paldies. Un pēdējais jautājums.

Pieteikumā mēs citējām Konsultatīvās komitejas atzinumus, kuros ir uzsvērts, ka ļoti nav vēlams pazemināt esošās aizsardzības līmeni. Sakiet, lūdzu, vai, pēc jūsu pieredzes vadoties, Konsultatīvās komitejas praksē bija gadījumi, kad patiešām tās mazākumtautību tiesības īpaši lietot savu valodu izglītībā tika radikāli sašaurinātas un ko Konsultatīvā komiteja par to teica? Vai ir tādi gadījumi?

R. Āboltiņš.

Jā, man jāatzīstas, ka es, protams, nevarēšu tagad no galvas atcerēties pilnīgi visas nianšes, kas ir bijušas visos viedokļos, kuros man ir bijusi... kuru izskatīšanā un sagatavošanā man ir bijusi iespēja piedalīties un pirms tam arī vēl citu ziņojumu iesniegšanas ciklu viedokļi... tātad, šo viedokļu ir ļoti daudz. Es neuzņemtos apgalvot, ka tādi gadījumi absolūti nav bijuši, bet arī savā komentāra viedoklī es, manuprāt... es tagad ātri neatradīšu... bet esmu norādījis, ka Konsultatīvā komiteja ļoti piesardzīgi vai ļoti tā jūtīgi skatās uz šādām situācijām, bet arī Igaunijas un Latvijas gadījumā Konstitucionālā komiteja ir atzinusi, protams, ka valstij ir tiesības īstenot pārmaiņas izglītībā tai saprotamā veidā, protams, tur ir atruna par kvalitāti, kas jau ne reizi vien ir pieminēta. Un ar vārdu "jūtīgi" es varbūt varētu norādīt uz to, ka tas netiek uzskatīts par labu toni, bet tas katrā ziņā netiek arī uzskatīts par tiesību pārkāpumu. Nekāda veidā. Un Konsultatīvā komiteja nav tāds instruments, ar kuru... kā tiesa, kura var pieņemt lēmumu, vai ir kaut kur tiesību pārkāpums vai nav... Šādas debātes ir bijušas, jā. Bet tas nav nekad sniedzies tālāk par piesardzīgu attieksmi.

B. Cilevičs.

Paldies. Vairāk jautājumu nav.

S. Osipova.

Tā... Paldies Cileviča kungam par jautājumiem.

Tralmakas kundze, lūdzu!

I. Tralmaka.

Man būs daži jautājumi.

Pirmais vairāk par Konvenciju, par tiesību saturu. Kā jūs domājat, par 14. pantu runājot. Ja minoritāte attiecīgajā valstī ir lingvistiski pašpietiekama, vai tas zināmā mērā varētu paplašināt valsts rīcības brīvību tieši 3. punkta piemērošanā? Mēs daudz runājam par 2., bet jāskatās, ka 3. tomēr kvalificē 2. punktu. Kā jūs uz to atbildētu?

R. Āboltiņš.

Kā labāk to noformulēt... Jāatgriežas joprojām ir pie... es varbūt vienkārši paņēmu... uzlikšu paragrāfu... 14.3.? Faktiski, es jau, manuprāt, daļēji esmu atbildējis uz šo jautājumu, ka Konsultatīvā komiteja, arī vērtējot situācijas, protams, ka atsaucas uz to interpretāciju, kāda ir dota skaidrojošajā ziņojumā, proti, ka valstij ir pienākums nodrošināt to, ka jāmāca dzimtā valoda. Par procesu... par mācīšanas procesu dzimtajā valodā uzstājība tāda nav, jo, protams, ka arī Konvencija šādu obligātumu neparedz. Tādēļ, ja tūri no juridiskā viedokļa mēs uz to skatāmies, tad, protams, Konvencijā tas ir skaidri un gaiši ierakstīts. Un arī jūsu atbildes rakstā šī pieceja ir skaidrota. Tādā ziņā man nav nekādu pretenziju pret to jūsu skaidrojumu. Jautājums ir varbūt par to, cik lielā mērā ir ieteicams iespēju robežās ņemt vērā? Protams, ka šī norma ir ļoti elastīga ar nolūku definēta tieši tādēļ, lai valstis, vadoties no savas specifiskās situācijas, varētu piemērot šīs tiesību normas. Un, ja kāda valoda ir ļoti pašpietiekama, es pieņemu, ka tā nepieciešamība nodrošināt izglītības procesu arī minoritāšu valodā ir salīdzinoši mazāka nekā situācijā, kur varbūt mazākuma valoda ir neaizsargāta un ir apdraudēta. Protams, ka tās ir objektīvas atšķirības un tādā ziņā šeit es domāju, ka nav domstarpību par to, ka tur, kur ir lielāks apdraudējums, tur ir vēlams paredzēt lielāku aizsardzību un tur, kur ir mazāks apdraudējums, tur valstij ir, iespējams, plašāka izvēles brīvība attiecībā uz izvēlētajām metodēm.

I. Tralmaka.

Paldies. Tad otrs jautājums man būs vairāk tāds... Jūs un mēs dzirdējām arī vakar, vairāki eksperti ir teikuši, ka labais veids, kādā tam pieiet, būtu sākt ar pirmsskolu. Savukārt mums ir UNESCO vadlīnijas, mums ir Hāgas rekomendācijas, kur valstīm ir ieteikts darīt tieši otrādi. Iedomājoties sevi valsts vietā, kā valstij rīkoties šādā situācijā, ja ir dažādi viedokļi, prakse, mums ir eksperti... Es to domāju arī tajā, ka valstij galu galā ir jāpieņem lēmums un kā tas ietekmē rīcības brīvību un cik lielā mērā tad būtu jāseko vienam vai otram... jūs esat kritizējis šo procesu... Tad kā šādā situācijā valstij būtu pareizi rīkoties?

R. Āboltiņš.

Nu, ja jau jūs sakāt, ka man sevi ir jāiedomājas valsts vietā, es šobrīd iedomāšos sevi valsts vietā... es atvainojos... Protams, es neapskaužu valsti, kurai ir jāievieš noteiktas tiesību normas, tajā skaitā starptautisko tiesību normas. Un es tiešām neapskaužu... No sirds neapskaužu Latviju un Igauniju, kurai bija jāīsteno noteiktas pārmaiņas sabiedrībā, lai sabiedrība nebūtu sašķelta, lai tā būtu mazāk sašķelta un lai valodu lietojums nosvērtos par labu valsts valodai, lai vismaz panāktu tādu valodu lietojumu, kur nevienam sabiedrībā dzīvojošajam nav problēmu komunicēt valsts valodā, tātad, veikt savas ikdienas gaitas, pat ja tas ir nepieciešams

tikai vienreiz gadā vai divreiz. Tātad, būtībā nodrošināt to minimālo komforta līmeni. No tāda viedokļa viss, ko valsts dara, lai šāda situācija būtu un kas nav pretrunā likumam un valsts starptautiskajām saistībām, ir leģitīms, atbalstāms. Iespējams, ka ir labāki risinājumi no metodoloģijas viedokļa, bet par metodoloģiju, kā mēs zinām, zinātnē var... ja gribas kaut ko apšaubīt, tad vajag vispirms apšaubīt metodoloģiju, kādā veidā kaut kas ir īstenots, bet tas nav arī bez iemesla, jo, protams, ka ir svarīgi, kādā veida lēmumi tiek ieviesti dzīvē un īstenoti.

Līdz ar to mana atbilde ir tāda, ka ievērojam tās tiesību normas, kas ir saistošas un pēc labākās apziņas īstenojam visu to, kas nāk pa virsu minimālajām prasībām. Bet tiešām šeit ir svarīgi uzsvērt, ka pēc labākās apziņas, jo, protams, ka ir valstis, kuras ļoti mērķtiecīgi, es šeit nedomāju Latviju, kuras ļoti mērķtiecīgi izpilda tikai minimālās prasības un, protams, ka tādas situācijas tiek atzīmētas, tajā skaitā arī viedokļos par dažādu Eiropas Savienības dalībvalstu... kā dažādas dalībvalstis ievēro Vispārējās konvencijas normas.

I. Tralmaka.

Un mans pēdējais jautājums. Jūs gan vairāk... no viedokļa es sapratu, ka tas ir bijis izpildvaras fāzē, bet jūs kritizējāt likumdošanas procesu un tas varbūt ir svarīgi arī dēļ Konvencijas pienākuma, ko uzliek Vispārējā konvencija... tā kā konsultēties šajā procesā ar minoritāšu pārstāvjiem. Jūs runājat daudz par ātrumu. Tas būtu tāds viens kritērijs, kādā vērtēt likumdošanas procesu. Vai jūs esat skatīties arī kvalitatīvo aspektu, respektīvi, runājot tieši par Saeimu, kāda veida alternatīvi priekšlikumi tika prezentēti no otras puses, tieši domājot par to, ka tie pārsvarā bija konceptuāli. Un tad, kad konceptuālā izšķiršanās ir pieņemta, tad tas ir cits jautājums, var vēlreiz atgriezties pie koncepta viss trijos lasījumos. Vai jūs arī no tāda aspekta skatījāties?

R. Āboltiņš.

Jā, es saprotu jautājumu. Protams, es paskatījos publiski pieejamās stenogrammas. Komisiju sēžu ierakstus gan es analizējis, godīgi sakot, neesmu, to es atzīstu. Bet, kā es atbildēju Kusiņa kungam, tad, protams, manā rīcībā nav tādu faktu, kas liktu uzskatīt, ka tas process nav bijis likumīgs un leģitīms... tas ir varbūt mazliet tādā plašākā veidā. Bet, no otras puses, to vārdu "ātrums" vai raitums, vai ļoti raita vai lēna pieņemšana... es izmantoju saizobē ar šo te demokrātijas nepilnību, par ko es jau runāju, ka ja vairākums politisku... ir izmantots Satversmes tiesas praksē šāds jēdziens kā "politisks lēmums"... ja politisks lēmums ir pieņemts, tad tas uzliek zināmus ierobežojumus un tāpēc es arī atzīstu, ka tā ir, protams... tas ir gan leģitīmi, gan arī tā ir demokrātijas blakne, un ja kāds nav paguvis tikt uzskatīts vai nav pamanījis, ka laicīgi kaut ko vai ir bijuši kādi ierobežojumi, tad, protams, ka ar to vienkārši ir jādzīvo, bet tas nenozīmē, ka tas apšaubā lēmuma pieņemšanas likumību,

jo manā rīcībā nav faktu, ka nebūtu likumīgi... Protams, ir atšķirīgi viedokļi, tie ir ļoti būtiski atšķirīgi viedokļi pieteicējam un atbildētājam, bet vienīgais, kas šajā ziņā, ko es arī varu komentēt, ir tas, ka tas ir neraksturīgi raiti sarežģītu lēmumu pieņemšanai, abstrahējoties no tā, ka mēs no 1991. gada zinājām, ka šādas izmaiņas varētu būt.

I. Tralmaka.

Paldies jums.

S. Osipova.

Paldies, Āboltiņa kungs, par jūsu ļoti izvērstu un pamatotu viedokli. Paldies.

Šobrīd, pirms mēs lemjam par tiesas sēdes tālāko gaitu, tiesai ir darīts zināms, ka Ārlietu ministrijas viens no pārstāvjiem, Jānis Mažeiks šodien ir ierobežots ar laika resursiem... Vai jūs varētu nākt pie mikrofona un pateikt, cikos jums ir jāatstāj tiesas zāle?

J. Mažeiks.

Godātā tiesa, man vajadzētu atstāt 17.00.

S. Osipova.

Paldies.

Tādā gadījumā mēs pilnīgi mierīgi dodam sev un jums visiem pelnīto pusdienu pārtraukumu. Tātad no 12.30 līdz 13.30.

(Pārtraukums.)

S. Osipova.

Lūdzu, sēdieties!

Tiek turpināta tiesas sēde lietā Nr. 2018-12-01.

Šobrīd mēs aicinām Ārlietu ministrijas pārstāvjus. Es saprotu, ka jūs runāsiet pa vienam. Tātad pirmais – Jānis Mažeiks. Vai jūs gribat kopā runāt? Kā jūs stratēģiski esat izlēmuši? Vai arī runā viens un otrs palīdz atbildēt uz jautājumiem?

J. Mažeiks.

Godātā tiesa! Mūsu sakāmais tiešām ir sadalīts.

S. Osipova.

Paldies.

J. Mažeiks.

Godātā tiesa! Ievadā vēlos atzīmēt, ka Ārlietu ministrijas kā pieaicinātās personas viedokli paudišu es, kā arī atsevišķos jautājumos, kas saistīti ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu un ANO konvencijām – otra Ārlietu ministrijas pilnvarotā pārstāve Kristīne Līce.

Viena no Ārlietu ministrijas funkcijām ir ar politiskiem un diplomātiskiem līdzekļiem īstenot vienotu valsts ārpolitiku, tajā skaitā arī paust Latvijas viedokli Eiropas Padomē, kuras ietvaros ir pieņemta Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Tādēļ ministrija nodrošina arī Latvijas interešu pārstāvību Eiropas Cilvēktiesību tiesā un Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas izpildes uzraudzības mehānisma ietvaros.

Vispirms vēlētos sniegt ieskatu vispārīgos principos, kuriem Ārlietu ministrijas ieskatā varētu būt nozīme izskatāmajā lietā.

Izglītības sistēmas, tostarp, valodu lietojuma izglītībā regulējošās politikas vēsturiskā attīstība jau detalizēti iezīmēta iepriekšējās uzrunās. Ārlietu ministrijas ieskatā ir ļoti svarīgi uzsvērt, ka pašreiz notiekošie procesi ir attīstība, kas izriet no ilgstoša un rūpīgi pārdomāta izglītības reformas procesa, kas tika aizsākts jau 1995. gadā. Ārlietu ministrija šādā kontekstā konsekventi ir skaidrojusi apstrīdēto normu pieņemšanu starptautiski. Nu jau gandrīz 25 gadus ilgā laikā realizētā pakāpeniskā izglītības reforma ir bijusi nepieciešamība, ko izraisījusi Latvijas okupācijas laikā realizētās migrācijas politika un rusifikācijas politika.

Viena no minēto politiku sekām bija stāvoklis, kas izveidojās pēc neatkarības atgūšanas, proti, Latvijā *de facto* pastāvēja uz segregācijas principa balstīta skolu sistēma. Šāda sistēma nevarēja neradīt problēmas sabiedrības integrācijai, tā radīja problēmas arī šādā izglītības sistēmā augušajiem indivīdiem un vienlaikus tā nebija strauja reformējama, tāpēc izglītības izmaiņas ir bijušas pakāpeniskas.

Latvijas valdība un Ārlietu ministrija ir konsekventi paudušas nostāju, ka valsts mērķis ir sabiedrības integrācija un jebkādu procesu un rīcības politiku, kas veicina segregāciju, eventuāla izbeigšana. Šo nostāju esam pauduši starptautiski jau kopš neatkarības atgūšanas.

To, ka izglītības politikas mērķis ir Latvijas sabiedrības integrācija, vienlaikus saglabājot un attīstot mazākumtautībām piederošo personu identitāti, apstrīdēto normu kontekstā apliecina tas, ka, kā jau uzsvēra vairāki iepriekšējie runātāji, arī pēc apstrīdēto normu stāšanās spēkā mazākumtautībām 10.-12. klasē tiks nodrošināta iespēja apgūt priekšmetus, kas saistīti ar mazākumtautības valodu, identitāti un integrāciju. Šāds risinājums secīgi izriet no iespējas iegūt izglītību mazākumtautības valodā agrākās klasēs atbilstoši likumā noteiktajam proporcionālajam sadalījumam.

Pievērsoties otrai galējībai, pie kuras var novest valsts politika heterogēnās sabiedrībās, asimilācijai, Ārlietu ministrijas ieskatā nav absolūti nekādu pierādījumu,

ka krievu tautības iedzīvotāju identitāte vai valoda Latvijā būtu jebkādā mērā apdraudēta. Krievu mazākumtautība izceļama tāpēc, ka visplašākais mazākumtautību izglītības tīkls Latvijā nodrošina krievu mazākumtautības identitāti. Piemēram, Latviešu valodas aģentūra 2016. gada pētījumā par valodu situāciju Latvijā ir secinājusi, ka kopumā latviešu valodas prasme sabiedrībā joprojām ir nedaudz mazāk izplatīta kā krievu valodas prasme. Pēc 2014. gada aptaujas datiem latviešu valodā kopumā runāja 96,7 procenti Latvijas iedzīvotāju, bet krieviski – 98,5 procenti. Drīzāk var konstatēt, ka joprojām jūtamas Latvijas sabiedrības rusifikācijas sekas. To ilustrē statistika. 2011. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka 37,2 procenti Latvijas iedzīvotāji mājas runā krievu valodā. Savukārt jaunākā Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes statistika šī gada sākumā liecina, ka mazāk par 26 procentiem iedzīvotāju sevi identificē kā krievus. Secinājums: ir noteikts Latvijas iedzīvotāju skaits, apmēram 11 procenti, kuri nav krievi, bet kuri sevi identificē ar citu tautību, piemēram, baltkrievi vai ukraiņi, bet kuri privātajā dzīvē sazinās krievu valodā.

Un te jāatgādina, ka minoritāšu tiesību kontekstā svarīga ir indivīda pašidentifikācija, tas ir, ir jāatbalsta iespēja saglabāt un attīstīt to identitāti, kurai indivīds pats jūtas piederīgs.

Un tā sauktie krievvalodīgie nav minoritāte, līdzīgi kā Somijā nav 54 mazākumtautības jeb minoritātes, un arī bērnodārzi krievu valodā Vācijā nav mazākumtautību tiesību izpausme. Vācijā mazākumtautības ir tikai sorbi, frīzi un dāņi un atsevišķos aspektos arī tiek runāts par čigāņiem jeb romiem.

Atbildot uz jautājumu turkiem... Turki ziņojumos par Vāciju Vispārējās konvencijas Konsultatīvas komitejas ziņojumos nefigurē, ne kā valsts ziņojumā, ne arī kā komitejas viedoklī.

Un Latvijas kontekstā arī ir jāatzīmē, ka Konsultatīvās komitejas viedoklis, par ko es runāšu mazliet vēlāk, arī ir evolucionējis... Ja mēs paskatāmies uz Konsultatīvās komitejas ziņojumiem par Latviju, tad pirmajā ziņojumā vēl atsevišķās vietās figurē vārds “krievvalodīgie”. Līdzās arī vietām, kur tiek runāts par krieviem, tiek runāts arī par krievvalodīgajiem. Otrajā un trešajā ziņojumā šis jēdziens vairs neparādās un tas arī ir daļa no tā dialoga, kas ir mums bijis ar Konsultatīvo komiteju un vispār mūsu starptautiskajiem partneriem, jo tas ir, ko mēs arī esam vienmēr uzsvēruši, ka minoritāšu tiesību kontekstā mēs runājam par krieviem nevis krievvalodīgajiem.

Metodes, kādas valstis izvēlas mazākumtautību izglītības nodrošināšanai, nebūt nav akmenī kaltas, jo starptautisko tiesību dokumenti valstīm dod plašu rīcības brīvību. Dažādu valstu prakse liecina, ka attiecībā uz izglītības sistēmām no valodu lietojuma regulējuma, izglītībā pastāv plašs iespēju loks. Valsts izvēli par labu kādam konkrētam izglītības modelim ietekmē vairāki apstākļi, tajā skaitā vēsturiskie apstākļi

un politiskais konteksts. Piemērot visiem vienu šablonu nav iespējams. To ir atzinusi arī Konsultatīvā komiteja.

Arī Latvijas izglītības reforma ir bijusi Latvijas vēsturisko apstākļu un Latvijas konfigurētā konteksta motivēta.

Pieminētā Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja, kura īsteno konvencijas īstenošanas monitoringu visās konvencijas dalībvalstīs, savā praksē saskaras ar visdažādākajiem modeļiem. Konsultatīvās komitejas sniegto rekomendāciju 14. panta kontekstā apkopota analīze atklāj, ka valstīs īstenotā politika nav vienveidīga, tajā skaitā ir vairākas valstis, kurās galvenie problēmjautājumi ir saistīti tieši ar nepietiekama apjoma un nepietiekamas kvalitātes izglītības valsts valodā nodrošināšanu mazākumtautību programmās īstenojošajās izglītības iestādēs. Piemēram, tā tas ir izcelts ziņojumā par Slovēniju un Moldovu.

Un es varu piekrist iepriekšējam runātājam, ka, ja Latvijas situācija būtu jāsalīdzina ar situāciju kādā citā valstī, tad, pirmkārt, būtu pieminama Igaunija, kura vienīga atrodas salīdzināmā pozīcijā attiecībā pret Latviju vēsturiskā mantojuma un ģeopolitiskās situācijas dēļ. Tomēr arī Igaunijā realizētās reformas izglītības jomā nav ne tuvu identiskas Latvijā realizētajām. Tas ir norisinājušās ievērojami lēnākā tempā nekā Latvijā, taču kopumā virzās pa to pašu ceļu kā Latvijā.

Tomēr vēlreiz jāuzsver jau minētais par starptautiskā līmenī sastopamo daudzveidību izglītības valodu regulējošo normatīvo aktu un rīcībpolitikas jomā.

Latvijas kaimiņu reģionos risinājumu klāsts ir plašs. Somijā plaši māca zviedru valodu, bet, kā mēs zinām, Somijā zviedru valoda ir viena no valsts valodām un cenšas atdzīvināt... un tas ir jēdziens, ko lieto pati Konsultatīvā komiteja... atdzīvināt trīs sāmu valodas. Zviedrijā vairums skolēnu dzimtajā valodā mācās vienu stundu nedēļā, bet Krievijā vairumā minoritāšu izglītība aprobežojas ar to valodas mācīšanu kā priekšmetu vai svētdienas skolām. Arī šajā reģionu kontekstā tas ceļš, ko ir izvēlējusies Latvija, ir visnotaļ devīgs.

Runājot par nepieciešamību skatīt mazākumtautību izglītības reformas katras valsts specifiskajā kontekstā, attiecībā uz pēdējiem mazākumtautību izglītību skarošajiem likumu grozījumiem Latvijā, jāatzīmē arī, ka tā ir daļa no vispārējās izglītības sistēmas izmaiņām kopumā, tas ir, pārejā uz kompetenču pieejām balstītu mācību saturu.

Lai arī apstrīdēto normu pieņemšana Ministru kabinetā un Saeimā norisinājās relatīvi strauji, par ko jau bija iepriekš diskusija, kā jau tika uzsvērts, reformas sagatavošanas posms pēc būtības ilga vairākus gadu desmitus. Tas, ka reforma tika pieņemta strauji, neliecina *a priori* par apstrīdēto normu kvalitātes trūkumu, bet gan apliecina tā brīža likumdevēja politisko gribu, kas savukārt Latvijā, kurā ir īstenots parlamentārās demokrātijas modelis, apliecina arī sabiedrības vairākuma gatavību šādam solim. Un te būs vietā atgādināt, ka līdzīgā veidā norisinājās process, kas

noveda pie pašas Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas Par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācijas. Konvenciju Latvija parakstīja 1995. gadā, bet ratificēja desmit gadus vēlāk. Tas bija saistīts ar ilgo konvencijas iespējamās ietekmes izvērtēšanas procesu, kas notika paralēli ar citiem sabiedrības integrāciju saistītiem procesiem. Taču pats konvencijas ratifikācijas process Saeimā bija ļoti ātrs, nu, te varbūt varētu runāt par rekordiem, jo Likums par Vispārējās konvencijas ratifikāciju tika pieņemts divos lasījumos vienas dienas laikā. Bet, kā jau es teicu, šis vienkārši bija noslēgums procesam, kas bija ildzis desmit gadus.

Ņemot vērā, ka pieteikuma iesniedzēji atsauca uz ļoti dažādiem starptautisko tiesību instrumentiem, Ārlietu ministrija vēlas uzsvērt, ka ir nošķirami juridiski saistoši instrumenti no juridiski nesaistošiem. Latvijai juridiski saistoši ir tās noslēgtie starptautiskie līgumi. Tajā pašā laikā starptautisko organizāciju ietvaros darbojas daudzi citi mehānismi, kuru sniegtie skaidrojumi par starptautisko tiesību instrumentos ietverto normu saturu ir tikai rekomendējoši. Tās ir juridiski nesaistošas vadlīnijas organizācijas dalībvalstīm, kuras, turklāt, ne vienmēr atspoguļo vispār pieņemto valstu viedokli. Šeit minamas Vispārējās konvencijas Konsultatīvās komitejas rekomendācijas, šīs pašas Konsultatīvās komitejas vispārīgie tematiskie komentāri.

Pieteikuma iesniedzēji atsauca arī uz tā sauktajām Hāgas rekomendācijām. Un šeit jāatzīmē, ka šīs rekomendācijas nav tapušas EDSO dalībvalstu konsensus rezultātā. Vēl vairāk. Tās nav radījuši arī EDSO Augstā komisāra mazākumtautību jautājumos biroja eksperti, bet gan no malas piesaistīta nevalstiska organizācija un savukārt tās uzaicinātie starptautiskie eksperti.

Nepastāv plašs starptautisks konsensus par visiem vienādi piemērojamiem standartiem mazākumtautību izglītības jomā. ANO līmenī joprojām nav izstrādāts visaptverošs starptautisks līgums par mazākumtautību tiesību aizsardzību. Taču Latvija aktīvi sadarbojas ar tā sauktajiem ANO speciālo mandātu turētājiem, tajā skaitā ar ANO Īpašo ziņotāju minoritāšu jautājumos, kuru Latvijas valdība ir informējusi arī par izmaiņām Latvijas izglītības sistēmā. Taču ANO Īpašo ziņotāju apsvērumi un rekomendācijas nekādā ziņā nav uzskatāmi par Latvijai juridiski saistošiem. Tie neatspoguļo ANO dalībvalstu starpā panāktu vienošanos par vispārpieņemtām starptautiskajām saistībām, bet gan konkrētā ziņotāja redzējumu par savu mandātu.

Savukārt tās starptautiskās saistības un principi, kas ir atvasināmi no ANO un Eiropas Padomes tiesību instrumentiem, tajā skaitā Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem, vedina pie secinājumiem, ka valsts rīcības brīvības robežas attiecībā uz izglītības procesa organizēšanu, katrā nākamajā izglītības pakāpē, sākot no pamatizglītības, paplašinās.

Pieteikumā Satversmes tiesai iesniedzēji vairākkārtīgi atsaucas uz Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju un Vispārējās konvencijas īstenošanas uzraudzības jeb monitoringa mehānismu kopumā. Ārlietu ministrija uzskata par lietderīgu vērst uzmanību uz vairākiem svarīgiem vispārīgiem apsvērumiem.

Vispārējā konvencija Latvijai ir saistoša kopš 2005. gada 1. oktobra. Atbilstoši Vispārējās konvencijas 24. panta 1. punktam, līgumslēdzēju pušu darbību šīs konvencijas īstenošanai vada Eiropas Padomes Ministru komiteja. Praksē tā ir tā sauktā Ministru vietnieku komiteja, kurā ir pārstāvēti šo valstu vēstnieki. Konvencijas īstenošanas un uzraudzības mehānisms tiek īstenots 5 gadu periodā. Šobrīd norit trešais monitoringa cikls, kopš Latvija ir ratificējusi Vispārējo konvenciju. Šis cikls vēl nav noslēdzies.

Vispārējā konvencija paredz, ka, izvērtējot dalībvalsts paveikto Vispārējās konvencijas principa ieviešanā, Eiropas Padomes Ministru komitejai palīdz Konsultatīvā komiteja, kuras dalībnieki ir eksperti nacionālo minoritāšu aizsardzības jomā. Konvencijas īstenošanas un uzraudzības procedūra paredz, ka katra monitoringa cikla ietvaros komiteja apmeklē attiecīgo dalībvalsti. Pēc vizītes top viedoklis par situāciju dalībvalstī, tad dalībvalsts reaģē uz viedokli, sagatavojot arī savus komentārus, kas Latvijas gadījumā tiek apstiprināti Ministru kabinetā. Sniedzot informāciju pēc būtības, nepieciešamības gadījumā Latvija Konsultatīvajai komitejai skaidro Latvijas specifisko situāciju un apstākļus, kā arī sniedz viedokli par īstenoto reformu atbilstību Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem. Un jāatzīmē, ka Latvijas komentāri, salīdzinot ar citu valstu komentāriem, ir samērā izvērstāki, jo parasti tiešām mums ir savs viedoklis par komitejas darbu. Komentāru mērķis ir informēt Eiropas Padomi par Latvijas sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādņēm un specifisko vēsturisko kontekstu, kurā šīs pamatnostādnes izveidojušās. Un tas arī atbilst pašas Konvencijas paskaidrojošajā ziņojuma nostādņēm. Un tāpat arī valdība, Ārlietu ministrija, norāda uz faktiskām interpretācijas kļūdām, kas ir pieļautas viedoklī.

Dialogā ar Eiropas Padomi Latvija ir pastāvīgi uzsvērusi vēsturiskos apstākļus, kas radījuši nepieciešamību veikt īpašu uzmanību valsts valodas lomas stiprināšanai. Dialogs starp dalībvalsti un Eiropas Padomi par situāciju dalībvalstīs turpinās arī pēc viedokļa un komentāru publicēšanas, jo Vispārējās konvencijas īstenošanas monitoringa cikls noslēdzas ar rezolūcijas pieņemšanu Ministru vietnieku komitejā. Ministru vietnieku komitejā Latvija turpina skaidrot mūsu īstenotās reformas, to kontekstu, lai panāktu pēc iespējas objektīvāku situācijas atainojumu Ministru vietnieku rezolūcijā.

Jāatzīmē, ka dialogs Ministru vietnieku komitejā ir daļēji politisks process, kurā iesaistās arī citas Eiropas Padomes dalībvalstis, tajā skaitā Krievijas Federācija, kas arī Ministru vietnieku komitejā mēģina politizēt, kritizēt Latvijas sabiedrības

integrācijas politiku. Komentējot Konsultatīvās komitejas viedokļus, Latvija ir pamatojusi savu nostāju par izglītības sistēmu Latvijā un tajā realizētās pārmaiņas visos to posmos, atbilst Vispārējā konvencijā noteiktajām prasībām. Latvijas viedoklis satur padziļinātu skaidrojumu par mazākumtautību izglītības sistēmu Latvijā un valsts realizēto reformu mērķiem un norisi, kā arī par plašajiem atbalsta pasākumiem, kurus valdība īsteno, nodrošinot reformu sekmīgu īstenošanu.

Pieteikuma iesniedzēji atsaucas uz pirmā Vispārējās konvencijas īstenošanas monitoringa Latvijā cikla ietvaros publicēto Konsultatīvās komitejas viedokli, kā arī atbilstošo Ministru komitejas rezolūciju. Šis cikls, attiecībā uz Latviju, ilga no 2006. līdz 2011. gadam. Attiecībā uz mazākumtautību izglītību, rezolūcijā atzīmēta gan Latvijas pozitīvā pieredze, nodrošinot valsts apmaksātu izglītību astoņām mazākumtautību valodām, kā arī apmācot bilingvālās izglītības skolotājus, gan paustas bažas par kvalificētu skolotāju un mācību materiālu pieejamību. Minētas arī mazākumtautību bažas par eksāmeniem latviešu valodā.

Taču, kā redzam datos par skolēnu izvēlētajām eksāmenu valodām, šīs bažas laika gaitā ir mazinājušās. Arvien lielāks skolēnu skaits ir izvēlējis kārtot eksāmenus latviski.

Otrajā monitoringa ciklā, kas noslēdzās ar Ministru vietnieku komitejas rezolūciju 2014. gadā, rekomendācijas par izglītības jautājumiem ir visai labākas. Latvija ir mudināta attīstīt integrētu izglītības sistēmu, kas nodrošina piekļuvi kvalitatīvai izglītībai valsts valodā un mazākumtautību valodās visiem skolēniem, kā arī nodrošināt pietiekamus izglītības materiālus un apmācītus skolotājus mazākumtautību skolām.

Protams, arī laikā pēc Ministru vietnieku komitejas rezolūcijas pieņemšanas Latvijas valdība ir turpinājusi darbu jautājumos, kam pievērsusi uzmanību Ministru vietnieku komiteja.

Ņemot vērā, ka iesniedzēju pieteikums skar jautājumus, kas kļuvuši aktuāli pēdējo divu gadu laikā, Ārlietu ministrija vēlas pieminēt arī Vispārējās konvencijas īstenošanas monitoringa prezumpciju. Trešā cikla ietvaros Konsultatīvā komiteja apmeklēja Latviju 2017. gada 20.–24. novembrī. Jāatzīmē, ka vizītes rezultātā tapušajā Trešajā viedoklī Konsultatīvā komiteja pauda bažas par Izglītības un zinātnes ministrijas virzīto mazākumtautību izglītības reformu.

Savā komentārā par Trešo viedokli Latvijas valdība norādīja, ka grozījumi Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā nesatur diskriminējošas normas attiecībā uz kādu no mazākumtautībām, bet, tieši pretēji, veicina latviešu valodas apguvi visiem. Likuma grozījumu mērķis ir sniegt vienlīdzīgas iespējas visiem skolu absolventiem bez jebkāda veida diskriminācijas. Tika uzsvērts, ka atsakoties no lingvistiski segregētas izglītības sistēmas, skolu beidzējiem tiks nodrošinātas vienādas

iespējas darba un izglītības tirgū, tajā skaitā profesionālās un augstākās izglītības iestādēs, kurās izglītība tiek īstenota valsts valodā.

Tāpat valdība komentāros par Trešo viedokli vērsa uzmanību uz ievērojamo atbalsta pasākumu klāstu mazākumtautību skolām, pedagogiem un skolēniem, kas tiek vai tiks piemēroti, nodrošinot mazākumtautību izglītības reformas sekmīgu īstenošanu, īpaši uzsverot, es citēju... “valdība turpinās atbalstīt valsts finansētas mazākumtautību pamata un vidējās izglītības programmas septiņās valodās: krievu, poļu, baltkrievu, ukraiņu, igauņu un lietuviešu valodās un ivritā”, tādējādi atspoguļots konsekventais Latvijas viedoklis, ka mazākumtautību izglītības reforma atbilst Vispārējās konvencijas 14. panta prasībām.

Vienlaikus jāatzīmē, ka trešais Vispārējās konvencijas īstenošanas monitoringa cikls vēl nav noslēdzies. Tas noslēgsies tikai ar Eiropas Padomes Ministru vietnieku komitejas rezolūcijas pieņemšanu, atbilstoši iepriekš aprakstītajai procedūrai.

Tas šajā brīdī viss.

Būtu gatavs atbildēt uz jautājumiem.

S. Osipova.

Paldies.

Tā kā jūs pārstāvat vienu institūciju – Ārlietu ministriju – mēs uzklaušīsim Līces kundzi un pēc tam būs jautājumi jums abiem.

K. Līce.

Labdien, godātā tiesa!

Lai neatkārtotos par to, ko Ārlietu ministrija jau ir paudusi savā rakstiskajā viedoklī, es vēlētos pievērsties vienam jautājumam, kas mūsu ieskatā ir nozīmīgs izskatāmajā lietā – proti, par to, kā atsaukušies pieteicēji, ka tiesības uz izglītību dzimtajā valodā būtu uzskatāmas par pamattiesībām. Citiem vārdiem sakot, būtu jānoskaidro, vai, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 1. protokola 2. pants, ko Satversmes tiesa jau ir izmantojusi, lai iztulkotu arī Satversmes 112. pantu, tātad, vai šis Latvijai saistošais starptautiskais līgums jau ietver, ka minimālo standartu tiesības uz izglītību dzimtajā valodā.

Ja es pareizi sapratu pieteikuma iesniedzējus, tad kā sava veida indikatori tika izmantotas divas lietas, proti, Cilvēktiesību tiesas nolēmums lietā “Beļģu lingvistikas lieta”, kas ir 1968. gads un salīdzinoši jaunākā lieta “Kipra pret Turciju”. Kā jau pieteikuma iesniedzēji norādīja, pirmajā no šīm minētajām lietām, proti, “Beļģu lingvistikas lieta” Cilvēktiesību tiesa ir nepārprotami pateikusi, ka atbilstošais Konvencijas pants ir uzskatāms par tādu, kas garantē pieeju izglītībai esošās sistēmas

ietvaros, un ka nav runa par to, ka vecākiem būtu iespēja izvēlēties valodu, kurā tiek nodrošināta izglītība, vai ka valstij būtu pienākums veidot valodas skolas.

Atkal, ja es pareizi sapratu pieteikuma iesniedzējus, tad arguments ir, ka šis Cilvēktiesību tiesas nolēmums neliecina, ka panta interpretācija nevarētu būt arī plašāka. Tādēļ būtu interesanti pārlicināties, vai turpmākā Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir iezīmējušies kādi principi un secinājumi, kas apstiprinātu šo pieņēmumu, ka tiesības uz izglītību mazākumtautību valodā, dzimtajā valodā, ir tiesību uz izglītību saturs.

Tiek tradicionāli piesauktas divas lietas šajā kontekstā: jau manis pieminētā “Kipra pret Turciju” un arī vēl viena nozīmīga lieta, proti, “Katan pret Moldovu” un tur... es atvainojos “Moldova un Krievija”... un abās šajās lietās... tās ir skatītas ļoti specifisku faktu kontekstā, proti, okupācijas kontekstā, kur strauji masveidā tiek slēgtas skolas, kas Kipras gadījumā izmantoja grieķu valodu kā mācību valodu un Moldovas lietas gadījumā moldovu valodu. Citiem vārdiem sakot, Cilvēktiesību tiesa secināja, ka šajās lietās, manā ieskatā, nebūtu izmantojama Latvijas situācijā, jo nav runa par izglītības reformu kā tādu, kas notiktu kaut nedaudz līdzīgos faktiskos apstākļos, proti, pie okupācijas... Un turklāt Cilvēktiesību tiesa šajās lietās ir vērtējusi nevis, kā Latvijas gadījumā, vairāku gadu desmitu garumā īstenotas reformas, bet ļoti straujus soļus skolu slēgšanā.

Tādēļ tas secinājums, kas izriet no Cilvēktiesību tiesas prakses, ir, ka no Cilvēktiesību konvencijas neizriet valsts pienākums nodrošināt bērnu skološanu tikai vai pamatā mazākumtautībām, tā vietā gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, gan arī ANO Konvencijas izpildes uzraudzības mehānismi ir izsvēruši valstu pienākumu nodrošināt, ka bērni pienācīgi apgūst oficiālo valodu, lai varētu integrēties sabiedrībā un ka valsts neliedz mazākumtautību pārstāvjiem saglabāt savu kultūras reliģisko identitāti.

Par pēdējo aspektu jau šeit bija diskusijas... par to, vai izglītība, vai Latvijas situācijā izglītība krievu valodā būtu vienīgais veids, kā varētu tikt saglabāta krievu kultūra, saglabāta identitāte... Ārlietu ministrijas ieskatā tas nav vienīgais veids Latvijas kontekstā, kā šī identitāte var tikt saglabāta.

Arī ANO Konvenciju izpildes uzraudzības institūciju praksē mazākumtautību valodu lietošana izglītības procesā tā netiek skatīta atrauti vai izolēti, bet kontekstā ar mazākumtautību pārstāvju iespējām saglabāt savu kultūru un valodu.

Un nobeidzot par Cilvēktiesību tiesas praksi, es vēlētos uzsvērt, ka kopumā Cilvēktiesību tiesas praksē ir salīdzinoši maz lietu par tiesībām uz izglītību un jo īpaši griezumā par valodas jautājumu.

Un zīmīgi, ka neviena lieta nav par situāciju Latvijā bijusi, ir bijis tikai viens iesniegums 2003. gadā, jā, par tobrīd piedāvāto izglītības sistēmas reformu, ko 2003. gadā Cilvēktiesību tiesa šo pieteikumu noraidīja, jo personas nebija

izmantojušas iespēju vērsties Satversmes tiesā. Kopš tā laika nav bijusi neviena sūdzība no Latvijas valsts, ko būtu saņēmusi Cilvēktiesību tiesa, kur jautājums būtu par tiesību uz izglītību iespējamiem pārkāpumiem kopsakarā ar valodas lietošanu izglītībā. Un pat vēl vairāk. Mums ir tikai viena sūdzība vispār par tiesībām uz izglītību, kas nekādi neskar valodas jautājumu.

Savukārt, pievēršoties tiesībām uz izglītību, ne kontekstā ar valodu, tad būtu nozīmīga izskatāmās lietas mērķiem arī gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas, gan ANO komiteju prakse un judikatūra, vērtējot valstu rīcību, ja tiek noteikti ierobežojumi šīm tiesībām uz izglītību. Un, protams, uzsvars visās – gan ANO komiteju viedokļos, gan Cilvēktiesību tiesas praksē – ir par ierobežojumu samērīgumu un liels uzsvars ir uz katras valsts specifisko situāciju, kā valsts rīcības mērķi atbilst leģitīmajiem mērķiem, atbilstoši starptautisko tiesību instrumentā un samērīgums. Par to jau šeit daudz tika runāts – gan par resursiem, gan par izglītības kvalitāti.

Un nobeidzot atgādināšu vēl mana kolēģa pieminēto, kā arī no Cilvēktiesību tiesas judikatūras un no ANO komitejas prakses, ka patiešām izriet, ka valsts rīcības brīvība paplašinās līdz ar katru nākamo izglītības līmeni, citiem vārdiem sakot, tas taisnīgais līdzsvars starp kopējām sabiedrības interesēm un katra indivīda interesēm varētu dažādos izglītības līmeņos būt atšķirīgs.

Paldies.

Esmu gatava atbildēt uz jautājumiem.

S. Osipova.

Paldies.

Un palieciēt, lūdzu... un Mažeika kungs, pievienojieties kolēģei pie mikrofona. Tātad jautājumi tiek uzdoti institūcijai. Kurš no jums jūtas gatavs atbildēt, tas, lūdzu, arī atbildēs.

Tiesneši... Tiesnese Ziemeļe. Lūdzu!

I. Ziemeļe.

Jā. Pieteikuma iesniedzēji atsaucās arī uz Venēcijas komisijas sniegto ekspertīzi saistībā ar Ukrainas likumu, Ukrainai pārejot uz valsts valodu kā izglītības sistēmas valodu. Es gribētu dzirdēt no Ārlietu ministrijas viedokli un pozīciju, cik pamatots ir pieteikuma iesniedzēju šis viedoklis, ka Venēcijas... pirmkārt, attiecībā uz Ukrainas viedokli, ka tas ir attiecināms uz Latviju... Un, ja tā tas ir, tad kādā mērā un kādu iemeslu dēļ... Un kā jūs vispār vērtējat Venēcijas komisijas lomu šajā mūsu lietā un mūsu procesā?

J. Mažeiks.

Es varbūt mēģināšu atbildēt. Tātad Venēcijas komisijas loma Ukrainas gadījumā jau ir atkal Ukrainas specifiskajā kontekstā. Ukrainas situācija ar Latvijas situāciju šajā jautājumā noteikti nav salīdzināma, jo atšķirībā no Latvijas, kur šīs izmaiņas ir bijušas, kā jau es minēju, apmēram 25 gadus ilgušas, Ukrainā šīs izmaiņas notika trīs gadu laikā. Līdz ar to acīmredzami, ka šo te pārmaiņu sagatavošanas posms ir bijis daudz, daudz īsāks.

I. Ziemele.

Jā. Un Venēcijas komisija kā mehānisms?

J. Mažeiks.

Viņš pastāv. Par viņu, protams, ka arī Saeima kā likumdošanas institūcija, ir bijusi informēta, es saprotu, ka par to ir bijusi arī diskusija. Tas ir arī pašas valsts lēmums, vai ir vēlme piesaistīt šādu mehānismu vēl viena viedokļa iegūšanai. Acīmredzot, ka šis lēmums Latvijas gadījumā ir bijis arī salīdzināts.

I. Ziemele.

Labi. Šajā gadījumā tā kā jūs darbojaties dažādos virzienos, tātad ar šo jautājumu... kā jūs definējat, kas mūsu lietā ir salīdzināmās grupas. Tātad mēs runājam par tiesībām uz izglītību un mēs runājam no Satversmes viedokļa par 114. pantu, bet būtībā tā esence ir, ka ir kaut kāda nepamatota atšķirība salīdzināmo grupu vidū. Kas ir salīdzināmās grupas mūsu lietā, jūsuprāt?

J. Mažeiks.

Mūsuprāt, salīdzināmo grupu faktiski nav... tāpēc ka, kā jau ir minēts, tad ir viena izglītojamo grupa, kas apgūst izglītību valsts valodā un ir otra izglītojamo grupa, kas papildus valsts valodas zināšanām, apgūst arī savu identitāti. Un te es nerunāju par kādu konkrēto mazākumtautību, bet uz visām mazākumtautībām... tātad ir mazākumtautībām piederīgie, kas šo identitāti vēlas attīstīt un likuma apstrīdētās normas vienādi attiecas uz visām mazākumtautībām.

I. Ziemele.

Nu, nē... tāpēc, ka pieteikuma iesniedzēji tomēr jums piedāvā vismaz trīs grupas. Tātad ir tās mazākumtautības, kuras darbojas citā tiesiskā režīmā, jo ir šie starptautiskie divpusējie līgumi, tad ir tās mazākumtautības, kurām saistībā ar viņu valstu piederību Eiropas Savienības dalībvalstīm, tātad, ir atkal viens cits tiesiskais režīms, un tad ir palikušas mazākumtautības, kā krievi un kā baltkrievi, kuri nav nevienā no šiem režīmiem. Un, tātad, pieteikuma iesniedzēju arguments ir tāds, ka šeit

vajadzētu būt vienāgai attieksmei pret visām šīm mazākumtautībām un šādas attieksmes... viņas nav, jo ir atšķirīgs tiesiskais regulējums noteikts, kas noved pie nevienlīdzības. Kā Ārlietu ministrija uz šādu argumentu atbild?

K. Līce.

Salīdzināmās grupas, ja tiek skatītas Satversmes 91. panta mērķiem, kopsakarā ar 114. panta mērķiem un, kā jau mans kolēģis teica, pie jautājuma par tiesībām uz izglītību, šīs visas personas ir izglītojamie Latvijas izglītības sistēmā, izglītojas latviešu valodā, papildus saņemot iespēju mācīties identitātei svarīgo valodu un kultūru. Bet vai mēs varam runāt par salīdzināmajām grupām situācijā, kur nav, kā es jau minēju, personām tiesības uz izglītību dzimtajā valodā. Citiem vārdiem sakot, salīdzināmo grupu meklēšana un definīcija ir nozīmīga, lai pārbaudītu, vai tiesību īstenošanā ir atšķirības vai atšķirības netiek nodrošinātas, ja tādām būtu vajadzīgs... Šajā situācijā manā ieskatā salīdzināmās grupas nav izšķirošs tiesību uz izglītību vērtējumā, jo, kā jau es minēju, tās ir... no Latvijai starptautiskiem saistošiem līgumiem neizriet tiesības uz izglītības iegūvi mazākumtautību valodā.

I. Ziemeļe.

Sapratu. Tātad 112. pants – tas nav tvēruma jautājums, ja? Tas ir tas, ko jūs sakāt. Bet attiecībā uz 114. pantu? Tātad identitātes, kultūras saglabāšana... Kāda tad tur tā situācija veidojas?

K. Līce.

Atkal ir jautājums, kuru tiesību īstenošanai šādas salīdzināmās grupas tiktu meklētas? Vai no valsts pienākumiem izrietētu arī pienākums slēgt starptautiskus līgumus, lai nodrošinātu otras valsts atbalstu...

I. Ziemeļe.

Nē, tas nav arguments lietā. Tas nav arguments... Vienkārši viņi ir. Viņi ir... un es saprotu, ja arguments ir tāds, ka, ņemot vērā, ka ir šie līgumi, tātad, šī identitāte tiek nodrošināta... tā kā šie līgumi nav ar Krievijas Federāciju, tātad, viņiem ar identitāti esot lielas problēmas.

K. Līce.

Tad es atgriezīšos pie vienas no savām tēzēm, ka valodas lietojums izglītības sistēmā nav Latvijas kontekstā vienīgais un izšķirošais veids, kā mazākumtautība var saglabāt savu identitāti.

I. Ziemele.

Tātad valoda nav tas kritērijs, ja? Jūs tā teiktu?

K. Līce.

Valodas lietojums izglītības sistēmā.

J. Mažeiks.

Un vēl, ja es varētu papildināt. Tad arī šo līgumu esamība vai neesamība pati par sevi šīs te tiesības, kā viņas tiek izmantotas, būtiski neietekmē, piemēram, ja mēs tagad runājam par to, ka ir šī te lielā grupa skolu, kuras izmanto krievu valodu mācību procesā un to, kāds būtu šis procents... Ja mēs paskatāmies uz to saturisko situāciju, tad, piemēram, lietuviešu skola, kurai ir līgums divpusējs, izmanto to modeli, uz kuru faktiski virzītos pieņemtā likuma normas, proti, izglītība ir pamatā latviešu valodā, bet tie priekšmeti, kas ir saistīti ar identitāti, ir lietuviešu valodā.

I. Ziemele.

Man ir jautājums šajā kontekstā. Tātad, ja mums ir šī sistēma visa skaidra. Kā tas ir iespējams, ka, tātad, pašā jaunākajā CERT viedoklī un iepriekšējā Cilvēktiesību komitejas viedoklī, kur ir eksperts no Latvijas, tomēr attiecībā uz valodas politiku Latvijā un tieši runājot par Izglītības likuma grozījumiem, es pieņemu, ka Ārlietu ministrija ļoti labi zina, ko šīs komitejas ir teikušas, ir izteikti tādi ļoti bažīgi novērojumi un rekomendācijas būtībā nesaskan ar to, ko jūs pašreiz sakāt. Kā tas ir iespējams?

K. Līce.

Jā. Vispirms par CERT komitejas viedokļiem, kas laika ziņā ir pēdējais. Pirmkārt, valsts ziņojums CERT komitejai tika iesniegts 2017. gadā, citiem vārdiem sakot, apstrīdētās normas šajā ziņojumā netika detalizēti aprakstītas. Savukārt pati šī CERT komiteja, sagatavojot jautājumu sarakstu, uz ko tā vēlētos saņemt atbildes no Latvijas delegācijas ziņojuma izskatīšanas laikā pagājušā gada augustā, norādīja, ka tā vēlas saņemt informāciju par mazākumtautību valodu lietošanu pēdējos trīs gados pamatizglītības ietvaros, citiem vārdiem sakot, 7.-9. klasē, kas arī pēc tam atspoguļojās komitejas secinājumos, kur grozījumus Izglītības likumā komiteja piesauca tieši pēdējos trīs gadus pamatizglītības procesā. Valstij ir objektīvi ierobežotas iespējas rakstveidā sniegt komitejai viedokļus, jo ziņojumu skaits ir ierobežots zīmju ziņā, un, ja valstij ir jāaptver visi komitejas izvirzītie jautājumi, tad objektīvi visus pietiekami detalizēti nav iespējams... nevar aprakstīt.

Tāpat valsts nevar pārbaudīt, vai ietekmēt tos avotus, ko komiteja izmantos gan savu jautājumu formulēšanā, gan pēc tam arī viedokļu veidošanā. Mēs cenšamies,

Ārlietu ministrija, pēc iespējas aicināt Latvijas nevalstiskās organizācijas iesniegt ēnu ziņojumus, agrāk prakse bija uzrunāt konkrētas nevalstiskās organizācijas, bet mums tika pārņemts, ka mēs selektīvi izvēlamies NVO, kuri tad sniegtu ēnu ziņojumus un tādējādi radām šaubas par to neatkarību, tad pēdējo gadu prakse ir tāda, ka Ārlietu ministrijas tiešsaistes vietnē ir informācija un papildus skaidrojumi, kā šie ēnu ziņojumi tiek iesniegti.

Citiem vārdiem sakot, CERT komitejas viedokli noteikti ietekmēja arī divi ēnu ziņojumi, ko tā bija saņēmusi pirms valsts ziņojuma izskatīšanas no Latvijas Cilvēktiesību komitejas un no Latvijas Cilvēktiesību centra. Protams, uzdodot jautājumus, eksperti nesaka, no kurienes viņi ir ietekmējušies jautājumu formulēšanā un jautājumu uzdošanā, bet pēc satura, protams, ka valsts delegācijai var rasties norādes par informācijas avotu. Savukārt klātienē tā saucamais dialogs ar valsts delegāciju un komiteju, kopumā nepārsniedz 6 stundas. Tas sevī ietver gan komitejas ekspertu jautājumus, gan arī tādas vispārīgas uzrunas, citiem vārdiem sakot, valsts delegācija kopumā var runāt nu... ne vairāk kā 3 stundas. Un, ņemot vērā, ka komitejas eksperti ir no visiem pasaules reģioniem ar ļoti dažādu subjektīvo pieredzi un izpratni par to, kā darbojas izglītības sistēmas viņu pārstāvētajos reģionos, kas neizbēgami dažreiz tiek attiecināts arī kā secinājumi uz izskatāmās valsts situāciju, tad valstij, kā jau es minēju, iespējas radikāli mainīt komitejas viedokli vai radikāli panākt būtiskas izmaiņas komitejas pieņemtajos formulējumos ir ierobežotas. Protams, ka tas nenozīmē, ka mēs to necenšamies darīt gan formāli, gan arī pēc iespējas neformāli, gan skaidrojot komitejas ekspertiem situācijas kontekstu, gan arī atbildot uz komitejas ekspertu jautājumiem par to pašu izglītības reformu vai valodu politiku, vēlreiz atgādinot kontekstu...

I. Ziemeļe.

Skaidrs. Bet tas nozīmē, ka divas nevalstiskās organizācijas ir veselu valsts delegāciju apspēlējušas argumentos?

K. Līce.

Nē, tā es gluži negribētu teikt, jo daudzos citos jautājumos mums manā ieskatā ir izdevies CERT komiteju pārliecināt, bet vienmēr paliks jautājumi, kas...

I. Ziemeļe.

To mēs secinām attiecībā uz šo minimālo standartu, par ko mēs tagad runājam. Ko mēs secinām no komitejas teksta, no viņu, teiksim, rekomendāciju teksta, kas *expressis verbis* saka, ka grozījumi Izglītības likumā samazina, tātad, pasniegšanu... izglītošanu mazākumtautību valodās publiskajās skolās, privātajās skolās un samazina, tātad, mazākumtautību izglītības šo te proporciju attiecīgi pēdējās klasēs,

kas, tāpat, rada nesamērīgu ierobežojumu attiecībā uz izglītību mazākumtautību valodās? Šie ir visi juridiski koncepti. Pilnīgi visi ir juridiski koncepti. Un ja mēs tiesas sēdē mēs mēģinām šeit runāt pat privilēģiju samazināšanu pašpietiekamai etniskai grupai, tad šajā gadījumā šeit CERT skatījumā ir pilnīgi kaut kas cits. Šī ir tiesību samazināšana. Tātad, kas mums šeit ir?

K. Līce.

Pirmkārt, atgriezoties pie CERT komitejas statusa, tā nav pielīdzināma tiesu institūcijai...

I. Ziemeļe.

Cilvēktiesību komitejā ir pilnīgi tas pats teksts, starp citu.

K. Līce.

Jā... tādēļ šie komiteju viedokļi nav valstij juridiski saistoši, bet tie, protams, ir ieteikumi un rekomendācijas, kurus valsts izvērtē, lai saprastu, cik tāl tos ir iespējams ievērot valsts situācijas kontekstā. Savukārt CERT komiteja Latvijai rekomendē pārliecināties, lai nav nesamērīgi ierobežojumi tiesībām uz pieeju izglītībai mazākumtautību valodās. Tas, ka Latvija var piekrist vai nepiekrist šim komitejas viedoklim, ka izglītība mazākumtautību valodās varētu, kā izklausās no komitejas, veidoties kā tiesības, tas neliedz Latvijai iebilst un pieturēties pie izpratnes, kas izriet no komitejas, citu komiteju... ANO Cilvēktiesību komitejas... Ekonomisko tiesību komitejas interpretācijas par to, ka tiesības uz izglītību dzimtajā valodā tomēr nav subjektīvas tiesības, ka drīzāk tas ir skatāms kopsakarā ar mazākumtautību iespējām saglabāt savu kultūrvidi un identitāti.

I. Ziemeļe.

Man ir pēdējais jautājums. Jūs nepieminējāt VCT judikatūrā lietu "Oršus pret Horvātiju" un "VH pret Čehiju"... Man ir jautājums. Vai jūs nepieminējāt tāpēc, ka jūs domājat, ka šie principi, kas šajās lietās izkristalizējās, nav uz Latviju attiecināmi? Vai arī viņi būtu attiecināmi?

K. Līce.

Man jāatzīstas, ka no galvas es nepateikšu... neatceros Horvātijas lietu... ja es pareizi atceros, tad VH lieta pret Čehiju bija par romu specializētajām...

I. Ziemeļe.

Segregācija... abās lietās segregācija...

K. Līce.

... skolām, kas mūsu ieskatā nav Latvijas faktiskā situācija un tādēļ nebūtu vērtējams...

I. Ziemeļe.

Ā... tad man būtu vēl viens jautājums... Tas gan būs pēdējais.

Jūs neuzskatāt, ka Latvijā pastāvošā izglītības sistēma patiesībā vēl arvien turpina šo te segregācijas praksi?

K. Līce.

Latvijas izglītības situācija cīnās ar segregācijas sekām, ko tā mantoja no padomju sistēmas. Šīs reformas mērķis ir vairs nepieļaut... neturpināt kaut kādas segregācijas pazīmes, kas ir palikušas, izmantojot vienu izglītības valodu un tad arī nonākot pie vienojošas sabiedrības un informācijas telpas.

I. Ziemeļe.

Labi. Paldies.

S. Osipova.

Tā... tiesnesim Laviņam ir jautājums.

A. Laviņš.

Jā. Katram pārstāvim pa jautājumam.

Jautājums jums. Minējāt, ka izglītības reforma ir sākusies 1995. gadā un skaidrojot valsts pozīciju dažādās starptautiskajās institūcijās, jūs to kā atskaites punktu esat ņēmuši. Varat noraksturot šo izglītības reformu laikā, sākot no 1995. gada līdz šodienai. Kaut kādus posmus jūs varat sadalīt, kā tas ir virzījies? Un vai ir kaut kādi... es nezinu... fakta jautājumi vai kādi papildus apsvērumi, kas varētu liecināt sabiedrībai par to, ka šāda izglītības reforma ir bijusi un sabiedrībai būtu jāsaprot, ka tādā veidā izglītības reforma ir virzījusies. Vai uztvērāt jautājumu?

J. Mažeiks.

Jā, es uztvēru jautājumu, bet es uzreiz atvainojos... saturiski labāk būtu šo jautājumu uzdot Izglītības un zinātnes ministrijai, jo mēs jau esam tie, kas pārstāv šo nostāju starptautiski, nevis viņu veido.

A. Laviņš.

Bet skaidrojot valsts pozīciju starptautiskajās institūcijās, jūs atskaites punktu redzat, bet tālāk neredzat?

J. Mažeiks.

Es vienkārši uzliku atrunu par to, ka es jums nevarēšu pateikt visus precīzos gadus.

A. Laviņš.

Jautājumus mēs uzdosim arī Izglītības ministrijai.

J. Mažeiks.

Tātad, jau faktiski... man liekas, 1991. gadā jau sākās jauni priekšmeti vai priekšmetu skaita palielinājums valsts valodā. Droši vien, ka pat pirms tam... mums būtu jāņem vērā jau konteksts no 1989. gada Valodas likums, kas jau bija pirmais politiskais signāls, ka latviešu valodas loma acīmredzot pieaugs. Nākamais posms un tas droši vien ir pats būtiskākais posms, ir 2004. gads, kad tika ieviestas šīs te bilingvālās mācību metodes. Pirms tam vēl bija droši vien jāatzīmē Latviešu valsts valodas programmas izveidošana, kas bija viena no Latvijas valsts prioritātēm sadarbībā ar ANO vēl 90. gados, kas savukārt bija tā institūcija, kas palīdzēja mums izveidot modernu latviešu valodas apmācības metodiku un Latviešu valodas aģentūra būtībā ir šīs programmas turpinājums. Tas ir vēl viens signāls, ka Latvijas valstij latviešu valodas zināšanas ir svarīgas un būs svarīgas. Un tādēļ 2004. gada reforma, kas arī bija pakāpeniska, pakāpeniski palielinot priekšmetu skaitu pa klašu grupām, un arī faktiski tagad, šis pats ceļš turpinās.

A. Laviņš.

Šie posmi, ja tā varētu teikt... bija saistīti ar kaut kādas papildu informācijas sniegšanu sabiedrībai, ka tagad ir viens posms un nāks nākamie posmi un tie nākamie posmi ir apmēram ar šādiem mērķiem... Vai sabiedrība no šiem posmiem varēja gūt sev pietiekamu informāciju, kam jāgatavojas skolēniem, pedagogiem?

J. Mažeiks.

Šo jautājumu droši vien arī labāk būtu uzdot Izglītības un zinātnes ministrijai. Bet mans... un šoreiz man būtu jāuzliek subjektīvā cēpura, jo tas vairs nevar būt īsti Ārlietu ministrijas viedoklis par iekšpolitiskajiem procesiem... iespējams, ka šī informācija ne vienmēr būs bijusi pilnīga, jo arī tā informācija par to, kāda ir skolu un skolēnu, un vecāku gatavība... jau arī ir lieta, kas nav pilnīgi lineāra. Līdz ar to tas, kurā brīdī izglītības sistēma ir gatava citām pārmaiņām, ir atkarīgs no tā, kurā brīdī viņa ir gatava nevis no tā, ka mēs būsim iesprauduši kaut kādus mietiņus... Vai arī, teiksim, no otras puses, nevienā brīdī nebūs tas gala punkts, kad mēs varam pateikt, ka nu tagad mēs esam gatavi un tagad varam darīt kaut ko citu, jo vienmēr būs jebkurai reformai izaicinājums. Ar to arī lielā mērā ir skaidrojamas arī tās bažas tajā skaitā, ko

ir paudusi Vispārējās konvencijas uzraugošā komiteja, proti, ka ir jāskatās, lai nezaudētu kvalitāti. Un, ja mēs paskatāmies uz šiem te monitoringa cikliem, tad mēs redzam, ka bieži vien tie jautājumi, par kuriem viņi ir pauduši bažas pirmajā ciklā, otrajā ciklā viņi jau atzīmē tās pie pozitīvajām attīstībām, ir notikušas pozitīvas attīstības un tad savukārt jau bažas par to, lai turpmākās izmaiņas neradītu problēmas, tad savukārt trešajā ciklā tas tiek reformēts uz to.

A. Laviņš.

Labi. Tā vispārīgi bija saņemta atbilde.

Otrs jautājums ir par tvērumu. Par Satversmes 112. panta kā tāda tvērumu un, iespējams, tā tvērumu kopsakarā ar Satversmes 114. pantu. Mēs varējām dzirdēt viedokli par 91. panta kopsakaru ar 112. un ar 114., es tā sapratu... bija sniegtas atbildes. Bet mēs no pieteikuma iesniedzēju pārstāvja dzirdējām par to, ka 112. panta tvērumā tiesībās uz izglītību ietilpst arī tiesības iegūt kvalitatīvu izglītību. Un tiek norādīts... vismaz šajās tiesas sēdēs mēs dzirdam, ka kvalitatīvas izglītības saturā ietilpst iespēja iegūt izglītību dzimtajā valodā.

Un no šāda aspekta raugoties, kā jūs vērtējat šos apsvērumus par to, ka tiesībās uz izglītību ietilpst šis aspekts par kvalitatīvu izglītību un kvalitatīva izglītība ir saistīta ar tiesībām iegūt izglītību mazākumtautības valodā. Un vai tas ir viena paša 112. panta tvērums, vai varētu būt, ka šie aspekti apvienojas, ja šos pantus skata kopsakarā? Kādas domas?

K. Līce.

Paldies.

Ja es pareizi sapratu jautājumu, tad sanāk tāda secinājumu ķēde, ka, ja tiesības uz izglītību sevī ietver tiesības uz kvalitatīvu izglītību, tad tas pēc definīcijas ietvertu arī tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā, jo tas ir veids, kā nodrošināt kvalitatīvu izglītību.

A. Laviņš.

Es mēģinu tikai reflektēt to, ko es esmu dzirdējis tiesas sēdē. Vai es pareizi saprotu, ka tāda ir pieteikuma iesniedzēju pozīcija? Es tikai gribu noskaidrot par panta tvērumu, jo tas ir ļoti izšķirošs, tiesai izskatot šāda rakstura lietu.

K. Līce.

Jā... Sapratu. Kā es jau minēju, ne no Cilvēktiesību tiesas judikatūras, ne no ANO komiteju viedokļiem neizriet tiesības uz izglītību dzimtajā valodā kā personai subjektīvas tiesības. Līdz ar to es nepiekrīstu konstrukcijai, ka tiesības uz izglītību un uz kvalitatīvu izglītību automātiski nozīmētu arī izglītību specifiskā valodā. Tieši

tādēļ Latvijas izglītības reformas kontekstā šis bilingvālās izglītības modelis tiek konstruēts kā izņēmums, lai dotu pārejas periodu. Kolēģi runāja gan par skolotāju sagatavošanu, gan par mācību materiālu sagatavošanu – tas ir veids, kā nodrošināt kvalitatīvu izglītību, nevis izglītību specifiskā valodā.

J. Mažeiks.

Ja es varētu vēl mazliet šo domu attīstīt, atsaucoties uz Vispārējo konvenciju un tās 14.3. pantu, kurš saka... šī panta 2. Punkts, tāpat, par iespējām iegūt izglītību minoritātes valodā vai mācīties valodu, tiek īstenots nekaitējot oficiālās valodas apguvei vai izglītības iegūšanai šajā valodā. Tāpat arī Vispārējā konvencija neizslēdz modeli, ka ir izglītības iegūšana valsts valodā, kas tiek vienlaikus savietota ar izglītības iegūšanu mazākumtautību valodā vai mazākumtautību valodas apgūšanu. Proti, tā kvalitāte nav sasieta kopā ar vienu konkrētu valodu.

A. Laviņš.

Un... jā... es teicu, ka ir divi jautājumi, bet, redziet, no tā viena jautājuma rodas vēl citi jautājumi.

Tad... jā, paldies par atbildi attiecībā uz izglītības kvalitāti. Un šajā kontekstā vēl man paliek jautājums, ko es dzirdēju no iepriekšējā runātāja par to, ka, tāpat, izglītības reforma, kā to prasīja iepriekšējā runātāja loģika, būtu jāsāk tādā secībā, ka vispirms uz apmācību valsts valodā būtu jāpāriet zemāko klašu skolēniem un tikai tad būtu vecāko klašu skolēniem. Un tas tiek, iespējams, pasniegts kā arguments, kādā veidā varētu ar mazāk šos cilvēkus... vienalga... saucam tagad par privilēģiju vai tiesību iegūt kvalitatīvu izglītību... mazāk šo ierobežot. Būtu kādi apsvērumi attiecībā uz šo aspektu, ka tā ir sava veida alternatīva?

K. Līce.

Man būs ļoti grūti komentēt, ņemot vērā manu gana specifisko atbildības lauciņu... Tā būtu valsts izvēle, tas ir valsts rīcības brīvības ietvaros. Tās nebūs prasības ne no starptautiskajiem līgumiem, ne no starptautiskas tiesas nolēmumiem. Valsts rīcības brīvība būtu ļoti plaša, tas būtu vērtējams sasniedzamo mērķu tāds, kā jūs arī minējāt, saudzīgāks un, iespējams, efektīvāks sasniegšanas kontekstā, bet tas, ka ir izvēlēta pieeja no vidusskolas sākuma un tad atpakaļ uz zemāku klašu izglītību, vai gluži otrādi, ja būtu izvēlēts no pirmsskolas izglītības uz augšu, tas nemaina... tā juridiskā kvalifikācija manā ieskatā no starptautisko tiesību viedokļa nemainītos.

J. Mažeiks.

Savukārt, ja es varētu papildināt tīri no saturiskā.. Manuprāt, ir jāņem vērā arī tas otrs aspekts, proti, kā nodrošināt mazākumtautības identitātes arī veidošanos. Un

tas, man liekas... arī tika izdarīta atsauce vienā no rekomendācijām, ka tas ir tieši tajā sākumposmā, proti, ka tā identitāte veidojas bērnībā. Līdz ar to tagad viņa jau ir izveidojusies, tad mācīties svešā valodā tas ir jau vairāk kā mācību līdzeklis, bet tas vairs nevar negatīvi ietekmēt cilvēka identitāti. Būtībā lielā mērā tā identitāte jau... viņa veidojas tajās mazajās klasēs un pat bērnudārzā. Līdz ar to, protams, ka jā, ir nepieciešams iekļaut arī valsts valodas elementu, taču es redzu lielu jēgu un lielu loģiku tajā, ka tā valsts valodas loma pieaug tieši vecākajās klasēs.

A. Laviņš.

Paldies.

S. Osipova.

Tiesnešiem šobrīd jautājumu Ārlietu ministrijai vairāk nav. Lūdzu, pieteikuma iesniedzēju pārstāvim.

B. Cilevičs.

Jā. Paldies, godātā tiesa. Man ir vairāki jautājumi.

Pirmais Mažeika kungam. Sakiet, lūdzu, kāda ir segregācijas juridiskā definīcija? Kurā dokumentā tā ir iekļauta? Jūs plaši lietojāt šo jēdzienu, bet kā jūs to definējat?

J. Mažeiks.

Man nebūs īstas attieksmes.... Kā es to definēju?

B. Cilevičs.

Nē, nē... varbūt tad precizēšu. Tātad jūs... Vai jūs uzskatāt, ka jebkurā gadījumā atsevišķu mazākumtautību izglītības institūciju esamība ir definējama kā segregācija?

J. Mažeiks.

Nē. To arī paredz starptautisko tiesību dokumenti, ka ir iespējamas arī mazākumtautību izglītības iestādes. Bet, tātad, ir nepieciešams atrast to līdzsvaru, lai šī izglītība nebūtu nošķirta no pārējās sabiedrības, un arī tas, lai pēc tam to skolu beidzēji nebūtu nošķirti no pārējās sabiedrības.

B. Cilevičs.

Vai jūs neuzskatāt tādā gadījumā, ka neskatoties uz to, ka lietā ir nu ļoti negatīvs termins "segregācija", tā ne vienmēr būtu jānovērš? Tātad jūs izmantojat terminu "segregācija" tādā neitrālā nozīmē? Vai es pareizi to saprotu?

J. Mažeiks.

Viņa daļēji ir fakta konstatācija un daļēji tā ir negatīva parādība, ja tas izpaužas kā nošķirtība no pārējās sabiedrības.

B. Cilevičs.

Kā jūs Latvijas gadījumā to uzskatāt? Kā tas izpaužas... kā atšķirtība no pārējās sabiedrības?

J. Mažeiks.

Latvijas gadījumā... Nu, pirmkārt, sāksim no sākuma punkta. Es domāju, ka, ja mēs skatāmies uz kaut vai kādu 1991. gadu, kad formāli... ja mēs mēģinātu ievilkt tādu formālu ķeksīti, vai tur bija laba situācija mazākumtautību izglītībai... Nu, jā, jo praktiski visi priekšmeti, izņemot dažas stundas latviešu valodā, bija mazākumtautības valodā. Un, pārsvarā, kā mēs dzirdējam arī atsauces uz to, ka šī sistēma nenodrošināja mazākumtautībai piederīgo iekļaušanos Latvijas sabiedrībā. Tas brīdis, kur mēs esam šobrīd, protams, ka ir pavisam cita situācija. Būtu dīvaini noliegt to visu progresu, kas ir panākts. Ir jautājums, vai ir nodrošināts optimāls risinājums, tas savukārt ir jau jautājums likumdevējam, kas pārstāv visu sabiedrību un izdara politiskas izvēles, par to kur būtu atrodams tas vidusceļš.

B. Cilevičs.

Nē, paldies. Bet mans jautājums bija ļoti konkrēts. Vai esošā situācija ir definējama kā nevēlama segregācija, kas būtu jānovērš?

J. Mažeiks.

Es teiktu, ka tā ir nevēlamas segregācijas beigu posms.

B. Cilevičs.

Tātad tomēr tās atsevišķās mazākumtautības skolas būtu jālikvidē?

J. Mažeiks.

Nē. Tas, ko es ar to domāju, ir, piemēram, tas... uz ko arī bija atsauksmes... uz skolotājiem, kuri ir ieguvuši izglītību gana senos laikos, lai viņi nespētu pilnvērtīgi mācīt valsts valodā.

B. Cilevičs.

Nu, labi... es sapratu. Paldies.

Tātad jūs uzsvērāt vairākkārt, ka starptautisko organizāciju rekomendācijas nav saistošas. Mani interesē, kādas sekas no tā izriet? Ja es pareizi atceros, tad

profesore Ziemele savā komentārā Satversmes 114. pantam uzsvēra, ka panta tvērums ir interpretējams saskaņā ar Konvencijas Konsultatīvās komitejas sniegto interpretāciju. Tātad, vai jūs uzskatāt, ka šīs rekomendācijas vispār nav jāņem vērā? Vai, konkrēti apspriežot attiecīgus likumprojektus, nav jāinformē deputāti par Konsultatīvās komitejas atzinumiem? Kādi ir secinājumi no tā acīmredzamā fakta, ka šīs rekomendācijas nav juridiski saistošas?

J. Mažeiks.

Es gribētu teikt, ka tās ir fakta konstatācijas. Un saskaņā ar pašu Konvenciju ir... Bet tas nenozīmē to, ka šai Konsultatīvajai komitejai, tāpat kā citām ekspertu struktūrām nebūtu sava ļoti būtiska loma, jo tie ir minoritāšu tiesību eksperti, kuri tieši šo jautājumu ir būtiski pētījuši un cik es atceros, tad arī komitejas sastāvā cenšas nodrošināt arī dažādu pieredžu cilvēkus, lai dažādi minoritāšu tiesību aspekti tiktu nosegti... tā kā tas noteikti ir būtisks atskaites punkts, uz ko skatās valstis... tajā skaitā arī mēs skatāmies par to, kādi būtu tālākie soļi.

B. Cilevičs.

Paldies. Tātad tomēr ir jāņem vērā.

Tad nākamais jautājums. Zināmā mērā sekojot tiesneša Laviņa uzdotajam jautājumam. Jūs faktiski tagad vadāties no pieņēmuma, ka apstrīdētās normas ir daļa no sen ieviestas un konsekventi īstenotas reformas. Tātad mazākumtautību izglītības programmu atsaukšana vidusskolas līmenī, būtiska proporciju samazināšana pamatskolas līmenī – tas bija ļoti sen ieviests un konsekventi īstenots. Es uzmanīgi lasīju gan valsts ziņojumus, gan arī jūsu komentārus attiecībā uz Vispārējās konvencijas izpildi un es atceros, ka neko tādu jūs šajos ziņojumos neesat iekļāvuši. Un man ir vienkāršs jautājums: kopš kura brīža jūs pārstājāt aizstāvēt bilingvālo izglītību kā optimālo variantu un sākāt aizstāvēt vienvalodīgo izglītību?

J. Mažeiks.

Mēs neuzskatītu, ka mēs aizstāvētu vienvalodīgo izglītību, jo tas, ko mēs arī centāmies prezentēt savā uzrunā, bija, ka arī šis te jaunais modelis, kas izriet no apstrīdētajām normām, nodrošina mazākumtautību izglītības komponenti.

B. Cilevičs.

Bet pēdējā ziņojumā, kas bija sagatavots drusciņ vairāk kā pirms diviem gadiem, nebija ne vārda par to, ka šāda apstrīdēto normu pieņemšana tika plānota. Tas ir pareizi? Kāpēc?

J. Mažeiks.

Par plānošanu, protams... ka par normām, kas varētu attīstīties nākotnē, mēs nevaram prognozes iepriekš izteikt... līdzīgi kā es jau atsaucos uz desmit gadiem, kas pagāja, kamēr mēs ratificējām pašu Minoritāšu konvenciju un tiešām nevienā no tiem desmit gadiem mēs nebūtu ņēmušies apsolt... turklāt mēs izpildvarai nevaram apsolt... kaut ko tādu, par ko lēmums ir jāpieņem likumdevēja varai.

B. Cilevičs.

Skaidrs. Tad tieši pareizi es arī sapratu, ka jūs aizstāvējāt un pamatojāt to regulējumu, kas bija spēkā pirms apstrīdēto normu pieņemšanas un tagad jūs aizstāvat un cenšaties pamatot tās apstrīdētās normas.

Vēl viens jautājums. Jūs daudz runājāt par vienotām skolām un par to, ka šīs vienotās skolas arī var garantēt mazākumtautību tiesības uz identitātes saglabāšanu. Vai tas nozīmē, ka tajās vienotajās skolās, kas ir parastas, teiksim, latviešu skolas, tiks piedāvāti tādi priekšmeti, kā, piemēram, krievu valoda kā dzimtā valoda un nevis kā svešvaloda?

J. Mažeiks.

Nu, es runāju par vienotu izglītības sistēmu.

B. Cilevičs.

Jā, bet nu...

J. Mažeiks.

Bet tas nenozīmē, ka, teiksim, ja mēs skatāmies uz tām pašām likuma normām, kuras piedāvā, piemēram, 50 un 50 procentus, mums ir skaidrs, ka tas būs katrā konkrētajā skolā, kas būs piedāvājusi šo un attiecīgi visticamāk, ka šīs būs tās skolas, kurām būs vēlme arī nodrošināt etnisko komponenti vidusskolas līmenī.

B. Cilevičs.

Tātad tomēr skolas būs atšķirīgas? Būs dažas skolas, kas piedāvās, tātad, to etnisko komponenti un dažas skolas, kas to nepiedāvās. Un acīmredzot tas būs atkarīgs arī no skolnieku demogrāfiskā un etniskā sastāva. Tātad kāds ir pamatojums runāt par vienotu izglītības sistēmu? Ar ko tā atšķirsies no esošās sistēmas, jo saskaņā ar likumu, jau šobrīd izglītības sistēma ir vienota? Mums ir vienotie standarti, vienotas prasības un ir dažas skolas, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, bet visā pārējā tās skolas arī ir vienotas ar citām skolām. Tad kāda būs atšķirība? Kāpēc tagad jūs to saucat par segregāciju un nākotnē tā būs vienota sistēma?

J. Mažeiks.

Kā es jau teicu, šis ir segregācijas seku beigu posms. Neuzskatu, ka šobrīd mums būtu segregēta izglītības sistēma, bet ir elementi, kas joprojām saglabājušies... Šīs, mūsaprāt, ir nevis kaut kādas revolucionāras izmaiņas, bet evolucionāras tam pašam, kas jau ir bijis mūsu izglītības sistēmā.

B. Cilevičs.

Paldies. Jūsu viedoklī jūs vispār neesat minējuši to trīs ANO īpašo ziņotāju kopīgās vēstules... divas... un principā par to nebija informēti arī deputāti, apspriežot šos jautājumus. Principā tagad jūs pieminējat to viedokļu apmaiņā par vienu ziņotāju, bet principā tās bija kopīgas vēstules no īpašiem ziņotājiem par izglītību, par vārda brīvību un par minoritāšu tiesībām. Un tā otrā vēstule pēc jūsu skaidrojuma saņemšanas tomēr ietvēra sevī diezgan kritiskas piezīmes. Vai jūs neuzskatāt, ka tomēr šī ir ļoti būtiska informācija arī apstrīdēto normu izvērtēšanā? Vai jūs uzskatāt, ka jūs atbildējat un principā jautājums ir slēgts un vairāk ne Saeimas deputāti, ne ieinteresētās personas, ne sabiedrība kopumā nav jāinformē par šo trīs, ANO īpašo ziņotāju nostādni?

J. Mažeiks.

Latvijas ārlietu dienestā ir komunikācija ar dažādām starptautiskajām organizācijām, tā ir daļa no mūsu darba un jā, es varu apstiprināt, ka ir bijušas divas šādas vēstules un jā, tur jums taisnība, es te neprecīzi izteicos, te ir trīs ziņotāju kopīga vēstule, faktiski ir trīs kopīgas vēstules... otrā no tām ir par augstāko izglītību pamatā, bet tur ir viena rindkopa, kurā joprojām tiek atgādināts iepriekšējā vēstulē minētais saturs. Šīs vēstules ir publiski pieejamas, viņas gan nav mājaslapā pieejamas, bet šī ir informācija, kas noteikti nav ne slēpjama, ne tiek slēpta.

B. Cilevičs.

Paldies. Jūs arī apgalvojāt, ka apstrīdēto normu ieviešana palīdzēs novērst hibrīdkaru un cīnīties pret viltus... Kā tieši to normu ieviešana var palīdzēt sasniegt šos mērķus?

K. Līce.

Es centīšos atbildēt uz šo jautājumu.

Ārlietu ministrija šo tēzi piesauca saistībā ar Cilvēktiesību tiesā izskatīto lietu "Konrad pret Vāciju", kur savukārt Cilvēktiesību tiesa bija pievienojusies Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas viedoklim, ka sabiedrībai ir interese un vajadzība, lai izglītības sistēma veicinātu saliedētu, vienojošu sabiedrību un ka izglītības sistēmā izmantotā mācību valoda būtu instruments šīs te vienojošās informācijas telpas

veicināšanai. Tas savukārt stiprinātu mediju pratību, ļautu izvairīties no tādas informācijas burbuļa, ka persona dzīvo tikai kādas vienas valodas raidošo vai rakstošo mediju telpā un ka persona var pienācīgi izmantot kvalitatīvu saturu, jo īpaši mūsu gadījumā latviešu valodā.

B. Cilevičs.

Tā tad jūs uzskatāt, ka šobrīd esošā bilingvālās izglītības sistēma neļauj to sasniegšanu... Vai jums ir kādi dati, kas to var apliecināt?

K. Līce.

Nē, man šādu datu nav, jo tas būtu krietni ārpus manas kompetences. Kā jau es atgādināšu, mūsu viedoklī mēs vēlējamies uz šo apsvērumu vērst uzmanību, ka tas ir vērtējams. Turklāt, nebūtu manā ieskatā pareizi par reformām runāt tikai kontekstā, ka ir slikti un vajag mainīt, lai būtu labāk. Viens no reformas mērķiem var būt arī nepieļaut pasliktināšanos, kas varētu būt arī šī aspekta elements.

B. Cilevičs.

Paldies. Un man ir laicam pēdējais jautājums. Tad attiecībā uz Līces kundzi konkrēti.

Attiecībā uz jūsu teikto par Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. Tā tad, vai jūs atzīstat, ka mazākumtautību tiesības vai tiesības uz vienlīdzību un nediskrimināciju ietver sevī tiesības uz atšķirīgu attieksmi atšķirīgās situācijās?

K. Līce.

Ja jūs man jautājat par Cilvēktiesību konvenciju un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, tad jūs to zināt tikpat labi, kā es, ka šādas specifiskas mazākumtautību tiesības konvencijā tieši netiek paredzētas. Un konvencijas norma, kas nepieļauj diskrimināciju, tiek skatīta kopsakarā ar kādām no materiālajām normām. Līdz ar to jautājums būtu, par kādu subjektīvo tiesību īstenošanu ir runa un vai šo esošo tiesību īstenošanā ir pieļauta nepamatoti atšķirīga attieksme.

B. Cilevičs.

Paldies. Nu ir vēl papildu protokols, ko diemžēl Latvija nav ratificējusi, bet...

K. Līce.

Jā, Latvija nav...

B. Cilevičs.

... bet tas ir cits jautājums. Bet, protams, es domāju izglītību, jo jūs atsaucāties uz Beļģijas lingvistisko lietu un jūs atgādinājat pati par ļoti būtisku atrunu: esošās sistēmas ietvaros. Jo tajā lietā tomēr runa bija par jaunās, līdz tam...

S. Osipova.

Es atvainojos, šobrīd ir iespēja uzdot jautājumus nevis paust viedokli.

B. Cilevičs.

Jā, piedodiet... Labi, es tad atturēšos no tālākiem jautājumiem. Paldies.

S. Osipova.

Jūs noslēdzāt jautājumus? Ja?

B. Cilevičs.

Jā.

S. Osipova.

Paldies.

Jautājumi Saeimas pārstāvei Tralmakas kundzei.

I. Tralmaka.

Man ir viens īss jautājums.

Jautājums par tām Eiropas Savienības valodām. Mēs šeit salīdzinām šo te izņēmumu ar mazākumtautību tiesībām. Sakiet, tāds tīri teorētisks jautājums. Jūsprāt, ja valsts ir izvēlējusies, piederot, piemēram, Eiropas Savienības telpai, īpaši stiprināt šo valodu tādu akadēmisku apguvi izglītības sistēmā... Vai tas automātiski uzreiz maina 114. panta saturu pasakot, ka jebkura citas valodas pozitīva stiprināšana uzreiz dod identiskas tiesības mazākumtautībām attiecībā uz viņu valodu?

K. Līce.

Es domāju, ka es sapratu jautājumu. Es būšu spiesta atbildēt gari, abstrakti un teorētiski, jo jebkurš ar Eiropas Savienības tiesībām saistītais jautājums primāri tiktu skatīts kādā no četrām brīvību kopsakarā un varētu izvirzīt argumentu, ka Eiropas Savienības valodu veicināšana būtu skatāma... brīvas pārvietošanas darbaspēka kustības kontekstā, lai ļautu pēc iespējas efektīvāk izmantot šo brīvību Eiropas Savienības ietvaros.

I. Tralmaka.

Tad tas nemaina automātiski.... Vai maina? Tad tam nav sakara?

K. Līce.

Es uzskatu, ka nē.

I. Tralmaka.

Paldies.

S. Osipova.

Tā... tiesnešiem šobrīd jaunu jautājumu Ārlietu ministrijai nav radušies. Paldies par viedokli!

Kā nākamo aicināsim Tieslietu ministrijas pārstāvi Lailu Medinas kundzi.

L. Medina.

Labdien, godātā tiesa!

Es gribētu sākt ar to, ka tas viedoklis, ko Tieslietu ministrija sniedza savā vēstulē, protams, paliek spēkā, bet savai uzstāšanās reizei es esmu sagatavojusi tādas vispārīgākas tēzes, ar kurām es gribētu tiesu iepazīstināt.

Un sākot... mana pirmā tēze ir, ka izglītības reforma, attiecībā uz mācību valodu ir... un tas ir izskanējis vairākkārt šajās divās dienās, ir mērķtiecīgs, apzināts un pēctecīgs solis ar mērķi stiprināt valodas prasmi un lietošanu, kā arī saliedētas sabiedrības veidošanu. Un jau daudzkārt ir ticis diskutēts par to, ka izglītības reformai ir bijis skaidrs mērķis un tas arī ir definēts iepriekš, ka tā ir valsts valodas aizsardzība un lietojuma stiprināšana un citu personu tiesību aizsardzība. Un, manuprāt, šajā kontekstā tas norāda uz to, ka minētās normas ir apskatāmas daudz plašākā kontekstā un manā skatījumā būtu vērtējamas arī skatot Satversmi kopumā, jo tas zināmā mērā tieši skar Latvijas pastāvēšanas vienu no pamatelementiem, proti, Latviju kā demokrātisku republiku, kurā valsts valoda ir latviešu valoda.

Un, lai gan ir pagājis pietiekami ilgs laika periods kopš 90. gadu sākuma, manā skatījumā šis laiks, kas ir pagājis kopš 2005. gada, kad tika vērtētas līdzīgas normas Satversmes tiesā, nav mazinājusies nepieciešamība aktīvi aizsargāt latviešu valodas kā valsts valodas statusu un, manuprāt, vismaz daži apstākļi uz to norāda diezgan tieši.

Jau 2012. gadā, un tas ir vairākkārt arī ticis pieminēts, bija tautas nobalsošana par valsts valodas statusu. Pats savukārt nobalsošanas rezultāts pieļāva domu, ka tautas konstitucionālais vairākums uzskata, ka latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda. Tomēr pašas šaubas par to, ka bija nepieciešama tautas nobalsošana, manuprāt, ir pietiekams pamats apgalvot, ka vēl joprojām ir nepieciešama aktīva rīcība, lai

nostiprinātu valsts valodas statusu un nākotnes politikas instrumentiem ir jārēķinās ar šo faktu, lai šādas šaubas nekad vairs nerastos.

Līdzīgi apsvērumi, manuprāt, izriet no diskusijām, kas bija saistītas ar Satversmes preambulu un Satversmes preambulā īpaši uzsvērtu apstākli, ka latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda un attiecīgi tā ir nostiprināma, vienlaikus nosakot nepieciešamību... par cieņu pret mazākumtautībām, kas ir jāizrāda attiecīgi šīm personām un, manuprāt, tieši Satversmes preambulas teksts un veids, kā tā ir sagatavota, norāda uz to līdzsvaru, kādā ir turpmāk interpretējamas gan Satversmes normas, gan attiecīgi tās likuma normas, kas Satversmē iekļautos principus nostiprina jau konkrētās tiesību jomās.

Trešais aspekts, kam es vēl gribētu pievērst uzmanību, kas varbūt nav tieši juridisks, bet vairāk kā novērojums no procesiem sabiedrībā, ir tas, ka līdzšinējā reforma tomēr nav radījusi tādu situāciju, ka katrai personai Latvijā tā būtu dabiska nepieciešamība zināt valsts valodu, to lietot ikdienā dažādu mērķu sasniegšanai. Gan personiskā pieredze, gan to, ko mēs dzirdējam šodien un vakar tiesas debatēs, liecina, ka ir vismaz viena krievu valoda, kas ir pašpietiekama un šīm personām nerodas dabiska vajadzība un nepieciešamība zināt šo valodu un lietot ikdienā, līdz ar to nepastāv šāda dabiska stimula mācēt un lietot latviešu valodu, tāpēc ir nepieciešami papildus instrumenti, lai to motivētu.

Bet atgriežoties jau pie juridiskiem apsvērumiem.

Kā jau es minēju, latviešu valodas pastāvēšana attiecīgi ir viens no mūsu valsts pamatmērķiem, kuru izpaušmei un piepildījumam gan Saeimai, gan Ministru kabinetam ir jāattīsta un jāīsteno noteiktas politikas un jādarbojas noteiktās jomās arī likumdošanas procesā. Un šis mērķis nevar un nedrīkst būt deklaratīvs, tāpēc dažādām gan politikām, gan uz to balstītiem likumiem ir aktīvi jā rūpējas par šī mērķa sasniegšanu un izglītība, protams, ir viena no šādām politikām.

Kā jau minēju, valsts valodas attīstība ir mērķis pats par sevi, bet tas jau ir līdzeklis citu Satversmes mērķu sasniegšanai un, vismaz manā ieskatā, lai demokrātija varētu pilnvērtīgi pastāvēt, visām vienā valstī dzīvojošajām personām ir jāspēj aktīvi sazināties savā starpā. Un tāpēc, lai varētu sazināties savā starpā, ir jāpārzina viena valoda, un tā būtu, dabiski, valsts valoda, kas veidotu šo vienojošo informācijas telpu, ļautu šīm personām paust savu viedokli. Un ne tikai paust, bet arī tikt sadzirdētām un saprastām, un uztvertām. Jo tikai tā var pilnvērtīgi īstenot savas kā valsts iedzīvotāja citas tiesības: gan politiskās, gan ekonomiskās, gan sociālās. Un tikai šādā veidā arī var rasties iespēja pilnvērtīgi nodrošināt demokrātijas pastāvēšanu Latvijā.

Līdz ar to valstij ir pienākums rūpēties, lai tās iedzīvotāji apgūtu latviešu valodu kā vienojošu saziņas līdzekli, kas apvieno Latvijas sabiedrību, jo tikai pilnvērtīga latviešu valodas pārzināšana un lietošana ļauj nodrošināt aktīvu sabiedrības līdzdalību dažādos aktuālos procesos, gūt visus labumus, kas jānodrošina

publiskajai varai, piemēram, veselības aprūpe, publiskie pakalpojumi, sabiedriskā kārtība un tamlīdzīgi, bet tas arī ir veids, kādā personas var pilnvērtīgi baudīt savas tiesības, ko nodrošina demokrātiska valsts iekārta.

Un būtisks veids, kā valstij īstenot šo savu pienākumu, ir atbilstošas izglītības sistēmas izveidošana, kas gan pamatnācijai, gan mazākumtautību pārstāvjiem dotu pilnvērtīgas iespējas lietot latviešu valodu gan ikdienas saziņā starp dažādām etniskām grupām, un ir arī vienots pamats profesionālo mērķu sasniegšanai un dalībai sabiedriskos procesos.

Jau vairākkārt tika uzsvērts jautājums par to, ka mazākumtautību valodas lietošana izglītībā ir izņēmums, tāpēc nevar runāt par to, ka ir iespēja paļauties, ka šāda sistēma pastāvēs vienmēr un nemainīsies. Un, manuprāt, jau vairākkārt, arī tajā skaitā Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka kopš 1998. gada spēkā ir norma par to, ka valsts nodrošinātā izglītība notiek valsts valodā un pāreja uz šo normu šobrīd jau norit 20 gadu garumā.

Un līdz ar to pašreizējās apstrīdētās normas, manuprāt, tika izstrādātas vērtējot gan īpašos apstākļus, kas ir iepriekšējā padomju perioda sekas, ko visai sabiedrībai ir radījusi Latvijas vēsture un īpašie vēsturiskie apstākļi, gan arī individuālās personu tiesības lietot dzimto valodu, ja tās pieder mazākumtautību grupai un šo personu iespējas, kā arī laiks, kas būtu nepieciešams latviešu valodas apguvei, un tādēļ, manuprāt, ļoti ilgā laika periodā pakāpeniski ir īstenojušas šo procesu un arī pie pašreizējām apstrīdētajām normām ir saglabātas iespējas apgūt un attīstīt savu dzimto valodu kā identitātes sastāvdaļu.

Jau arī Satversmes 2005. spriedumā var lasīt norādes uz to, ka pašreizējā, tajā laikā apstrīdētā izglītības reforma, ir kā sagatavošanās veids latviešu valodas nostiprināšanai nākotnē, lai veidotu mācībvalodas noteikumu vienveidību valstī. Tātad, jau 2005. gadā iezīmējot, ka izvēlētais kurss izglītības reformā ir vērsts uz nākotni, kā turpināt nostiprināt valsts valodas lietošanu vienotā izglītības sistēmā, tieši izvirzot šo apstākli kā mācību valodas noteikumu vienveidību visā valstī.

Līdz ar to Tieslietu ministrijas skatījumā likumdevējs pamatoti ir turpinājis iesākto reformas ceļu, zināmā mērā saglabājot pieeju, kas jau bija izvēlēta attiecīgi 2004. gadā, vienlaikus palielinot latviešu valodas proporciju mazākumtautību mācību programmās un pārejot uz valsts valodas lietošanu vidusskolā. Jo tas ir veids, kā nodrošināt šādas ilgstošas reformas pēctecību un tuvošanos mērķim visā tās īstenošanas periodā.

Nākamā tēze, kas jau tika analizēta ļoti detalizēti un, manuprāt, sīki un smalki no iepriekšējiem runātājiem, par to, ka ne no starptautiskajām saistībām, ne no Latvijas normatīvajiem aktiem neizriet personu subjektīvās tiesības uz izglītību dzimtajā jeb mazākumtautību valodā valsts nodrošinātās mācību programmās. Šajā kontekstā, manuprāt, ir svarīgi atsaukties uz jau 2005. gada spriedumā norādīto par

nepieciešamību interpretēt starptautiskās tiesības harmonijā ar Latvijas Satversmi un secīgi konstatējot, ka starptautiskās saistības neliedz Latvijai īstenot šādu reformu, jo tas izriet arī kontekstā no īpašiem nosacījumiem, kas paredzēti Latvijas Satversmē.

Un gan Latvijas Satversme, gan starptautiskās tiesību normas uzliek par pienākumu aizsargāt mazākumtautību tiesības, ja tās norāda uz nepieciešamību saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību, bet tas nenozīmē, ka tas būtu īstenojams tikai un vienīgi kā izglītības veids, proti, apgūt izglītību savā dzimtajā valodā. Līdz ar to tā personas vēlme mācīties konkrētu izglītības programmu sev vēlamā valodā nav uzskatāma par pamattiesībām. Veidi un paņēmieni, kā attīstīt un atbalstīt mazākumtautību valodas, ir plaši un valstij tie, protams, ir jāatbalsta, bet tie neietver obligātu prasību attiecībā uz izglītību un valsts atbalstītie pasākumi mazākumtautību valodu aizsardzībai ir salāgojami ar latviešu valodas pratību un lietojumu sabiedrībā kā konstitucionālu virsvērtību, tādējādi mazinot iepriekšējā perioda negatīvo ietekmi uz latviešu valodas lietojumu.

No tā izriet mans nākamais secinājums, ka valodas mācīšana ir tikai viens no instrumentiem Satversmes 114. pantā paredzēto tiesību īstenošanai, tās ir iespējams īstenot arī citos veidos – gan atbalstot dažādas nevalstiskās organizācijas, kultūras pasākumus, interešu izglītību un tamlīdzīgi. Un jau vairākkārt ir ticis analizēts, ka grozījumi Izglītības likumā atbalsta citus alternatīvus pasākumus un ir arī jāsecina papildus, ka attiecībā uz krievu valodu tie faktiski joprojām ir plašāk pieejami, salīdzinājumā ar citām mazākumtautību valodām, kuru aizsardzību tāpat paredz Satversme.

Un līdz ar to Tieslietu ministrijas skatījumā nav saskatāms pamats atzīt šos pasākumus, kas ir izvēlēti gan konkrēti Izglītības likumā, gan citos normatīvajos aktos kā tādus, kas ir nepietiekami, lai nodrošinātu Satversmes 114. panta garantēto tiesību īstenošanu.

Tālāk jau runājot par Satversmes 112. pantu, kurš paredz tiesības uz izglītību. Kā jau arī iepriekš es minēju, un es vēlreiz atkārtāju, ka no šī panta neizriet valsts pienākums nodrošināt izglītību noteiktā mazākumtautību valodā. Un Izglītības likuma normas, par kurām šobrīd ir lieta, neaizliedz mazākumtautībai piederošām personām tiesības uz izglītību, bet gan nosaka konkrētus nosacījumus izglītības ieguvei, proti, valodu, kādā izglītība ir iegūstama. Līdz ar to var secināt, ka Satversme aizsargā personas pamattiesības uz izglītību, tās pieejamību, kā arī personas pienākumu iegūt pamatizglītību, bet ne uz izglītību noteiktā valodā.

Un jau iepriekš ir secināts un arī vairāki runātāji tam ir pieskārušies, ka izglītības sistēmai ir jābūt vienotai, tiecoties nodrošināt vienotas kvalitātes pieejamību pilnīgi visiem gan no valodas aspekta, dzīvesvietas aspekta, pedagogu esamības un tamlīdzīgi.

Nākamais aspekts, kam būtu jāpieskaras, ir izglītības reformas atbilstība Satversmes 91. pantam. Īsi atsaucoties uz 2005. gada spriedumu, kur tas tika vērtēts un kur Satversmes tiesa analizējot šo izglītības noteikšanu noteiktās proporcijās starp latviešu valodu un mazākumtautību valodu konstatēja, ka šāda pieeja atbilst Satversmes 91. pantam.

Līdz ar to ir jāvērtē, jāanalizē, vai pie joprojām pastāvoša tāda paša tiesību normas leģitīmā mērķa, kā arī regulējumā, kas faktiski balstās uz tiem pašiem principiem, bet tikai tālāk nostiprina valsts valodas pozīciju izglītības sistēmā, vai joprojām ir saglabāta atbilstība 91. panta nosacījumiem. Un šajā vērtējumā ir jāņem vērā arī iepriekšējā izglītības reformas posma ietekme uz likuma adresātiem un Latvijas sabiedrību kopumā.

Jau iepriekšējās diskusijās daudzkārt ir uzdots jautājums par personu grupām, uz kurām šis regulējums attiecas. Šīs lietas ietvaros tās ir izglītojamās personas, par kurām mēs runājam jeb skolēni vai personas, kas apmeklē skolu, un ir vērtētas pēc tā, kā šo grupu noteikšanai tiek izmantots valodas kritērijs. Iespējamais dalījums... sākotnējais iespējamais dalījums ir personas, kurām dzimtā valoda ir valsts valoda un personas, kurām tā nav. Aplūkojot šīs personas, kurām dzimtā valoda nav latviešu valoda, es domāju, ka jau ilgstošā tādā diskusijā starp tām personām, kas ir tiesā sniegušas savus skaidrojumus, var skaidri secināt, ka tā nav homogēna grupa, un šo personu dzimtās valodas zināšanas līmenis, praktiskā lietošana, vēlme to izmantot un arī iespējas, ir ļoti atšķirīgas. Un ir pietiekami daudz personu grupu, kuru dzimtā valoda nav tā, ko ikdienā viņas visbiežāk lieto. Jau iepriekš arī tika secināts, ka izglītības programmas apguve mazākumtautību valodā nav uzskatāma par pamattiesībām. Savukārt Satversmes 114. panta īstenošanai, valodas mācīšanās skolā ir tikai... konkrētās dzimtās valodas mācīšanās skolā ir tikai viens no veidiem, kā nodrošināt šī panta īstenošanu.

Līdz ar to izglītojamo personu iedalīšana grupās pēc dzimtās valodas nav lietderīga un šajā gadījumā tā nav apskatāma no pamattiesību aizskāruma viedokļa.

Svarīgs un vērtējams aspekts ir valsts valodas pratības līmenis, lai visiem izglītojamiem pastāvētu vienāda spēja gūt visus labumus no dalības izglītības procesā, proti, iegūt kvalitatīvu izglītību. Un ievērojot to, ka līdzšinējā izglītības kārtība nav devusi tādu rezultātu, kas ļautu nodrošināt pilnīgu izglītības procesu valsts valodā, ir jāparedz pakāpeniska valsts valodas apjoma palielināšana.

No uzklusītajiem skaidrojumiem ir secināms, ka dabiskā procesā gatavība izmantot valsts valodu izglītībā nav pilnībā attīstījusies, un, lai gan ir pagājuši jau 13 gadi, tik un tā nevar uzskatīt, ka visi brīvi lietotu valsts valodu, izmantojot pašreizējo izglītības sistēmu bilingvālajā veidā.

Tāpēc Tieslietu ministrijas ieskatā ir nepieciešami un arī pamatoti jauni vispārsaistoši priekšraksti, proti, likums, lai valsts valodā balstītu vienotu izglītības sistēmu varētu ieviest vismaz kopumā, ņemot arī tālākā nākotnē.

Tiktāl, ciktāl es spēju novērtēt sniegto informāciju par izglītības kvalitātes rādītājiem, līdz šim nav tādi pierādījumi iegūti, ka izglītības kvalitāte būtu kritusies, palielinot valsts valodas proporciju mazākumtautību valodā un es arī neesmu dzirdējusi tādas apgalvojumus, kas nepārprotami norādītu, ka šāds risks ir tik milzīgs, ka tas nebūtu pārvarams, piemērojot praksē saprātīgā veidā Saeimā pieņemtās un apstrīdētās normas.

Tieslietu ministrijas ieskatā izglītības reformas nākamais posms paredz valsts valodas apjoma tālāku palielinājumu, kā arī nodrošina pārejas posmu reformas ieviešanai. Tas nodrošina, ka izglītojamiem būs iegūtas nepieciešamās prasmes, lai īstenotu savas tiesības uz vienādām prasībām, atbilstoši izglītībai noteiktajās valodas proporcijās sākumskolā un pamatskolā, kā arī pilnā apjomā vidusskolā.

Un noslēgumā vēlreiz atsaucos uz 2005. gada spriedumu, kur Satversmes tiesa atzina, ka bērnu un viņu vecāku subjektīvas vēlmes apgūt izglītību noteiktā valodā neprevālē pār valsts pienākumu nodrošināt pienācīgu un vienveidīgu izglītību visiem izglītojamiem, neatkarīgi no viņu etniskās izcelsmes. Tādēļ vairāk kā 10 gadus pēc iepriekšējās izglītības reformas posma ieviešanas ir samērīgi un attaisnojami palielināt valsts valodas proporcijas mazākumtautību izglītības programmās, ievērojot arī to, ka šajā solī ir saglabāts pakāpeniskuma princips un ir paredzēts pārejas periods izglītojamo un pedagogu tiesību respektēšanai un sagatavošanai.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Tiesnešiem ir jautājumi. Tiesnese Ziemeļe.

I. Ziemeļe.

Jā. Pieteikuma iesniedzēji, tātad, uzskata, ka bilingvālais izglītības modelis... būtībā to varētu uzskatīt par iegūtajām tiesībām. Proti, ir radusies tiesiskā paļāvība, ka šāda iespēja turpināt iegūt izglītību – tā ir tiesība. Līdz ar to man ir jautājums jums, Tieslietu ministrijas skatījumā. Vai var grozījumus, apstrīdētos grozījumus, tiešām uzskatīt par tiesību, šo iegūto tiesību, samazinājumu? Ka tiek samazināts tiesību apjoms, kas mazākumtautībām ticis piešķirts?

L. Medina.

Es noteikti to nevērtētu šādā skatījumā, jo es arī savā skaidrojumā pieskāros tam, ka, pirmkārt, neizriet šādas pamattiesības kā tiesības uz noteiktu...

I. Ziemele.

Bet starptautiskajos standartos...

L. Medina.

Starptautiskajos arī...

I. Ziemele.

Bet Latvijas kontekstā...

L. Medina.

Bet tālāk ir reflektēts Izglītības likumā... laikam man šeit pants nebūs pierakstīts... bet kopš 1998. gada, ja nemaldos, 9. pantā ir paredzēts, ka valsts nodrošina izglītību valsts valodā. Un tajā brīdī, kad tika pieņemtas tās normas, kas tika apskatītas 2005. gadā, tas bija sabiedrības diskusijas rezultātā... tas bija likumdevēja pieņemts lēmums nodrošināt šo pāreju uz pilnu izglītību valsts valodā pakāpeniski, ieskicējot tajā brīdī tādu bilingvālās izglītības valodu proporciju, uz kuru tajā brīdī likumdevēja ieskatā attiecīgā sabiedrības daļa ir gatava. Bet tā nevienā brīdī likumdevējs nemainīja likumā noteikto pamatprincipu, ka izglītība ir nosakāma valsts valodā. Un manā skatījumā gan tie tālākie notikumi, tajā skaitā... uz tiem, uz kuriem es atsaucos, tajā skaitā gan Satversmes preambulā noteiktais šis tiesību līdzsvars starp valsts valodu un mazākumtautību valodām arī norāda uz to skatījumu, kā likumdevējs ir vērtējis to, kādam statusam un kādam piepildījumam ir jābūt valsts valodai un kādā mērā ir jānodrošina mazākumtautību aizsardzība. Līdz ar to, manā skatījumā, nav iespējams runāt par to, ka ir radusies tiesiskā paļāvība uz to, ka izglītība tieši šādās proporcijās uz visiem laikiem būs pieejama. Pie tā, ja mēs paskatāmies uz faktiskajiem apstākļiem... tikai vienā no mazākumtautību valodām ir tik lielā apmērā.

I. Ziemele.

Jā... Un tad mans atkal tas pats, jāsaka, nākamais jautājums... Kuras tad mūsu lietā ir salīdzināmās grupas? Vai arī mums nav salīdzināmo grupu? Un pēc kādiem kritērijiem tad mums to noteikt?

L. Medina.

Es domāju attiecībā... vērtējot šos no juridiskā skatpunkta viedokļa, raugoties un ņemot vērā, ka izglītība sev vēlamā valodā, dzimtajā valodā, nav pamattiesība, līdz ar to šajā kontekstā salīdzināmās grupas nebūtu vērtējamas. Un tas aspekts, kurā ir jāaplūko, vai izvēlēta reforma... tas pakāpeniskums, kādā ir jābūt... jeb pārejas periods, kāds ir jānodrošina, ir no tā, lai personas būtu sagatavotas, izglītojamie būtu sagatavoti šādas reformas īstenošanai.

Diezgan daudz tika diskutēts par to, vai sākt ar bērnudārzu vai ar vidusskolu un kādā aspektā... Protams, no tādas bērna spējas iemācīties... bērns vislabāk uztver valodas tad, kad tas ir mazākā vecumā, bet arī no otras puses, ir ļoti svarīgi, ka bērna izpratne par savu identitāti arī veidojas šajos agrajos periodos. Līdz ar to droši vien ne par baltu velti ir dažādās rekomendācijās, kas ar šiem jautājumiem runā, tomēr spriež par to, ka vislielākā uzmanība identitātes veidošanā ir jāpievērš pirmo klašu vecumā un tāpēc šeit ir aspekts, par ko, iespējams, ir jārunā un kas ir vairāk jāattīsta... es nezināšu faktisko situāciju... tas ir ārpus manu zināšanu robežām... ka valsts valoda kā valoda tiek apmācīta arī bērnudārzos, lai, ienākot skolu sistēmā, bērns būtu sagatavots. Bet tas noteikti nebūtu skatāms tādā veidā, ka bērnudārziem visiem būtu jābūt valsts valodā.

I. Ziemeļe.

Bet jūs būtībā neatbildējāt uz jautājumu – kas ir salīdzināmās grupas?

L. Medina.

Līdz ar to attiecībā uz salīdzināmām grupām... no tiesībām uz izglītību, manuprāt, tādu salīdzināmo grupu nav.

I. Ziemeļe.

Labi, labi... bet attiecībā uz 91. pantu? Kopsakarā ar 114. pantu?

L. Medina.

Attiecībā uz 114. pantu, šajā grupā būtu apskatāmas mazākumtautības un viņu iespējas...

I. Ziemeļe.

Kuras? Un kā jūs viņas salīdzināt?

L. Medina.

Šeit ir analizētas vairākas mazākumtautības... tādas, kurām ir līgumi un tādas, kurām nav... Bet šajā gadījumā, manuprāt, šīs te grupas būtu apskatāmas tomēr kopā visas, jo visām šīm grupām būtu jābūt tiesībām vienā, otrā, trešā vai kādā citā veidā nodrošināt savas identitātes saglabāšanu. Un, kā jau es vairākkārt minēju, tad izglītība ir tikai viens no veidiem. Un mums būtu jāapskata tad, vai ir iespēja veidot interešu izglītību, vai ir iespēj veidot kultūras...

I. Ziemele.

Labi, bet pasakiet man pavisam konkrēti... tātad, krievu mazākumtautība, baltkrievu mazākumtautība... kurām abām neesot šie līgumi. Tās ir salīdzināmas mazākumtautības attiecībā uz identitātes nostiprināšanu bez jebkādas diskriminācijas?

L. Medina.

Faktiskie apstākļi, ciktāl man ir zināms un man nebūs šādi statistikas dati, es par to nevarēšu runāt... ka tomēr ne pietiekami bieži personas, kuru etniskā izcelsme ir baltkrievi, izvēlas par savu saziņas valodu krievu valodu. Līdz ar to ir ļoti, ļoti sarežģīti šeit runāt par personu salīdzināšanu no etniskās izcelsmes un par šo personu vēlmi un spēju sevi identificēt ar noteiktu etnisko grupu. Droši vien ir vairāk jārunā par aspektiem, kā viņas sevi identificē un tā ir diezgan liela īpatnība, kas pastāv Latvijas gadījumā. Es pat nepārzināšu apstākļus citās valstīs. Te ir pietiekami daudz citu bijušo Padomju Savienības republikas iedzīvotāju, kas uzturas Latvijā un sevi neidentificē vai nepārzina tik labi savu dzimto valodu, bet drīzāk izmanto krievu valodu.

I. Ziemele.

Nu bet kā tad mēs no šīs situācijas tagad varam iziet ārā, jo mēs jau tā kā runājām kategorijās, kurās visos citos kontekstos ir pilnīgi skaidrs, kas ir mazākumtautība un kā salīdzināt un pēc kādiem kritērijiem...

L. Medina.

Šeit, manuprāt, būs svarīgi dot iespēju personai attīstīt to valodu, ja tā nav valsts valoda, kurā viņa sevi identificē. Un ja persona sevi identificē, piemēram, ar krievu valodu, tad ir jāpastāv iespējām šo krievu valodu attīstīt un saglabāt to kultūras aspektu vai identitātes aspektu.

I. Ziemele.

Skaidrs. Paldies.

S. Osipova.

Tiesnešiem jautājumu šobrīd nav. Pieteikuma iesniedzēju pārstāvim... lūdzu...

B. Cilevičs.

Paldies. Man ir daži jautājumi.

Jūs teicāt, ka izglītība mazākumtautību valodās ir izņēmums, uz ko nevar paļauties. Sakiet, lūdzu, kurā dokumentā tas tā ir ierakstīts, ka tas ir izņēmums?

L. Medina.

Tas izriet no tiesību sistēmas viedokļa, ka likumā ir iekļauta pamatnorma par to, ka izglītība valstī ir valsts valodā un tālāk likumā ir norādīti izņēmumi no šā vispārējā principa. Tas izriet no likuma teksta un likuma interpretācijas.

B. Cilevičs.

Jā. Bet vai, jūsuprāt, tas, ka tie izņēmumi ir minēti nevis pārejas noteikumos, tie nav terminēti, bet tie ir minēti tajā pašā Izglītības likuma 9. pantā, tomēr padara tos par izņēmumiem šajā gadījumā... tas ir izņēmums tajā ziņā, ka uz tiem nevar paļauties un jārēķinās ar to, ka agri vai vēlū šīs normas tiks atceltas.

L. Medina.

Jebkurā gadījumā personai nevar būt... pirmkārt... kā jau es teicu, tā ir definēta kā izņēmums no vispārējās normas...

B. Cilevičs.

Kā pastāvīgs izņēmums...

L. Medina.

Bet vai tas ir pastāvīgs izņēmums... kā jau es mēģināju to izskaidrot... šajā gadījumā vispārējā valsts politika norāda uz to, ka tas nav pastāvīgs izņēmums.

B. Cilevičs.

Tātad to nosaka valsts politika, nevis likums?

L. Medina.

Nē, tajā skaitā arī likums, ko es tāpēc es arī analizēju... tajā skaitā... jo Satversme un tās preambula, tas norāda uz kopējo likumdevēja gribu stiprināt valsts valodu un, protams, ka izglītības sistēma ir viena no šīs valsts valodas stiprināšanas viena no sastāvdaļām un tas arī ir liecina par to, ka nebija likumdevēja mērķis apstāties tieši tur, kur tas bija noteikts ar 2006. gada likumu.

B. Cilevičs.

Paldies. Jūsu rakstiskajā viedoklī 3. lappusē jūs rakstāt par to, ka ziņojums par apstrīdēto normu anotāciju, 2017. gada 5. decembra ziņojums, kā arī anotācija norāda uz to, ka tās normas, ko izskatīja 2005. gadā Satversmes tiesa, bija no paša sākuma plānotas kā pārejas posms. Tātad jūs apgalvojat faktiski, ka 2004. gadā pieņemtā norma tika pasludināta par pārejas posma uz mācību procesu valsts valodā kārtējo

etapu tikai 2017. gada nogalē. Tātad 13 gadus vēlāk ar atpakaļejošu spēku. Vai ir kaut kādi citi dokumenti, kas agrāk teica, ka šis ir vienkārši pārejas posma kārtējais etaps?

L. Medina.

Es domāju, ja mēs analizējam likumdošanas procesu kopumā, kā Izglītības likums tapa, nosakot 9. pantā pamatprincipu, ka izglītība ir valsts valodā un pēc tam vēlāk pieņemtie grozījumi ir par pakāpeniskumu, norāda uz to, ka tas bija viens solis, lai ieviestu likuma pamatnormu. Un anotācijā norādītā informācija, ko mēs esam analizējuši un attiecīgi novērtējuši, kā Izglītības ministrija anotācijā ir aprakstījusi šo situāciju, tas mūsu skatījumā apliecina to, un to arī pirms anotācijas sagatavošanas Izglītības ministrija ziņoja valdībā savā informatīvajā ziņojumā, kā viņa vērtē šo situāciju.

B. Cilevičs.

Vai jūs uzskatāt, ka skolēnu vecāki, skolotāji un skolu administrācija... viņiem bija tik dziļi jāiedziļinās šajos dokumentos, ko jūs minējāt, analizējot to valsts gribu, lai izdarītu secinājumus, ka šīs normas ir terminētas un uzminēt, kad šo normu darbība varētu tikt pārtraukta? Vai tas ir reāli to sagaidīt?

L. Medina.

Manuprāt, izglītības procesā iesaistītajiem būtu vispārīgi jāzina, kāda ir attīstība... protams, tieši precīzi kad un kurā mirklī likumdevējs spers šo soli uz priekšu un kad attiecīgi valdība ierosinās to... protams, ka precīzu laiku nevar paredzēt. Bet to, kāda būs virzība, tas būtu izglītības procesā iesaistītajiem būtu jāzina un to, ka valsts valoda izglītības sistēmā ir jāzina gan pedagogiem, gan jāveicina izglītojamo zināšanas, manuprāt, par to nevarētu būt ne mazāko šaubu.

B. Cilevičs.

Nē, par to nav runa. Attiecībā uz valsts valodas zināšanu prasībām apstrīdētās normas nekādas izmaiņas neievieš. Tas jau pastāv likumā vairākus gadus, un tas neko nemaina. Runa ir tieši par mazākumtautību izglītības programmu būtisku sašaurināšanu pamatskolas līmenī un pilnīgu likvidāciju vidusskolas līmenī. Tātad jūs uzskatāt, ka, vadoties no tiesiskās paļāvības, nevarēja sagaidīt, ka situācija, kas tika ierakstīta likumā, saglabāsies pietiekoši ilgu laiku?

L. Medina.

Jūsu... jautājums bija tik garš, ka es beigās pazaudēju sapratni par to, ko jūs gribējāt man pajautāt...

S. Osipova.

Par tiesisko paļāvību... vai nenojuks tiesiskā paļāvība tam, ka būs gala rezultāts?

L. Medina.

Tiesiskā paļāvība nespēja izveidoties, jo, kā jau es skaidroju, kopējā nostāja, sekojot līdzi par tiem aspektiem, kas ir saistīti ar valsts valodas nostiprināšanu, liecināja par to, ka izglītības reforma... izglītības sistēmā būs nākamais solis.

B. Cilevičs.

Paldies. Tātad, jūsu rakstiskā viedoklī 4. lappuse. Jūs rakstāt, ka Satversmes 114. pantā paredzētās tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību nodrošināšanai valstij ir jāgarantē iespēja veidot savas skolas. Vai, jūsuprāt, šajā kontekstā identiskā valodu regulējuma attiecināšana uz privātajām skolām atbilst jūsu minētajai Satversmes 114. panta interpretācijai?

L. Medina.

Patī interpretācija, ka var veidot savas skolas, nenozīmē, ka valsts nevar noteikt arī, kādi ir nosacījumi, kādā veidā šajās skolās ir apgūstama valsts valoda. Tas vairāk attiecas uz to, ka, veidojot savas skolas, iespējas paplašināti iekļaut tādus mācību priekšmetus vai tādus pasākumus, kas veicina gan valodas izpratni, gan identitātes nostiprināšanu šādās skolās, skolas dibinātājiem ir daudz lielākas un plašākas iespējas.

B. Cilevičs.

Piedodiet... par kādām plašākām iespējām jūs runājat, ja valodu regulējums ir identisks attiecībā uz pašvaldību skolām un privātajām skolām?

L. Medina.

Es runāju par papildus iespējām ārpus vispārējās izglītības...

B. Cilevičs.

Nu bet mēs taču šodien un vakar dzirdējām, ka diezgan plašas iespējas iekļaut ar mazākumtautību identitāti saistītus priekšmetus būs arī pašvaldību skolās. Pārējais regulējums ir absolūti identisks. Tad kādas tām privātajām skolām, par ko skolēnu vecāki maksās diezgan lielu naudu, būs iespējas, salīdzinot ar pašvaldību skolām?

L. Medina.

Viens no... Es domāju, ka attiecībā uz to, vai vecāki izvēlas bērnu izglītot valsts vai pašvaldības izglītības iestādē vai privātā izglītības iestādē, valodas aspekts ne vienmēr ir noteicošais. Te ir arī citi apsvērumi, kuru dēļ izvēlas privātās skolas. Es neesmu tik liels izglītības jomas eksperts, lai spētu šīs atšķirības noteikt un definēt, bet pavisam noteikti tie nav valodas aspekti, kas būtu primārie, ko izvēlas izšķiroties...

B. Cilevičs.

Paldies. Skaidrs.

Tātad jūs vairākkārt atsaucāties uz 2005. gada Satversmes tiesas spriedumu par toreiz likumā esošām proporcijām. Vai jūs uzskatāt, ka Satversmes tiesas secinājumi automātiski attiecināmi uz jebkuru valodu proporcijām, ieskaitot apstrīdētās normas?

L. Medina.

Manā skatījumā automātiska attiecināšana nav vispār pieļaujama. Tad mums vispār Satversmes tiesai nebūtu jāstrādā, ja reiz viņa kaut ko ir vērtējusi. Protams, ka Satversmes tiesai ir jāvērtē gan jaunās likuma normas, gan faktiskie apstākļi un atkārtoti jāizvērtē, jo normas ir mainījušās. Protams, ka Satversmes tiesai ir jāveic atkārtots vērtējums. Mana atsaukšanās uz 2005. gada spriedumu bija iezīmēt savstarpējo saistību un tās tendences, kas ir turpinājušās visus šos gadus...

B. Cilevičs.

Paldies. Un pēdējais jautājums.

Tātad... Godīgi sakot, es tā ne gluži sapratu vienu no jūsu tēzēm... Vai tad jūs neuzskatāt, ka nav... Jūs uzskatāt, ka nav vajadzīga atšķirīga attieksme pret bērniem, kam dzimtā valoda ir valsts valoda un bērniem, kam dzimtā valoda ir cita valoda.

L. Medina.

Attiecībā uz vispārējo izglītības procesu, šīs grupas, manuprāt, nav nodalāmas. Tajā aspektā, par ko es runāju, ka, ņemot vērā faktisko bērna iespēju uzreiz mācīties valsts valodā, ir jārespektē šajā sākumposmā, kad... kamēr viņi sagatavojas un spēj to darīt, ir šis pārejas mehānisms, ko arī apstrīdētās normas paredz.

B. Cilevičs.

Tātad... vai es pareizi sapratu, ka atšķirīgā attieksme varētu būt vajadzīga, kamēr bērni neapgūst valsts valodu tādā līmenī, lai varētu veiksmīgi turpināt mācības...

L. Medina.

Ņemot vērā faktisko apstākļus, ka bērni nepārzina... visi bērni Latvijā nepārzina valsts valodu, lai pirmajās klasēs visi simtprocentīgi mācītos valsts valodā, tad šāda pakāpeniska pāreja likumā ir nepieciešama un tā ir arī paredzēta.

B. Cilevičs.

Paldies. Man vairāk nav jautājumu.

S. Osipova.

Paldies. Pirms es došu iespēju jautāt Tralmakas kundzei, tiesai vēl ir radies viens jautājums, klausoties Cileviča kunga jautājumos.

I. Ziemeļe.

Ja, tieši par šo atšķirīgo attieksmi. Sakiet, lūdzu, vai Tieslietu ministrijas rīcībā ir informācija, runājot par šo atšķirīgo attieksmi iespējamo.. vai tāda ir nepieciešama... tāpat, būtībā valsts nācijas un mazākumtautību starpā saistībā ar izglītības sistēmas valodu? Vai jums ir zināmi kādi piemēri Eiropā, varbūt kaimiņvalstīs, kur šāda atšķirīga attieksme pastāv saistībā ar valsts valodu un mazākumtautību valodām...? Esat to analizējuši Tieslietu ministrijā?

L. Medina.

Tieslietu ministrijā tā ļoti specifiski, ka mēs būtu apskatījuši tādā pietiekami nopietnā pētījumā un es varētu pamatoti uz kādiem detalizētiem datiem atsaukties... es nevaru, bet, manuprāt, arī tas, kas ir vairākkārt jau izskanējis, ka nevar tieši salīdzināt situāciju Latvijā ar situāciju citās Eiropas Savienības valstīs, varbūt izņemot vienīgi Igauniju, jo tajās valstīs, par kurām mēs runājam, nav bijis šāda perioda, kur mācības valsts valodā būtu uz 50 gadiem pārtrauktas.

I. Ziemeļe.

Nē, nē, jautājums...

L. Medina.

Un līdz ar to ir šī faktiskā situācija atšķirīga, ka ir cilvēki...

I. Ziemeļe.

Nē, tas ir skaidrs... Bet jautājums ir juridisks pieteikuma iesniedzējam. Pieteikuma iesniedzēja skatījumā, skatoties no vienlīdzīgo tiesību viedokļa, mums ir divas atšķirīgās grupas – tāpat nesalīdzināmas – valsts nācija un mazākumtautības. Un pieteikuma iesniedzēji visu laiku jau divas dienas mēģina pateikt, ka, ņemot vērā, ka

šīs ir nesalīdzināmas grupas, tad attiecīgi arī uz mazākumtautībām ir jāattiecina atšķirīga attieksme.

Mans jautājums ir par to, vai jebkur citur Eiropā šāda pieeja tiek praktizēta.

L. Medina.

Es šādu pieeju nezinu.

I. Ziemele.

Tas ir tas, ko es gribēju zināt. Paldies. Vairāk jautājumu nav.

S. Osipova.

Iespēja Tralmakas kundzei šobrīd uzdot jautājumus.

I. Tralmaka.

Paldies, man nebūs jautājumu.

S. Osipova.

Paldies, Medinas kundze, par jūsu viedokli.

Šodien tiesa strādās līdz pulksten 16.00.

Tātad mēs vēl pagūstam noskaidrot par Zinātnes un izglītības ministriju. Šeit ir pieteikti četri cilvēki. Sakiet, lūdzu, vai runā četri cilvēki vai šeit ir tomēr divas institūcijas – ministrija un Latviešu valodas aģentūra – un runā pa vienam cilvēkam no katras?

D. Dambīte.

Runās viens cilvēks...

S. Osipova.

Par visiem?

D. Dambīte.

Par visiem jautājumiem un ja, būs kādi speciāli detalizēti jautājumi par konkrētu jomu, tad pieslēgsies...

S. Osipova.

Skaidrs. Paldies jums. Redzēs, cik tālu mēs ar jums šodien pagūsim.

Tātad, runās...

D. Dambīte.

Daiga Dambīte.

S. Osipova.

Aicinām jūs, Dambītes kundze.

D. Dambīte.

Izglītības un zinātnes ministrija jau savu viedokli un juridisko argumentāciju ir sniegusi par pieteikumā norādīto, tāpēc es pievērsīšos šeit praktiskiem jautājumiem.

Valodu apguve skolās ir joma, kur cieši savijas valsts valodas un izglītības politika. Latviešu valoda mazākumtautību izglītības iestādēs ir kļuvusi ne tikai par mācību līdzekli, bet arī par mācību priekšmetu, kas nodrošina un turpinās nodrošināt kvalitatīvu latviešu valodas apguvi skolās, pakāpeniski mazinot skolu lingvistisko nošķirtību un iedzīvinot Izglītības likumā un Valsts valodas likumā noteiktās valodas funkcijas izglītības sistēmā.

Latvijā viens no būtiskajiem mērķiem ir bijis panākt, ka izglītības ieguve izglītības iestādēs notiek valsts valodā, vienlaicīgi nodrošinot iespēju apgūt dzimto valodu un savu nacionālo kultūru mazākumtautību pārstāvjiem. Ministrija vēlas atzīmēt arī ieguldīto darbu vairāk nekā 20 gadu garumā pie mācību satura izveides, attīstības un pilnveidošanas vidējās izglītības un pamatizglītības pakāpē, atbalsta sniegšana pedagogiem – gan izstrādājot mācību līdzekļus un metodiskos materiālus, gan organizējot dažādus seminārus, konferences, gan arī veicot dažādus pētījumus. Šis nozīmīgais atbalsta darbs turpinās arī šobrīd, nodrošinot kompetenču pieeju mācību saturā ieviešanu.

Tālāk pievērsīšos galvenajiem aspektiem uz pāreju mācībām valsts valodā, sākotnēji to apskatot no vispārējās vidējās izglītības pakāpes. Nu, turpinājumā, tātad, būs šie gadu skaitļi, lai iezīmētu šo procesu, kā mums ir pakāpeniski šī pāreja gājusi.

Tātad, sākot ar 1996./1997. mācību gadu 10.–12. klasē vismaz trijos humanitārajos vai eksaktajos mācību priekšmetos mācības pamatā notiek valsts valodā un mazākumtautību programmās latviešu valodai kā mācību valodai ir veltīta īpaša uzmanība, jo ar šo mācību gadu aizsākts pārejas periods uz latviešu valodas nostiprināšanu vispārējās izglītības iestādēs.

Kā nākamais nozīmīgākais solis izglītības sistēmā kopumā ir atzīmējams 1999. gada 1. septembris, kad izglītības ieguves valsts augstskolās ir latviešu valodā, tādējādi latviešu valodas prasmes un zināšanas kļūva par neatņemamu valsts izglītības sastāvdaļu arī augstākās izglītības pakāpē. Ar 2004. gada 1. septembri tika noteikts, ka valsts un pašvaldību vidējās izglītības iestādes, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas, sākot ar 10. klasi, mācības notiek valsts valodā, atbilstoši valsts vispārējās vidējās izglītības standartam, kas noteica, ka mācību satura apguve

valsts valodā tiek nodrošināta ne mazāk kā trijās piektdaļās no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas.

Tātad, ar 2004./2005. mācību gadu tiek izveidota šī proporcija, ka vismaz 60 procenti no mācību satura ir apgūstami latviešu valodā un ne vairāk kā 40 procenti mazākumtautību valodā. Izglītības iestādei bija rīcības brīvība izvēlēties, kādus priekšmetus apgūst latviešu valodā un kādus mazākumtautību valodā. Mācību slodze nedēļā no 10. līdz 12. klasei ir 36 mācību stundas, tātad latviešu valodā mācību priekšmetus apgūst 21 mācību stundu nedēļā un 15 mācību stundas nedēļā apgūst mācību priekšmetus mazākumtautību valodā. Šeit es vēlos uzsvērt, ka vidējā izglītībā nav bilingvālā izglītība, bet ir tikai latviešu valoda un mazākumtautību valoda.

Tālāk. Sākot ar 2006./2007. mācību gadu eksāmenu materiāli 12. klasēm tiek sagatavoti tikai latviešu valodā, bet izglītojamiem ir tiesības izvēlēties atbildes valodu – latviešu valodu vai krievu valodu. Tātad, 11 gadu garumā izglītojamie, kārtojot 12. klases eksāmenus, materiālus saņem latviešu valodā.

2009./2010. mācību gads. 10. klase., 2010./2011. – 11. klase, 2011./2012. mācību gads – 12. klase. Mācību priekšmeta – latviešu valoda – apgūvē tika ieviests vienots standarts gan vispārējās vidējās izglītības iestādēs ar mācību valodu latviešu valodu, gan vidējās izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmu. Tātad, no šī 2011./2012. mācību gada visi izglītojamie – gan tie, kas, tātad, apgūst latviešu valodas programmā, gan izglītojamie tie, kuri apgūst mazākumtautības izglītības programmu, sāka kārtot vienu mācību priekšmeta – latviešu valoda – centralizēto eksāmenu 12. klasē. Tātad eksāmena saturs šeit ir vienāds. Tātad, jau sešu gadu periodā mācību priekšmetā – latviešu valoda – centralizēto eksāmenu kārtu vienādi.

Ministrija 2013. gadā salīdzināja sasniegumus izglītojamiem, kuri 2010. gadā ieguva pamatizglītību mazākumtautību izglītības programmās un 2012./2013. mācību gadā kārtāja centralizētos eksāmenus vispārējā vidējā izglītībā. Tie tika salīdzināti starp izglītojamiem, kuri turpināja mācīties mazākumtautību izglītības programmās, izglītojamiem, kuri vidējo izglītību turpināja latviešu mācību valodas izglītības programmās un izglītojamiem, kuri gan pamatizglītību, gan vidējo izglītību ieguva latviešu mācību valodas izglītības programmās. Tika secināts, ka mazākumtautību izglītojamiem, kas turpina mācīties latviešu mācību valodas skolās, sasniegumi dabas zinātņu un matemātikas mācību priekšmetos ir augstāki nekā pārējo izglītojamo sasniegumi. Tas liecina, ka cittautiešiem latviešu mācību valoda nav traucējusi sekmīgi apgūt šos priekšmetus. Neatkarīgi no mācību valodas, eksakto mācību priekšmetu centralizētajos eksāmenos izglītojamo sasniegumi latviešu mācību valodas izglītības programmās un mazākumtautību izglītības programmās ir līdzīgi. Savukārt cittautiešiem, kuri vidējo izglītību ir ieguvuši latviešu mācību valodas skolās, latviešu

valodas prasmes ir augstākas nekā izglītojamiem, kuri turpinājuši mācīties mazākumtautību izglītības programmās.

Mēs šeit runājam jau iepriekš, vakardienas tiesas sēdē izskanēja šis procents – 93 procenti, kad mazākumtautību izglītojamie ir izvēlējušies šo atbildes valodu. Mazliet par dinamiku.

Tātad, no 2008./2009. mācību gada 60 procenti mazākumtautību izglītojamie kārtojot eksāmenus atbildēja latviešu valodā, 40 procenti – krievu valodā. Un attiecīgi tātad 2012./2013. gadā – bija 72 pret 28, 2014./2015. gadā – jau 79 pret 21 un 2015./2016. gadā – jau 85 pret 15 procentiem.

Šie dati liecina, ka minētos mācību priekšmetus, kuros tiek kārtoti centralizētie eksāmeni, praktiski tiek apgūti latviešu valodā, jo izglītojamais nevarētu pilnvērtīgi sniegt atbildes latviešu valodā, ja mācības nebūtu notikušas latviešu valodā.

Tāpat 2017./2018. mācību gadā centralizēto eksāmenu analīze liecina, ka, piemēram, fizikas eksāmenā vidējais rezultāts valstī ir 39,8 procenti. Mazākumtautību izglītības iestādēs vidējais rezultāts ir 47,2 procenti, ķīmijas centralizētajā eksāmenā valstī ir 61,9 procenti, mazākumtautību izglītības iestādēs – 62,9 procenti.

Minētais liecina, ka mazākumtautības izglītības programmās izglītojamo sasniegumi ir bijuši augstāki par vidējo rezultātu valstī un sagatavoto eksāmenu materiāli latviešu valodā nav pazeminājuši eksāmenu rezultātus. Ministrijas ieskatā tas parāda, ka pakāpeniskā pāreja arī uz centralizēto eksāmenu valodas noteikšanu ir sasniegusi mērķi un parāda izglītojamo gatavību uz pastiprinātu latviešu valodas lietojuma nepieciešamības noteikšanu mācību programmās, vienlaicīgi nodrošinot izglītojamam iespēju progresēt savās zināšanās un iemaņās.

Tagad mazliet došu ieskatu par jauno vidējo izglītības standartu, kas ir izstrādes procesā. Vakar izskanēja viedoklis, ka tas varētu būt kāds slepens dokuments. Gribētu šo informāciju noliegt, jo ir tātad projekts “Skola – 20-30”. Visām izglītības iestādēm, tajā skaitā arī mazākumtautību izglītības iestādēm bija iespēja sniegt viedokli par jauno mācību saturu. Jau 2017. gada 25. septembrī tika nodots dokuments “Izglītība mūsdienīgai lietpratībai. Mācību satura un pieejas apraksts”. Tas ir bijis pieejams interneta vietnē. To komentēt sabiedriskās apspriešanas ietvaros varēja ikviens interesents, iesniedzot priekšlikumus Valsts izglītības satura centram. Sabiedriskā apspriešana notika četrus mēnešus. Saņemti 887 priekšlikumi, iesaistījušies ir 11 480 pedagogi no 485 skolām. Arī vecāki un biedrības. Cik aktīvi šajā procesā ir iesaistījušies ieinteresētās grupas, tas gan ir atkarīgs no pašu vēlmes to darīt. Un ne ministrija, ne Valsts izglītības satura centrs nevar piespiest sniegt kādam priekšlikumus, vai piedalīties satura izstrādē kā ekspertam. Par rezultātiem Valsts izglītības satura centrs un projekta pārstāvji informēja preses konferencē 2018. gada 22. februārī. No minētā secināms, ka,

attiecībā uz jauno mācību standartu, iesaistījušies bija diezgan liels pedagogu skaits, un arī sabiedrības interese ir bijusi liela.

Jaunajā mācību standartā tiek veidots kompetenču saturs dažādās jomās. Šo saturu izstrādā eksperti, kuri paši iesaistās, tajā skaitā arī mazākumtautību skolu pedagogi, īpaši jau valodas jomā. Jaunajā mācību standartā mācību priekšmetu apgūvē tiks noteikts pamata kurss, padziļinātais kurss un specializētais kurss. Kopējais stundu skaits nedēļā – 36 mācību stundas – paliek nemainīgs. Valsts nodrošinās arī iespēju, ka tiks paredzēta mācību priekšmetu – mazākumtautību valoda un literatūra – apguve. Šobrīd gan nav iespējams pateikt, cik stundu apjomā tas būs nodrošināts, jo pašlaik notiek šis izstrādes process.

Attiecībā uz tiesas sēdē izskanējušo viedokli par augstskolu studentiem, par viņu prasmēm valsts valodas lietojumā. 2010. gadā Latviešu valodas aģentūra veica pētījumu – “Latviešu valodas prasme un lietojums augstākās izglītības iestādēs mazākumtautību izglītības satura reformas rezultātā”. Šis pētījums ir pieejams aģentūras mājaslapā.

Daži secinājumi.

Jo labāk būs attīstītas studentu latviešu valodas prasmes visos valodu darbības veidos, jo veiksmīgāk students spēs iekļauties studiju procesā. Aptaujātie studenti norāda, ka vislabāk viņiem ir attīstīta lasītprasme un klausīties prasme, savukārt vislielākās problēmas rodas, rakstot dažādus studiju procesā nepieciešamos darbus. Lasīt un klausīties prasme kā uztveres darbības ir nozīmīgas kursu satura izpratnē, mācību grāmatu un citas literatūras izziņas avotu studēšanā, taču pilnvērtīgas studijas un augstu mācību rezultātu sasniegšanai nepieciešama arī izkopta runāt un rakstīt prasme. Diezgan lielam respondentu skaitam tieši šīs valodas darbības veidi – runāšana un rakstīšana – ir lielākās problēmas. Respondenti valsts augstskolās galvenokārt minējuši, ka viņiem ir grūti stāstīt, izteikties – 42 procenti, rakstīt esejas, referātus, pārbaudes darbus – 38 procenti.

Minētie dati liecina, ka valsts valodas lietojums arī studējošajiem, it īpaši prasme runāt un rakstīt, nav pietiekamā līmenī.

Par valsts valodas izglītībā reformas periodu ir veikti vairāki pētījumi un aptaujas, kā, piemēram, 2009. gada decembrī Baltijas Sociālo zinātņu institūts veica pētījumus “Centralizēto eksāmenu pēdējo trīs gadu rezultātu analīze” un “Sagatavotības pāreja uz vienotu latviešu valodas eksāmenu 2012. gadā izpēte”, kuru galvenie secinājumi liecināja, ka gan skolu direktori, gan arī skolotāji norādīja, ka pāreja uz šo centralizēto eksāmenu latviešu valodā 2011./2012. mācību gadā ir īstenota pakāpeniski, laicīgi sagatavota un arī skolēni ir labi sagatavoti.

2016. gadā ir izdots sociolingvistisks pētījums “Valodas situācija Latvijā 2010.-2015. gadā”. Šeit ir uzsvērts, ka lielākā daļa mazākumtautību jauniešu latviešu

valodu ir apguvuši skolā – 92 procentos gadījumu. Jo jaunāks respondents, jo vairāk viņam patīk runāt latviešu valodā, vai arī viņa attieksme ir neitrāla.

Jauniešu valodas prasmes ir pietiekamas pārejai uz latviešu mācību valodu. Secīgi, īstenojot pārmaiņas nostiprinās un pilnveidos valsts valodas prasmes kvalitāti, sekmēs tālāku attīstību un labāku sagatavošanos darba tirgum un izglītības ieguvei augstskolā.

Valsts valodas politikas pamatnostādņēs 2015.–2020. gadam ir uzsvērts, ka “viens no turpmākajiem izglītības sistēmas attīstības uzdevumiem mazākumtautību izglītības programmās ir mācību vides stiprināšana un latviešu valodas lietojuma vides paplašināšana”. Tāpēc, pieskaroties tikai īslaicīgi šiem nozīmīgākajiem faktiem par valsts valodas izglītībā reformas īstenošanas gaitu, un secinot, ka eksāmenu atbildes valoda 93 procentos gadījumu tiek izvēlēta latviešu valoda, ministrija uzskata, ka bija pārdomāti pieņemt šo nākamo un attiecībā uz valodas lietojumu vidējā izglītībā, pēdējo reformas soli, uzsākot to 2020./21. mācību gadā, kad mācības 10. klasē uzsāks tie izglītojamie, kuri 2019./20. mācību gada noslēgumā visus 9. klases noslēguma pārbaudījumus būs kārtojuši tikai valsts valodā.

Turpmāk sniegsu ieskatu par atbalstu pedagogiem profesionālās pilnveides jomā, kas arī iepriekšējā tiesas sēdē mums ir izskanējis.

Šis atbalsts ir bijis sistemātisks, pēctecīgs un pieejams. Ministrija un tās padotības iestādes vairāk nekā 20 gadu garumā ir daudz strādājušas, lai sniegtu atbalstu pedagogiem latviešu valodas īpatsvara palielināšanai mācību procesā, latviešu valodas prasmes un lietojuma paaugstināšanai. Ministrija, kā atbildīgā valsts pārvaldes iestāde, sniedza atbalstu, joprojām aktīvi sniedz un arī turpinās sniegt atbalstu pedagogiem, tajā skaitā arī ar jauno kompetenču pieeju mācību saturā ieviešanas procesā.

Ministrija vairāk nekā 20 gadu garumā, lai nostiprinātu valsts valodas prasmes pedagogiem, piedāvā dažādus izglītošanas veidus: seminārus, kursus, sadarbības projektus, tiek izdoti mācību līdzekļi un metodiskie materiāli, atbilstoši mūsdienu tehnoloģiskā laikmeta prasībām – internetā, Latviešu valodas aģentūras tīmekļa vietnē, “Māci un mācies” izveidoti digitālie mācību materiāli latviešu valodas apguvei. Resursu krātuvē ir vairāk nekā 600 vienību. Arī nākamajos gadus ir plānoti dažādi pasākumi, tajā skaitā piesaistot Eiropas struktūrfondu līdzekļus.

Mazliet atskatoties vēsturē. No 2006. līdz 2008. gadam tika veikts projekts “Latviešu valodas kā valsts valodas apguve vidējās izglītības pakāpē”. Šajā te projektā notika vairākas aktivitātes. Pirmā no tām bija skolotāju tālākizglītība. Tālākizglītības kursu, metodisko konsultāciju un skolotāju radošo nometņu mērķis bija pedagogu profesionālās kompetences pilnveide, īstenojot mācību priekšmetu apguvi latviešu valodā vidējās izglītības pakāpē. Saturā tika akcentēti tieši mazākumtautību un skolu ar latviešu valodas mācību valodu sadarbība un savstarpējs atbalsts. Rezultātā tika

izstrādātas 15 tālākizglītības programmas 80, 60 un 45 stundu apjomā “Latviešu valodas apguves process vidusskolā. Mācību saturs un metodika”. Tika izstrādāti arī deviņi mācību līdzekļi, bioloģijā, piemēram, ķīmijā, matemātikā. Tālāk izglītoti 1169 skolotāji, tajā skaitā gan Daugavpilī, Krāslavā, Liepājā. Organizētas mācību priekšmetu skolotāju 10 radošās sadarbības nometnes, kurās piedalījās 200 pedagogu.

Nākamā aktivitāte bija vidusskolas pedagogu sadarbības modeļi. Izveidoti un īstenoti 8 skolu sadarbības modeļi, kuros tika iesaistīti 112 skolotāji no 16 skolām.

Beidzamā aktivitāte šajā projektā bija mācību metodisko līdzekļu izstrāde vidusskolām. Izveidoti un aprobēti tematiskie plāni 8 mācību priekšmetos: fizikā, ķīmijā, bioloģijā. Izdotas 28 grāmatas, kopā 26 tūkst. eksemplāros. 10 mācību metodiskie līdzekļi DVD formātos. Veikta ekspertu grupas sagatavota mācību un uzziņas literatūras komplekta 9 mācību priekšmetos piegāde 170 mazākumtautību vidusskolām, kopā piegādātas ir 51 680 grāmatas. Ministrijas ieskatā paveiktais vērtējams kā būtisks ieguldījums skolēnu un skolotāju nodrošināšanā ar mācību un metodiskiem līdzekļiem, kuros ietvertais mācību saturs un izvēlēta metodiskā pieeja nodrošina kvalitatīvu valodas apguvi un sekmē valodas izmantošanu mācību procesā. Izveidotās mācību filmas aizsāk arī mūsdienīgu mācību materiālu izveidi latviešu valodā un literatūrā.

Nākamais ir atzīmējams jau 2010./12. gadā veiktais projekts “Latviešu valodas, literatūras un bilingvālo mācību pedagogu profesionālās kompetences pilnveide”, kurā pedagogi profesionālās pilnveides kursos pēc savas izvēles varēja apgūt kādu no projekta programmām, Nosaukšu tikai dažas no tām: “Mazākumtautību skolotāju profesionālās kompetences pilnveide mācību satura īstenošanai latviešu valodā”, “Bilingvālās mācības pirmsskolā un sākumskolā”. Šajā te projektā aktivitāte bija saistīta arī ar vispārējās izglītības pedagogu profesionālās un pedagoģiskās kompetences pilnveides inovatīvām formām. Šajā aktivitātē latviešu valodas un literatūras, kā arī bilingvālo mācību pedagogiem bija dotas divas iespējas: piedalīties radošajās darbnīcās pedagogu vasaras nometnēs un piedalīties kolēģu vadītās meistarklasēs, kurās īpaša uzmanība tika veltīta meistarklašu vadītāju praktiskajai pieredzei konkrētu mācību aspektu mācīšanā. Šajā aktivitātē piedalījās 2010. gadā 126, 2011. gadā – 338 un 2012. gadā – 108 mazākumtautību izglītības iestāžu pedagogi.

Nākamais ir atzīmējams 2008.-2012. gadā veiktais projekts “Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglītībai”. Šā projekta mērķis bija sniegt metodisku atbalstu pedagogiem vispārējā sākotnējā profesionālajā izglītībā valsts valodas mūsdienīgai apguvei un bilingvālo mācību sekmīgai īstenošanai. Šī projekta ietvaros atkal tika izveidoti vairāki mācību līdzekļi, metodiskie materiāli, gan arī elektroniski metodiskie materiāli DVD formā. Latviešu valodas prasmes, pilnveidojot profesionālo kvalifikāciju veikšanai pirmsskolas izglītības iestādēs un skolās, kas īsteno

mazākumtautību izglītības programmas, kopumā ir ieguvuši 19 054 pedagogi. Ja mēs skatāmies pa gadiem, tad no 1996. līdz 2004. gadam ir ieguvuši 10 367 pedagogi, no 2005. līdz 2013. gadam – 7830 pedagogi, no 2013. līdz 2017. gadam – 857 pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogi. Attiecībā tieši uz mācību līdzekļiem mazākumtautību skolēniem, tie tiek veidoti jau no 1996. gada. Ir iznākuši divi mācību komplekti no 1. līdz 9. klasei, otrs, jaunākās paaudzes komplekts, jau ir iznācis no 2009. līdz 2016. gadam. Sekojot projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” ieviešanas grafikam 2019. gada septembrī tiks uzsākti izgatavot trešās paaudzes mācību līdzekļu komplekti 1. līdz 9. klasei.

Par tālākajiem un aktuālajiem atbalsta mehānismiem. Mazliet izvērstāka informācija par projektu “Kompetenču pieeja mācību saturā” un tā apakš darbībām, kuras īsteno Latviešu valodas aģentūra kā Valsts izglītības satura centra sadarbības partneris no 2018. gada 1. janvāra līdz 2021. gadam. Atbalsts pedagogiem, kuri īsteno mazākumtautību izglītības programmas un kuri strādā lingvistiski neviendabīgā vidē, īstenojot mācības latviešu valodā, notiek divos virzienos. Vēl joprojām turpinās latviešu valodas prasmes pilnveide un pedagogu profesionālās kompetences pilnveide, tajā skaitā mācību un metodisko līdzekļu izveide un pieejamības nodrošināšana. Kursi latviešu valodas pilnveidei profesionālo pienākumu veikšanai 120 stundu apmērā paredzēti gan pirmsskolas pedagogiem, gan pēc vajadzības pedagogiem visās izglītības pakāpēs. Kopā projekta beigās izglītojošies būs 3500 pedagogi. 2018. gadā to jau ir apmeklējuši 548 pedagogi.

Sasniegtie rezultāti 2018. gadā: izstrādātas ir sešas pedagogu profesionālās pilnveides programmas, gan kas ir saistītas ar pirmsskolas izglītību, sākumskolu, atbalstu matemātikas un dabaszinību pedagogiem. Metodikas kursus jau 2018. gadā ir izglītoti 247 pedagogi. Attiecībā uz projektā izstrādātajiem metodiskajiem mācību līdzekļiem skolēniem un pedagogiem, īstenojot mācības latviešu valodā tiks izstrādāti: 5 metodiskie līdzekļi pedagogiem, 3 rokasgrāmatas skolotājiem pirmsskolai, sākumskolai, pamatskolai. Šie metodiskie līdzekļi būs gan papīra formā, gan digitālā veidā, tiks izveidotas animācijas filmas valodas apguvei pirmajiem soļiem, bilžu vārdnīcas digitālā un papīra formā.

Ministrijas ieskatā, saņemot iepriekš minēto metodisko atbalstu tik ilgā laika periodā, valsts valodas reformas izglītībā īstenošanas gaitā, kuru valsts ir nodrošinājusi un turpina nodrošināt, tikai un vienīgi no paša pedagoga un izglītības iestādes administrācijas profesionalitātes ir atkarīga atbilstoša un pareiza pieeja mācību priekšmetu apguvei valodā.

Turpinājumā sniegšu ieskatu par...

S. Osipova.

Cik jums vēl vajag laiku?

D. Dambīte.

Par pamatizglītību. Trīs lapas.

S. Osipova.

Mums ir šobrīd 5 minūtes. Vai mēs varam vienoties, ka nākamajā reizē pēc pārtraukuma jūs sākat šajā vietā?

D. Dambīte.

Varu.

S. Osipova.

Paldies jums Dambītes kundze.

Jautājumu būs daudz, tāpēc šobrīd nav jēgas nedaudz pagarināt tiesas sēdi, jo gan tiesnešiem, gan, es domāju, arī abām pusēm būs ļoti daudz jautājumu tieši Izglītības ministrijai, jo viss iepriekšējais process gāja uz to, lai mums būtu jautājumi jums.

D. Dambīte.

Labi. Paldies.

S. Osipova.

Paldies.

Tā... Lemjot par to, kad tiesa sanāks nākamreiz, lai turpinātu tiesas sēdi, ņemot vērā cita starpā arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvja Cileviča kunga vakar ienākušo lūgumu, tiesa nākamo reizi, kad mēs tiekamies, nozīmē uz 19. martu pulksten 10.00.

Šodien slēgts.